

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – БИТОЛА
ФАКУЛТЕТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ – СКОПЈЕ**

**КООРДИНАЦИЈА НА БЕЗБЕДНОСНИОТ СИСТЕМ НА
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА**

(магистерски труд)

СКОПЈЕ, 2025 година

Ментор:

Проф. д-р Марјан Ѓуровски

Редовен професор на „Филозофски факултет“ Институт за безбедност, одбрана и мир – Скопје

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје

Членови на комисијата:

Проф. д-р Марина Малиш-Саздовска

Редовен професор на „Факултет за безбедност“ – Скопје

Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола

Проф. д-р Никола Дујовски

Редовен професор на „Факултет за безбедност“ – Скопје

Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола

Датум на одбраната:

Датум на промоцијата:

Научна област од која се стекнува магистерското звање: Безбедност и финансиска контрола

ИЗЈАВА

Од Мартин Митровски

Изјавувам дека при изработката на магистерскиот труд ги почитувам позитивните законски прописи од областа на заштита на интелектуалната сопственост и не користев реченици или делови од трудови од други автори без да ги почитувам методолошките стандарди.

Изјавата ја давам под полна материјална и кривична одговорност.

Изјавил: Мартин Митровски

С О Д Р Ж И Н А

Апстракт	6
Abstract	7
ВОВЕД –	8
1.Теоретско-методолошки пристап кон истражување на темата.....	10
1.1 Формулација на проблемот.....	10
1.2. Определување на предметот на истражување.....	16
1.3. Операционално определување на предметот на истражување.....	22
1.4 Цел на трудот.....	25
1.5. Хипотези.....	26
1.6 Начин на истражување.....	28
1.7. Научна и општествена оправданост на истражувањето.....	30
2.ПОИМ НА БЕЗБЕДНОСЕН СИСТЕМ.....	31
2.1. ЕЛЕМЕНТИ НА БЕЗБЕДНОСНИОТ СИСТЕМ.....	36
3.ПОИМ ЗА КООРДИНАЦИЈА.....	39
3.1. ДЕФИНИЦИИ ЗА КООРДИНАЦИЈА.....	41
3.2. Видови координација	44
3.3. Потреба од координација на планираните активности.....	45
3.4. Закон за координација на безбедносно-разузнавачката заедница на Република Северна Македонија.....	47
4.ЗНАЧЕЊЕ НА КООРДИНАЦИЈАТА ВО БЕЗБЕДНОСНИОТ СЕКТОР НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	49
4.1 Улогата на Владата во координијата на безбедносниот систем.....	51
4.2 Парламентот и неговата улога во координацијата.....	59
4.3 Претседателот и неговата улога во координацијата.....	68
4.4. Координација во Министерството за внатрешни работи.....	69

ПЕРСПЕКТИВИ ВО РАЗВИТОКОТ НА СПЕЦИЈАЛНИТЕ И ПОСЕБНИТЕ ЕДИНИЦИ НА МВР.....	89
4.5 Координација на безбедносниот систем во креирањето на безбедносните политики во Република Северна Македонија.....	94
4.6 Јавна координација.....	103
5 .КОМПАРАТИВНИ ИСКУСТВА НА ДРЖАВИ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН.....	112
6.РЕЗУЛТАТИ ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ.....	123
7. КООРДИНАЦИЈА НА ДРЖАВНАТА ВЛАСТ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ВО ОБЛАСТА НА ОДБРАНАТА И БЕЗБЕДНОСТА	145
8. КООРДИНАТИВНО ТЕЛО И НЕГОВАТА УЛОГА ПРИ МЕНАЏМЕНТ НА КРИЗИ И ЦЕНТАРОТ ЗА МЕНАЏМЕНТ НА КРИЗИ.....	152
8.1. СИМУЛАЦИСКИ ВЕЖБИ НА СИСТЕМОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КРИЗИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	154
8.2. ЗАЕДНИЧКИТЕ ВЕЖБИ И НИВНО РЕАЛИЗИРАЊЕ ПОМЕЃУ СУБЈЕКТИТЕ ВКЛУЧЕНИ ВО СИСТЕМОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КРИЗИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	160
9.СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ КООРДИНАЦИЈА И МЕЃУСЕБНА СОРАБОТКА НА АРМИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПОЛИЦИЈАТА ПРИ КРИЗНА СОСТОЈБА НА ЈУЖНАТА И СЕВЕРНАТА ДРЖАВНА ГРАНИЦА ВО 2015 ГОД.	161
ЗАКЛУЧОК.....	167
ПРЕПОРАКИ.....	171
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	173

Апстракт

Без разлика на различните историски пристапи кон развојот на безбедноста, како и студиските концепти од концептот на реализам, преку либералниот институционализам до постмодернистичките концепти на безбедноста, државата е и останува клучниот фактор во организирањето на безбедноста. Затоа државата мора да поседува и да изгради соодветен систем на својата организација, а во него и безбедносен систем. Домашните и меѓународните теоретичари во своите дискусии имаат различни дефиниции за безбедносниот систем, меѓутоа, во повисока метафизичка смисла, безбедносниот систем се сведува на збир на ентитети поврзани со општа функција со цел да се спротивстави на безбедносните предизвици и закани кои ја загрозуваат безбедноста на општеството и земјата. Нееднаквоста во овој пристап е фиксирана само на практично ниво.

Поради горенаведеното, важно е безбедносниот систем да го гледаме како целосен механизам (носители и нивните активности) со кој се постигнува националната безбедност преку спречување и отстранување на заканите по основните вредности на општеството, во согласност со уставните и меѓународно признати стандарди на развиените демократии и меѓународните организации. Системот за безбедност во општа смисла опфаќа подготовка, заштита и зачувување на луѓе, имот и информации, и материјални и нематеријални. Системските дефиниции ја нагласуваат важноста на еластичноста, која се препознава во способноста на безбедносниот систем да одговори на сите настани и да се опорави од тие настани (без разлика дали настанот е потенцијален или реален). Системот за безбедност мора да биде способен да ги апсорбира влијанијата и да се справи со настанот, мора да биде прилагодлив, т.е. да има адаптивни процеси по настанот кои ја олеснуваат способноста на системот да се реорганизира, менува и учи од искуството. Поедноставно, тоа значи дека безбедносниот систем се состои од луѓе, институции и инфраструктура. Координацијата како општ организационен процес за основна цел го има усогласувањето и стандардизирањето на целокупната поставеност во безбедносниот сектор како и ефикасно и ефективно исполнување на дадените цели и поуспешно реализирање на задачите.

Клучни зборови: систем, стандарди, организации, ниво, координација.

Abstract

Regardless of the different historical approaches to the development of security, as well as study concepts from the concept of realism, through liberal institutionalism to postmodern concepts of security, the state is and remains the key factor in organizing security. Therefore, the state must own and build an appropriate system of its organization, including a security system. Domestic and international theorists in their discussions have different definitions of the security system, however, in a higher metaphysical sense, the security system is reduced to a set of entities related to a common function in order to counter security challenges and threats that threaten security. of society and the country. Inequality in this approach is fixed only on a practical level.

Due to the above, it is important to see the security system as a complete mechanism (carriers and their activities) that achieves national security by preventing and removing threats to the basic values of society, in accordance with the constitutional and internationally recognized standards of developed democracies and international organizations. The security system in a general sense includes the preparation, protection and preservation of people, property and information, both tangible and intangible. System definitions emphasize the importance of resilience, which is recognized as the ability of a security system to respond to all events and to recover from those events (whether the event is potential or actual). The security system must be able to absorb the impacts and cope with the event, it must be adaptable, i.e. to have post-event adaptive processes that facilitate the system's ability to reorganize, change, and learn from experience. More simply, it means that a security system consists of people, institutions and infrastructure. Coordination as a general organizational process has as its main goal the harmonization and standardization of the overall setup in the security sector, as well as the efficient and effective fulfillment of the given goals and the more successful realization of the tasks.

Keywords: system, standards, organizations, level, coordination.

ВОВЕД

Системот за безбедност како интегрална активност на секое општество опфаќа збир на субјекти и нивно дејствување во мир, вонредни ситуации и војна. Сите субјекти на безбедност се меѓусебно поврзани врз основа на единствените принципи на правниот поредок на земјата. Меѓутоа, во обид да се дефинира поимот „безбедносен систем“, мора да се тргне од определувањето на содржината и опфатот на поимот безбедност како функционална средина на севкупните општествени напори насочени кон опстанок и развој на општеството и заедницата. Концептуално, безбедноста е толку спорна што не е можно да се најде обединето научно јадро околу неговото значење. Основните спорови во дефиницијата на тој поим потекнуваат од вредностите, односно од вредностите што треба да се заштитат (физичка и имотна безбедност, политичка независност, територијален интегритет, меѓународен мир итн.) и основниот предмет што е објектот на заштита (граѓанин/поединец, држава, меѓународна заедница, социјално осигурување, економски систем, животна средина...)

И од домашни и од меѓународни теоретичари, има неколку обиди да се дефинира безбедносниот систем. За повеќето автори, безбедносниот систем претставува збир на ентитети поврзани со заедничка функција, со цел соочување со безбедносните предизвици и закани кои ја загрозуваат безбедноста на општеството и земјата. Во оваа смисла, треба да се запази дефиницијата во која „Систем за национална безбедност значи организација, функции, активности и мерки што една земја ги презема во интерес на својата безбедност“ (Беридана, 2008:49). Ваквата дефиниција е неопходна, па дури и потребна од безбедносна гледна точка. Сепак, оваа дефиниција за безбедносен систем е донекаде недоволна. Системот за безбедност го сведува на една гледна точка - безбедност, т.е. на активности кои се фокусирани само на безбедноста.

Во поширока смисла, безбедносниот систем се дефинира како: „облик на организација и функционирање на општеството при спроведување на мерките и активностите на превентивен и репресивен план, кои се преземаат за зачувување на суверенитетот и интегритетот на државата, нејзината уставна поредокот, правата и слободите на граѓаните, како и сите други општествени и меѓународни вредности од сите форми и носители на закани“ (Стајик, 2006:35). Од оваа дефиниција евидентно е дека Стајик (2006) на безбедносниот систем гледа многу пошироко, т.е. неговите функции ги

запазува преку правата и слободите на граѓаните како и меѓународните вредности. Системот за безбедност е одраз на уставниот поредок на одредена земја. Затоа, самата карактеристика на безбедносниот систем се огледа во тоа што неговата ефикасност не зависи од самиот себе, без разлика како е организиран, туку и од релевантните околности што го опкружуваат. Разбирањето на безбедноста зависи од правилата и нормите, т.е. од оние субјекти кои ги толкуваат сопствените постапки и други кои ќе им помогнат да го разберат самиот систем. Точноста на интерпретацијата на безбедносниот систем сама по себе не е дефинитивна, но субјектите ќе вежбаат да дојдат до правилното толкување (Zehfuss, Smith et al. 2002). На пример, настаните од 11 септември ги доведоа САД во ситуација која бара рedefинирање на безбедносниот систем и концептите како безбедност и закана.

Теоретските, политичките и уставно-правните концепции на безбедносниот систем ги анализираат потребните својства што треба да ги разликуваат системите, така што кога ќе се реализира, она што било предвидено, т.е. што треба да биде. За да се постигне она што е замислено, потребно е да се создадат соодветни критериуми евалуација, врз основа на која ќе ја оцениме постојната состојба (што е), а државната проценка ќе ни послужи да проектираме таму каде што сакаме да бидеме, т.е. на она што треба да биде. Затоа, научните предвидувања на безбедносниот систем се занимаваат со проценка на условите во кои системот би можел оптимално да ја исполни својата улога (Кржалиќ и Корајлиќ, 2018). Ваквите проценки ги земаат предвид, пред сè, околностите што одредуваат суштински решенија во однос на организацијата на безбедносниот систем, создавањето на неговите елементи, односно доверувањето на функцијата на системот на соодветна форма на организација и неговата структура. Од горенаведеното, можеме да заклучиме дека безбедносниот систем е целосен механизам (поддржувачите и нивните активности) со кој се постигнува националната безбедност преку спречување и елиминирање на заканите по основните вредности на општеството, во согласност со уставно и меѓународно признатите стандарди, на развиените демократии и меѓународните организации.

1. Теоретско-методолошки пристап кон истражување на темата

1.1 Формулација на проблемот

Како еден од главните предизвици во Република Северна Македонија кога е во прашање безбедносниот сектор се смета самата координација во дадениот систем.

Координацијата ја дефинира како неопходност при што во извршувањето на определени задачи се ангажираат голем број извршители кои се појавуваат и кои практикуваат различни мислења за идентични прашања. Координацијата е неопходна заради приближување на мислењата со цел да се обезбеди остварување на поставените цели. ¹

Координацијата претставува општ организационен процес, фундаментален за успешно и рационално функционирање на секоја организација. Координацијата за основна цел го има усогласувањето на повеќе компоненти и фактори во одредено замислено дејствување. Во исто време, таа ги елиминира можните пречки што искрснуваат во нејзината активност. Исто така, таа повеќе или помалку ги елиминира и разните конфликти што се појавуваат на разни нивоа во институцијата. ²

Координацијата претставува една меѓузависна компонента на институции во чии рамки треба да се остварува основната функција што се однесува на безбедносниот систем. Координацијата како општ организационен процес за основна цел го има усогласувањето и стандардизирањето на целокупната поставеност во безбедносниот сектор како и ефикасно и ефективно исполнување на дадените цели и поуспешно реализирање на задачите. Во исто време таа ги елиминира и можните пречки што се појавуваат при нејзино дејствување каде како честа појава се јавуваат и конфликтите во различни нивоа при самата интеграција на активности.

Република Северна Македонија во однос на координацијата во безбедносниот систем е мошне чувствителна. Општа констатација е дека постои дисперзија која е евидентна во сите институции кои го сочинуваат безбедносниот систем.

¹ Бакрески О. Координација на безбедносната заедница во Република Македонија, Филозофски факултет, Скопје, 2005, стр.30

² Чокрески Т. Организационо општество, НИО Студентски збор, Скопје 1995, стр.109

Со овие прашања несомнено е дека треба да се занимава државниот врв кој го сочинуваат собранието, владата, претседателот како и координативните тела кои се во функција на прибирање, подготовка, обработка, процена и дистрибуција на информации.

Во нашата земја како една од можните варијанти за канализирање на координацијата за обединување на безбедносниот систем и политика се јавува Советот за безбедност кој во моментот е без директна институционална моќ за да промени одредена ситуација. Потребно е овој орган да обезбеди поголема политичка моќ а со тоа да ја утврди неговата улога обезбедувајќи мирновременски услови преку донесување на посебен закон каде неговата дејност ќе биде подготовка и поткрепа на оперативните одлуки за националната безбедност на претседателот на Републиката и претседателот на Владата.

Со Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница уредени се целите каде се наведуваат причините од потребата на истата. Тие се :

- спроведување на предлозите на Советот за безбедност на Република Северна Македонија поврзани со националната безбедност,
- разгледување на проценките на безбедносно-разузнавачките служби и насочување на нивното работење,
- сеопфатно утврдување на безбедносните приоритети врз основа на проценките на безбедносно-разузнавачките служби,
- планско и функционално користење на капацитетите и ресурсите на безбедносно - разузнавачките служби,
- унапредување на соработката меѓу безбедносно-разузнавачките служби,
- разграничување на одговорностите за безбедносните информации,
- предлагање мерки на други државни органи и институции заради обезбедување на националната безбедност,
- други работи во врска со националната безбедност.

Координацијата на безбедносно-разузнавачката заедница ќе овозможи:

- координиран начин на делување на безбедносно-разузнавачките служби во Република Северна Македонија,

- заедничка проценка за области кои се предмет на интерес на корисниците и заеднички рамки во однос на безбедносните приоритети, информирање на претседателот на Република Северна Македонија, Претседателот на Собранието на Република Северна Македонија и Владата на Република Северна Македонија, врз основа на проценка заснована на информации од сите релевантни извори собрани со најефикасна употреба на ресурсите,
- интегрирана безбедносна политика.³

Како носечко тело во спроведување на функционалноста на координацијата во безбедноста при спроведување на Рамковниот договор и политиките системи е Совет за координација на безбедносно-разузнавачката заедница кој го сочинуваат:

- министерот за внатрешни работи,
- министерот за одбрана,
- министерот за надворешни работи,
- директорот на Агенцијата за национална безбедност,
- директорот на Агенцијата за разузнавање и
- раководителот на надлежната организација

И истиот е претседаван од страна на Претседателот на државата.

Планираната функцијата на овој сегмент е пред се да се извршува добра комуникација и проток на информации како би можеле да се надминат сите проблеми кои што се директно поврзани и засегнати од безбедносен карактер.

За таа цел Советот како свои надлежности ги превзема следните работни задачи кои се цитирани во Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница:

- ги разгледува и спроведува предлозите на Советот за безбедност на Република

Северна Македонија, доставени до Владата на Република Северна Македонија,

- ја координира работата на безбедносно-разузнавачките служби,
- ги разгледува и проценува безбедносно-разузнавачките закани и ризици за националната безбедност на државата,

³ Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница, Службен весник на РСМ, бр. 108 од 28.5.2019 година

- дава насоки и донесува заклучоци за начинот на заштита и остварување на националната безбедност на државата,
- разгледува прашања од надлежност на безбедносно – разузнавачките служби,
- дава мислење на годишните програми за работа на безбедносно- разузнавачките служби,
- ги разгледува и донесува заклучоци во врска со извештаите и другите документи доставени од Канцеларијата на Советот,
- врши и други работи во врска со координацијата на безбедносно-разузнавачките служби, утврдени со закон.⁴

Советот за безбедност како дел од безбедносниот сектор во примарна дејност се смета за консултативно тело кое што со своето работење помага во донесувањето одлуки од страна на Претседателот на државата. Неговата цел е да обезбеди информации, мислења кои што ќе придонесат за поефикасно и поефективно решавање на проблемите кои се предмет на расправа а поврзани со безбедносниот систем на државата и сите нејзини засегнати субјекти.

Функцијата на Советот за безбедност покрај својата примарна дејност има за цел да ги зближи работењата на Претседателот на државата, Владата на РСМ и Собранието преку расправа каде сите членови со својата должност ќе придонесат при поставување на одлична комуникација и координација која ќе резултира со позитивни посакувани резултати.

Иако како што напоменав, потребно е Советот да обезбеди поголема политичка и институционална моќ како би можела покрај консултативната дејност да донесува и одлуки кои што ќе бидат поврзани од безбедносната дејност на работа.

Како втора варијанта во однос на координацијата на безбедносниот систем во Република Северна Македонија би можела да биде извршната власт каде Владата од своите редови на потпретседатели ќе назначи координатор на безбедносната заедница кој би воспоставил добра функција помеѓу структурите и процедурите засегнати од овој сектор. За оваа варијанта потребна е добра подготовка и транспарентно изградени односи помеѓу структурите како би можеле да бидат на висина на задачите.

⁴ Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница, Службен весник на РСМ, бр. 108 од 28.5.2019 година

За трето решение во овој сектор би можел да биде и Центарот за управување со кризи. За време на кризата во 2001 година, од аспект на лошото искуство ова тело единствено можеше да функционира во кругот на уставот каде пред се зборот "криза" нема јасна дефиниција со што му оневозможува на органот да ја има вистинската моќ на дејствување. Токму со овој нејасен став практичниот проблем кој беше предизвикан во 2001 година не доведе во ситуација каде немавме објаснување за каква состојба стануваше збор. Разликата помеѓу Советот за безбедност и Центарот за управување со кризи е тоа што Центарот има ингеренции за донесување одлуки согласно Уставот и законите и има моќ за имплементирање на истите, додека Советот како советодавно тело не може да донесе никакви одлуки со кои ќе наметне став на државата.

Постојат повеќе дискутабилни прашања во случаи како Претседателот на Републиката ќе донесува одлуки доколку Центарот за управување со кризи и Советот за безбедност ќе се изјаснат со различни ставови. Исто така останува отворено и прашањето за коалиционите влади, доколку двата министри кој во даден момент раководат со клучните ресори од одбрана и безбедност а да се од различни политички групи дали би дејствувале од своја автентична позиција за време на евентуална внатрешна криза или сепак би ги усогласиле своите ставови кога е во прашање националниот мир.

Функционирањето на координацијата помеѓу институциите од безбедносниот сектор како реална ситуација се јавија и по прогласувањето на Пандемија од Ковид-19 на глобално ниво. Имплементацијата на сите мерки и активности кои беа предложени од страна на овие институции во вонредната состојба го покажаа нивото на спремност за непредвидени ризици кои се од безбедносен карактер.

Иако Република Северна Македонија уште на самиот почеток од кризата ги следеше примерите на земјите членки на ЕУ, сепак различниот опфат на механизми и можности резултираше со големи потфрлувања кои се покажаа во бројот на заболени и починати. За поголема процена на ризиците од овој тип како и подготвеност за ефективен одговор на пандемии од клучно значење е разбирањето на ризиците со сите нивни димензии и карактеристики, ранливоста и изложеноста на луѓето и имотот.⁵

⁵ Безбедноста и КОВИД-19 – политичко-безбедносен систем, регионални безбедносни предвизици, нови државни актери пред и за време на пандемијата, проф. д-р Марјан Ѓуровски проф. д-р Татјана Дронзина проф. д-р Драган Ѓукановиќ - стр.24

За да се постигне едно ефикасно и ефективно управување во вакви кризи неопходно е да постојат добра координација, насоки, јасен план и визија како би биле подготвени за имплементација на стратегии и акциони планови за намалување на ризиците со претходно утврдени временски рамки, превенции за спречување, реализирање на задачи кон постигнување на цели итн.

Најдобро спроведување на координативното прашање во вакви случаи би се одвивало во правец на донесување законски решенија каде сите субјекти би имале законска обврска да развијат систем за детектирање на можни закани и начин на информирање на државните институции како и граѓаните.

И покрај формирањето на неколку координативни тела каде беа вклучени сите претставници на засегнатите институции, слабата координација придонесе за низа пропусти кои се одразија со потфрлување на очекуваните цели. Најголемиот дел од нив се прикажаа во процесот за предлагање одлуки, нивно носење и спроведување преку управните тела.

Сепак потребно е да се дефинираат добро позициите на сите органи и тела кои што се засегнати од безбедносниот сектор и секторот на одбраната како не би можеле да се соочиме со некакви проблеми во иднина. Во тој правец потребно е институциите кои го сочинуваат безбедносниот сектор мора да бидат во директна поврзаност и зависна функционалност како вертикално, хоризонтално така и дијагонално во делот на стручното насочување.

Потребата од координација на планираните активности меѓу извршителите на определени функции е повеќе од евидентна, бидејќи од развојот на најмалите човечки заедници во кои се одвивал секојдневниот живот, па се до најмоќните институции во современата цивилизација, феноменот на организацијата и координацијата е основна рационална претпоставка за нивното постоење.⁶

Успехот на координативните активности пред се зависи од способноста, искуството на структурите, вештините на раководството, од сложеноста и видот на дејноста на задачите како и од меѓусебната соработка на субјектите. Затоа и луѓето во една институција пред се ја координираат својата работа затоа што со своето знаење,

⁶ Lauthara Anchal, Dahiya Richa, Effective Leadership is all About Communicating Effectively: Connecting Leadership and Communication, Internacional Journal of Managment & Business Studies, Vol.5, Issue 3, July-Sept 2015, стр.46

искуство и вештини зависат едни од други за постигнување на заедничката мисија. Токму тие поставени релации за усогласеност постигнуваат низа на успеси кои што се засегнати од самиот механизам на координација.

За постигнување на идеално групирање нема единствено упатство, но главна водилка е да се овозможи структура со најмалку недостатоци и проблеми во координацијата.⁷

1.2. Определување на предметот на истражување

1.2.1 Теоретско определување на предметот на истражување

Од аспект на безбедноста, координацијата е од огромно значење за успешното функционирање и опстанокот на секоја институција како и на државата во целост.

Постојат низа истражувања кога станува збор за координацијата во функција на зголемување на ефикасноста на безбедносниот систем како и за ефикасноста на соработка помеѓу клучните носители на националната безбедност и одбрана.

Едно такво истражување е научно-емпириската елаборација каде како предмет на истражување е земен периодот по завршувањето на кризата во 2001 година. Во таа рамка се истражувани државните органи во Република Северна Македонија и начинот на кој тие ги координирале активностите во безбедноста и одбраната.

Факт е дека во овој период безбедносниот сектор се соочувал со доста слаба координација, во кој како најголем проблем се јавувале присвојувања на одредените овластувања помеѓу самите органи. Најчесто тоа било случај кога извршната власт настојувала одредени надлежности да ги превземе во свои раце, а според Уставот и во законите тие ингеренции биле во својство на Претседателот.

Токму оваа криза за време на 2001 година по истражувањата се покажа и слабата координација помеѓу Министерството за одбрана и Министерството за внатрешни работи кога се формирала Владата на националното единство со што задолженијата за одбрана и безбедност беа предадени во рацете на различни политички провиниенции и истите застапуваа различни политички интереси. Со ова се покажа очигледната

⁷ Стеваноска Б. Улога на организациската структура за ефикасно управување со безбедносниот сектор, Филозофски факултет - Скопје Институт за безбедност одбрана и мир Скопје 2013, стр 124

затвореност на овие две институции и желбата за поголема доминација над извршување на заедничките задачи и интереси.

Затоа координацијата е еден многу важен сегмент за непрекорно функционирање на безбедносниот систем во државата.

Токму од тие причини во Вашингтон 1949 година е потпишан Североатланскиот договор кој е основ за формирање на НАТО како сојуз за колективна самоодбрана во рамките на повелбата на ООН. Безбедноста е услов за една држава да стане членка на НАТО.

Оваа организација има поминато низ пет развојни фази каде во сите од нив се обидуваат да изградат еден ефикасен систем за одбрана како и да најдат најдобра солуција за решавање на дадените проблеми вклучувајќи ја координацијата како главен сегмент помеѓу сите држави членки во овој сојуз.⁸

Република Северна Македонија до сега има превземено низа на активности каде покрај внатрешната координација во безбедносниот систем, се стремеше и за влез во НАТО, со што официјално станавме 30 членка на 27 Март 2020 година.

Според одредени неверификувани информации како дел од причината за појава на одредени недостатоци се јавува политичката осетлива област во безбедносниот сектор. Ова бара целосно ангажирање на сите субјекти во државата, а не само на оние кои се занимаваат со безбедносниот сектор, бидејќи истиот не е повеќе држава во држава, туку им служи на човековите безбедносни интереси на секој граѓанин што го смета за свој.⁹

Помеѓу слабите страни може да се набројат и недоволно развиената ефикасна комуникација помеѓу различни институции, расцепканоста на системот за трансфер на информации, каде преку софтвер во рамките на Владата може да се направи сортирање на истите бидејќи реалноста укажува на издавање различни информации кога станува збор за еден податок од различни институции.

⁸ Координација на безбедносната заедница во Република Северна Македонија, Оливер Бакрески стр. 185-186

⁹ Fluri Philipp and Shalamanov Velizar, Security Sector Reform Does It Work? Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces and George C. Marshall - Bulgaria, Sofia 2003 стр.243-244

Затоа координацијата е клучна кога станува збор за безбедносниот сектор, и наведените недостатоци знаат да ги дуплираат активностите а најголемиот ризик е веројатноста за погрешно издавање на информации до државните органи засегнати од овој сектор.

1.2.2 Појмовно – категоријален апарат

Предмет на нашето истражување ќе биде координацијата во безбедносниот сектор како и сите предности и недостатоци кои произлегуваат од неа, и како овој процес функционира во Република Северна Македонија.

За потребите на овој труд, следните поими ќе бидат од важност:

Безбедносен систем на РСМ се дефинира како сектор кој ги опфаќа сите владини институции кои имаат овластувања и ингеренции да употребат или да извршат употреба на сила, присила или да лишат од слобода, како и институции кои имаат надлежност да ја заштитат државата и нејзините граѓани. Покрај политичките институции оваа дефиниција ги опфаќа и воените и паравоените структури, разузнавачките служби, полицијата, пограничните структури, царината, судскиот и казнениот систем, како и парламентот.

Координација на безбедносниот систем претставува процес на синхронизација и составување различни активности за одбрана со цел органите на државната власт да можат да функционираат како една целина во процесот на остварување на поставените цели.

Координацијата е една важна функција и елемент во самата организација. Во литературата постојат повеќе мислења околу поделбата и видовите на координација.

Најчесто координацијата може да биде:

- Вертикална
- Хоризонтална
- Дијагонална.

Вертикалната координација се јавува во сите видови организации и се одвива во

различни нивоа на управување и раководење во организацијата. Во основа вертикалната организација е насочена кон усогласување на плановите, целите, задачите и интересите помеѓу високото и ниското ниво на организација, односно обезбедува интеграција кон целите кои се извршуваат помеѓу претпоставените и потчинетите.

Оваа координација најчесто можеме да ја сретнеме во воената и полициската организација, па затоа таа има поголема специфична тежина во однос на другите видови координации.

Хоризонталната координација е насочена кон усогласување на активностите на исто организациско ниво, односно усогласување на активностите помеѓу единиците на иста организациска поставеност. Извршителите кои се наоѓаат на исто ниво во оваа координација ги усогласуваат активностите преку постојано и заедничко комуницирање. Се поаѓа од ставот дека со сите проблеми на функционирање на некој дел на воената или на полициската организација не треба да се оптоварува "шефот" туку треба да се проба како проблемите да се решат на исто хиерархиско ниво.¹⁰

Дијагонална координација се појавува и се остварува во зависност од поврзаноста на елементите на организацијата кои не се хоризонтално или вертикално поврзани но имаат функционални односи по линија на соработка и стручно-техничко насочување.

Координација на безбедносниот систем во Република Северна Македонија придонесува за подигнување на свеста помеѓу засегнатите институции кои го сочинуваат безбедносниот систем. Добрата координација и комуникација придонесува за зголемување на ефикасноста при извршување на работните задачи, и нејзиното имплементирање е неопходна потреба за поврзаноста на сите институции и организации.

Координацијата на безбедносниот систем во РСМ можеме да ја сретнеме во следните државни органи:

- Координација во Министерство за внатрешни работи во РСМ
- Координација во Армијата на РСМ
- Координација на разузнавачките служби во РСМ

¹⁰ Бакрески О. Координација на безбедносниот систем: принципи и предизвици, Аутопринт, Филозофски факултет, Скопје 2013, стр.65

Модел на координација на безбедносниот систем во Република Северна Македонија претставува главен предизвик кога е во прашање понатамошното насочување на органите задолжени за безбедноста на државата и граѓаните.

При координација на клучните тела потребно е да се обезбеди функционирање при прибирање, обработување, подготовка и испорака на информации за превземање на одредени мерки во дадени ситуации.

Постојат неколку можни модели преку кои би се спроведил координативниот процес:

- *Советот за безбедност* кој е под ингеренции на Претседателот на државата. Истиот има функција на консултации, прашања од безбедносен карактер и е без институционална моќ. Доколку ова тело ја зајакне својата улога и се стекне со право за предложување на одлуки и мерки ќе се стекне со свој соодветен професионален интегритет. Досега овој процес не е постигнат поради стравот од загрозеност каде ова тело би предизвикало центрирана моќ помеѓу позициите на политичките субјекти на Владата кон Претседателот како и други органи.
- *Владата на РСМ* како друга варијанта се предлага за целосно координирање на безбедносниот сектор со што ќе назначи координатор за таа цел. За функционирање на овој модел потребно е пред се добро функционирање во меѓусебните структури и координирање на процедурите за донесување на одлуки.
- *Центарот за управување со кризи* како предлог модул се обезбедува со моќ за донесување одлуки во согласност со Уставот и законите, со имплементирање одлуки, нешто што како функција му недостасува на Советот за безбедност при добивање на извршна функција. Постојат доста отворени прашања во случаи како би постапил Претседателот доколку постои можност за донесени различни заклучоци од страна на Советот за безбедност и Центарот за управување со кризи, за кои активности и треба да се дискутира.

Улогата на собранието во одбраната е од огромна важност како едно највисоко тело во системот на државата каде политичките избраници се спротиставуваат во процесот на донесување највисоки акти.

Досега испитаниците се согласуваат во голем дел дека надлежностите на Собранието се во принцип добро поставени но во прашање е нивната искористеност.

Покрај овие согласувања постојат и низа на предлог измени:

- Измени во меѓународни договори кои се ратификуваат во Собранието а ги потпишува Претседателот и Владата.
- Претседателот на Републиката се обраќа еднаш годишно пред Собранието и по неговата дискусија не се допушта расправа. Се наметнува потреба од почести средби каде ќе се разработуваат прашања од одбраната за некој конкретен проблем.
- Дискутабилно е прашањето за контролата и надзорот на претседателот. Иако тоа не е пропишано се смета дека е потребно.
- Од исклучителна важност е прашањето и проблемот кој се јавува при доставувањето на материјали кои се основен предуслов за конструктивна расправа.¹¹

Преку овој сегмент треба да се искаже важноста на функциите кои ги остварува Парламентот преку процесите за учење на демократијата.

Предностите или силни страни се всушност и целта за имплементирање на овој организационен процес.

Постојат голем број на силни страни воведувајќи ја оваа стратегија а дел од нив се:

- Владини и невладини организации ќе го обединат потенцијалот и ќе работат заедно за побрз прием на нашата држава во ЕУ.
- Постоењето квалификувани специјалисти кои се вклучени во овие активности
- Постоење на добро развиен систем за масовна комуникација

Недостатоци или слаби страни би биле:

- Постои недоволно развиена ефикасна комуникација помеѓу различни институции
- Потенцијалот на експертите во различни полиња не е доволно искористен.

¹¹ Координација на безбедносната заедница во РМ, О. Бакрески, Улога на Собранието во одбраната, стр. 155

- Расположливите комуникациски мрежи не се доволно ефикасно искористени, тие нудат премалку можност за реакција од граѓаните.
- Работата со различни општествени групи во зависност од нивниот директен интерес, не е доволна и овие групи не се доволно јасно идентификувани.¹²

Како **Ризици** во оваа област може да се јават непочитувањата на овластувањата во дадените институции, како и превземање на ингеренциите од една државна организација во друга.

Често може да се соочиме и со примена на политичките ставови од страна на министрите во ресорите засегнати од безбедноста и одбраната пред националниот мир, и не наоѓањето на заеднички јазик кога тоа е навистина потребно.

Клучната алка за успешно постигнување на целта е преку добра комуникација и координација во протокот на информации, во донесувањето на одлуки како и постапувањето во корист на граѓаните на државата.

Иако е потребен голем труд и вложување во овој организационен процес спремноста и компетентноста на овие институции е првенствено од големо значење бидејќи ризиците и нивната непредвидливост го наметнуваат проблемот кој што е од безбедносен карактер.

1.3. Операционално определување на предметот на истражувањето

Операционалното определување на предметот на истражување ги опфаќа сите сегменти кои имаат потреба од координација и во случај на најмал свој удел во било кој дел од безбедносниот сегмент ќе биде предмет на обработка. Дефинирајќи ја координацијата како систем и самиот факт што се работи за систем, а системското функционирање во основа опфаќа повеќе субјекти, потребна е детална обработка за успешна имплементација на ефикасните задачи.

Сите оние субјекти кои директно или индиректно се инволвирани и засегнати во процесот на координација во безбедните сектори, како и сите оние појави кои се дел од истата цел всушност ги претставуваат *чинителите на предметот на истражувањето*.

¹² Бакрески О. Координација на безбедносната заедница во Република Северна Македонија, стр.302

Остварување меѓусебна координација и соработка помеѓу органите на државната власт во Република Северна Македонија генерално можеме да ја поделиме во три нивоа на активности во функционирањето.

- Првиот вид активности овозможува да се зачува мирот, да се избегне војната и да се спроведат подготовките за одбраната.
- Вториот вид активности се однесуваат за воена состојба и тие треба да овозможат континуирано функционирање.
- Третиот вид активности треба да остварува комуникација со меѓународната заедница за положбата во која се наоѓа државата и да обезбеди услови за продолжување на спротиставувањето што би траело до конечното справување со заканите и обезбедување на потребниот мир.¹³

Целта на координацијата е создавање на солидни односи помеѓу субјектите на патот кон остварување на планираната цел. Добра координација постои само кога има ефикасна комуникација и размена на информации.

Непостоењето координација помеѓу субјектите во безбедносниот систем можат да доведат до голем број негативни ефекти во процесот на подготовка, планирање и остварување на активностите поврзани со безбедноста на земјата.¹⁴

Координација на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија бара единственост во акциите за спречување и сузбивање на криминалот. При разгледување на овој проблем треба да се тргне од фактот дека територијалниот облик на работа претставува основен облик на спречување а линискиот облик претставува негово дополнување.

Територијалниот облик на работа за разлика од линискиот е перманентен и се врши во континуитет, па поради тоа и секој конкретен линиски облик на работа по правило мора да биде координиран со територијален облик.

По претходно утврдување на целите преку линиската работа на одредено подрачје треба да се утврди:

- Местото на појавни облици на вршење кривични дела и други безбедносни проблеми кои ќе бидат предмет на линиска работа
- Обврски на линискиот облик на работа кон територијалниот кој е

¹³ Бакрески О. Координација на безбедносната заедница во Република Северна Македонија, стр.65-66

¹⁴ Бакрески О. Државните органи и одбрана, Македонска ризница, Куманово 2002

одговорен за безбедноста на стандардното подрачје

- Обврски на територијалниот облик кон линискиот во решавање на конкретни криминални случаи.¹⁵

Разгледувањето на координацијата не е само теоретско туку и практично прашање. Од изнесените принципи, во голема мера зависи обемот и ефикасноста на борбата против криминалитетот.

Координацијата може да се набљудува од аспект на нејзиниот обем и времето во кое се извршува. Според обемот таа може да се подели на општа или координација која се однесува на конкретен проблем. Додека во однос на времето координацијата може да се подели на: координација пред извршување, координација во фаза на подготовка, утврдување на оперативни мерки и меѓусебно разграничување и поделба на задачите.

Координација во Армијата на Република Северна Македонија претставува стратегиска определба за реструктурирање на Армијата на РСМ преку воведување и развој на нови воени способности за одбрана на земјата и овозможува давање на поддршка на полицијата и на други државни институции при заштита во случај на терористички напад и поддршка во случаи на природни катастрофи, епидемии и други опасности.¹⁶

Армијата пред се служи за поддршка на полицијата во услови на кризна состојба, каде е потребно да се почитуваат пропишаните мерки за безбедност.

Доколку не се оствари доволен простор за реализирање на координирачките активности помеѓу полициските и армиските сили спремноста за ефикасен одговор на разни видови безбедносни ризици и закани, од страна на државата би била значително намалена.

Координација на разузнавачките служби на Република Северна Македонија ја отсликува меѓузависноста која произлегува од силно изразениот степен на низа специфичности и нивната потреба за постојана координација на сите делови од работењето.

Координацијата на разузнавачките служби е неопходна активност која се стреми кон зајакнување на соработката на разузнавачките служби во рамките на РСМ која има за цел да ги елиминира подеднакво и внатрешните и надворешните закани.

Оваа координација претставува главен генератор на ефикасност, економичност и

¹⁵ Бакрески О. Државните органи и одбрана, Македонска ризница, Куманово 2002, стр.9

¹⁶ Стратегија за одбрана на РМ (Службен весник на РМ број 30/10)

флексибилност во однос на променливите потреби и е основа за градење на солидна, респективна и ефикасна разузнавачка слижба која ќе биде подготвена да одговори на современите барања на државата во насока на градење на суштински национални цели и интереси.¹⁷

1.3.1 Временско и просторно определување на предметот

Предметот на истражување ќе го опфаќа периодот од 2021 година заклучно со 2022 година. Овој период се смета за најповолен кога станува збор за координацијата на безбедносниот систем земајќи ја во предвид новонастанатата ситуација со Ковид-19 и нивното имплементирање во истиот сектор.

Просторното определување на ова истражување ќе ја опфати територијата на Република Северна Македонија, но во дел од примероците ќе бидат опфатени и примери во кои ќе се разработи сликата на имплементирањето на координацијата во безбедносните сектори во Европа.

1.3.2 Дисциплинарно определување на предметот на истражувањето

Предметот на истражување на овој магистарски труд според академските дисциплини се групира во општествените науки, и според тие аспекти има мултидисциплинарен пристап.

Во групата на општествени науки, оваа форма ќе ја обработуваме потпирајќи се на безбедносните и правните науки, додека во безбедносните подобро ќе бидат објаснети економскиот фактор, одбраната, полициската наука, итн.

1.4 Цел на трудот

Целта на истражувањето во оваа студија на случај е македонската примена на координацијата во безбедносниот сектор, иницијативата која што е покрената по однос на ова прашање како и самата соработка, придобивките, негативните ефекти и можностите кои ги нуди овој сегмент при негова имплементација.

За реализација на задачите е потребна комуникација помеѓу институциите

¹⁷ http://wmv.eurm.edu.mk/publikacii/Zborik_Bezbednost_2012_1.pdf

или органите, каде што високиот степен на координација би можел да реализира еден поефективен и поефикасен начин на остварување на целите со заедничка синхронизација на информациите од областите кои што се засегнати од ист интерес.

1.5. Хипотези

Хипотезите кои ќе бидат изложени во овој предмет на истражување се во адекватен сооднос со целите на истражувањето. Какви ефекти ќе придонесе нефункционирањето на комуникацијата помеѓу надлежните институции во безбедносниот систем и со кои ризици и закани ќе се соочат субјектите, ќе ја сочинуваат појдовната точка на хипотезите и нивната форма.

Главна хипотеза :

- Непостоењето координација меѓу субјектите на системот за национална безбедност може да доведе до редица негативни ефекти во процесот на подготовка, планирање и остварување на активностите поврзани со безбедноста на земјата, а со тоа и во процесот на донесување клучни одлуки.

Од кои причини нашите органи преферираат затворен пристап и дали оваа погрешна примена може да се поправи како би била поголема спремноста за соочување со сите ризици во иднина.

Поставувањето на главната хипотеза на овој начин ќе овозможи реално согледување на резултатите од истражувањето и ќе ја утврди реалната слика од имплементацијата на координација помеѓу засегнатите институции од областа како и нејзините предности и слабости.

Посебни хипотези:

- Координацијата како процес претставува една доста комплексна и деликатна област земајќи предвид дека безбедносните институции во РСМ имаат потреба од дистрибуирање на многу информации. Реалноста покажува дека нашата институционалност има пред се недостиг од соодветна апаратура која ќе ги канализира и координира сите активности.
- Координирањето во сферата на безбедноста на секоја земја претставува мошне

важна задача на државното раководство и тоа овозможува создавање услови за организирано дејствување во случај на појавување на некоја закана по државата.

- Координацијата треба да обезбеди функционално поврзување на сите безбедносни актери и таа треба да овозможи предвидените задачи да можат да се остваруваат без проблеми.
- Чувствителноста на прашањето за координација на безбедносните системи во РСМ започнува од фактот дека решавањето на тоа прашања се одвива по пат на дадени овластувања. Истите се регулирани со закон, односно секој орган има посебни задолженија и со истите покрива одредени области од секторот на одбрана и безбедност.
- Еден од клучните моменти кога станува збор за превземање на активности се со цел до намалување на ризици е токму добрата комуникација и координација. Покрај нив и хиерархиската поставеност исто така претставува можност преку која може да се проследат благовремени информации се со цел остварување на крајните цели.
- Јасното дефинирање на должностите, овластувањата и улогите на субјектите во голема мера ја детерминираат ефикасноста и ефективноста на безбедносниот сектор. Преку интеграција на информациите, процедурите и безбедносните приоритети, ја заокружуваме целината на координативниот систем.
- Успешна координација и функционален безбедносен систем можеме да потврдиме дека постои во современи субјекти со искуство, каде активностите и задачите се одвиваат според план со однапред утврден редослед, со почитување на овластувањата на одредени институции како и со ингеренции за предлагање на одлуки од безбедносен карактер..

1.6 Начин на истражување

Следните методи и техники на истражување ќе бидат спроведени се со цел да се добијат посакуваните истражувања во согласност со поставените цели на самиот

труд.

1. Историско-компаративен метод

Со помош на овој метод ќе се анализираат компаративните искуства од општествените фактори кои предизвикувале специфичен резултат а истовремено ќе дадат добра прегледност на самата безбедносна ситуација во Република Северна Македонија.

2. Статистички метод

Статистичкиот метод ќе се користи во анализирање и комбинација на веќе добиени податоци кои се од јавен карактер и со истите ќе имаме можност да ги препознаеме заканите и предностите на координацијата во безбедносниот систем на Република Северна Македонија. Исто така со овој метод ќе се искористат техники на истражување кои би дале резултат за тоа колку се подготвени нашите субјекти да го имплементираат успешно овој процес.

3. Case study метод

Како еден од релативно новите методи за прибирање на податоци ќе го искористиме и методот за студија на случај.

Со примена на овој метод ќе добиеме одредени квалитативни и квантитативни показатели кои ќе обезбедат поткрепа на самиот истражувачки феномен.

Овој метод како поврзување на теоријата и праксата ќе ни овозможи да добиеме подлабоки сознанија за нашето истражување и примената на координацијата и комуникацијата во безбедносниот систем на РСМ.

Исто така во овој магистарски труд ќе се изврши анализа на системите на националната безбедност каде ќе се користи пристапот *студија на државите*.

Со овој пристап ќе се обликува методолошката рамка на анализа, во кој што централно прашање ќе биде "како се остварува координацијата на безбедносниот систем во Бугарија, Грција, Албанија, Србија, Косово, Босна и Херцеговина, Црна Гора и др."

Во овој дел ќе се анализира и истражува потребата од организација и координација на безбедносниот систем како предуслов за градење на ефикасен безбедносен систем.

4. Метода на интервјуирање

Оваа метода која што наоѓа примена во речиси сите научни истражувања, во нашиот случај ќе се употреби за обезбедување на поголем број информации кои ќе послужат за добивање на адекватни ставови, и ќе ни дадат директен пристап за положбата во која би се нашол безбедносниот систем доколку се имплементираат моделите на координација, меѓусебно информирање и комуницирање.

Нестандардизираното интервју како техника за прибирање на податоци ќе биде искористено во прибирање на податоци во ова истражување, иако неговата примена е ограничена сепак со избор на добар статистички примерок резултатите ќе овозможат предвидување за добивање на длабински и конкретни одговори.

За успешно реализирање на оваа методолошка техника пред се предходи фазата на подготовка и план за спроведување кои преку селектирање на дел од предвидените прашања овозможуваат објективно реализирање на самото интервју. Стандардното известување исто така со своето големо значење допринесува до послободно спроведување на интервјуто, имајќи ги во предвид достапноста на информациите кои што се наменети и потребни за успешно реализирање на ова истражување.

Истражувачки прашања на кои ќе се одговара во трудот:

- Дали е обезбедено потребното ниво на координација помеѓу безбедносните институции?
- Како се координираат потребните активности на клучните безбедносни актери во државата?
- Дали се превземаат одредени активности да се подобри координацијата на национално ниво?
- Дали правилно се лоцираат проблемите во делот на обезбедување на

координација?

- Кои се начините на перманентно подобрување на начинот на кој се остварува самата координација?
- Кои чекори треба да се превземат во перспектива за таа да се подобри?

1.7. Научна и општествена оправданост на истражувањето

Вредностите кои произлегуваат од ова научно истражување ги гледам како појдовна точка за функционирање на концептот на координирање и меѓусебно надоградување помеѓу институциите од безбедносниот сектор како и секторот за одбрана при намалување на заканите за безбедноста на јавноста.

Со помош на горенаведените методи сметам дека резултатите од истото ќе можат да послужат за идентификација на проблематиката за соработката помеѓу засегнатите институции и ќе не насочат во правилно искористување на потенцијалите кои ги нудат безбедносните системи.

Со взаемна соработка како и со редовни работни средби, дебати и работилници се овозможува поголем степен на унапредување и подобрување на овој процес.

Самите активности со цел размена на информации, стручни совети, насоки за постапување, дискусии и анализи ќе укажат на позитивен резултат и практики во институциите и системите каде тоа е најмногу неопходно

Затоа и концептот на координација во безбедносниот систем преку овие субјекти има за цел да придонесе со обединување на потенцијалниот и дефинирање на заедничкиот интерес со единствена цел да им служат на граѓаните на оваа држава.

2. ПОИМ НА БЕЗБЕДНОСЕН СИСТЕМ

Системот за безбедност е облик на организирање и функционирање на едно општество (држава) при спроведување на превентивни и репресивни мерки и активности. Овие мерки се преземаат со цел да се зачува суверенитетот и територијалниот интегритет на

државата, уставниот поредок, правата и слободите на граѓаните како и сите други општествени вредности, како и од сите форми на закани. Затоа безбедносниот систем е единствен и неделив, што се одликува со својата ефикасност. Тој е комплексен и организиран преку хиерархиска структура, т.е. потсистеми и микросистеми.¹⁸ Безбедносниот систем може да има една или повеќе форми на активност и ние го делиме на онолку потсистеми колку што има активности. Поради својата сложеност, безбедносниот систем има свои специфичности, кои се одразуваат на тоа какви се потсистеми организирани како системи, бидејќи секој потсистем има свои посебни силни страни, средства, методи, правила и норми на однесување.

По правило, потсистемот врши една активност како дел од општата активност. За разлика од потсистем, микросистемот поврзува повеќе активности и функции во потесна област (општина, регион, кантон).

Безбедносниот систем на современата држава се заснова на пет столба кои го поддржуваат самиот безбедносен систем. Овие столбови се: безбедносна политика, правна безбедносна регулатива, безбедносна структура, приватна безбедност и безбедносно самоорганизирање на општеството.¹⁹

Безбедносната политика во поширока смисла опфаќа начин на размислување кој ги дефинира ставовите кон различните закани во природата, општеството и меѓу општествата. Во потесна смисла, тој претставува збир на сите мерки, активности и процедури наменети за воспоставување и функционирање на системот за национална безбедност. Безбедносната политика во потесна смисла го создава концептот на механизми и средства со кои ја остварува внатрешната и надворешната безбедност на општеството и претставува конкретизација на безбедносната политика во поширока смисла. Безбедносниот закон опфаќа уставни, законски подзаконски акти, кои од гледна точка на овластување и одговорност ја пропишуваат и регулираат работата на сите безбедносни структури, како и на општеството во целина во однос на

¹⁸ Драган Р. Симић, Наука о безбедности – Савремени приступи безбедности, Службени лист СРЈ, Факултет политичких наука, Београд, 2002.

¹⁹ Кодекс за приватна безбедност и правен опсер (ICoC)

https://en.wikipedia.org/wiki/International_Code_of_Conduct_for_Private_Security_Service_Providers?utm_source=chatgpt.com

Концепти за државно–приватна и граѓанска улога во безбедноста (Plural policing & community policing)

функционирањето на безбедносниот систем и остварување на функцијата за државна безбедност.

Правната регулатива на безбедносниот систем го опфаќа уставот, односно неговите одредби поврзани со безбедноста, законите кои се однесуваат на државната безбедност, како и сите подзаконски акти кои попрецизно го пропишуваат и регулираат функционирањето и работењето на одредени безбедносни структури или функции.

Безбедносната структура е специфична за секоја поединечна земја. Наменет е да се постигне безбедност на ниво на целото општество.

Најголемиот број земји имаат два заеднички елементи на оваа структура - одбраната и внатрешната безбедност.

Вооружените сили и цивилната одбрана (доминантно цивилната одбрана) ги претставуваат основните елементи на одбранбената структура.

Полицијата, разузнавачките служби, инспекциските служби, царината и другите структурни елементи на формалната државна контрола вршат внатрешни безбедносни функции.

Приватното обезбедување е област која сведочи за новото трендови во развојот на безбедносниот систем на современата држава. Приватното обезбедување има свои безбедносни субјекти и тие вклучуваат различни приватни агенции кои се занимаваат со заштита на луѓе и имот и различни форми на детективска работа (Кржалиќ, 2007). Оваа област, која го доживува својот многу сериозен и брз развој, како квантитативно, така и квалитативно. Тоа сведочи и за постоењето на одредена сфера во која се одвива своевидна приватизација на безбедноста на современата држава.

Безбедносното самоорганизирање на општеството вклучува различни форми на спонтано безбедносно самоорганизирање на општествените групи (интересни, просторни итн.) врз основа на природното право на секој поединец на самоодбрана, самозаштита и самопомош. Врз основа на ова размислување, можеме да заклучиме дека односот меѓу националната безбедност и националната одбрана е еднаков на односот меѓу општото и посебното, каде националната безбедност како поширок поим ја опфаќа и националната одбрана.

Безбедносниот систем на државата е детерминиран од вкупните општествено-политички и економски процеси и односи и претставува интегрален, неделив дел на општеството и државата. По воспоставување на систем на вредности, државата пристапува кон организирање и моделирање на автентичен безбедносен систем, кој е потсистем на државниот систем. При создавањето на функционален безбедносен систем треба да се има предвид дека тој не е статичен и непроменлив, напротив истиот е изложен на редица промени кои произлегуваат од внатрешното и меѓународното опкружување. Поради тоа, безбедносниот систем мора постојано да се усовршува и да се приспособува во согласност со потребите на општеството и граѓаните.

Безбедносниот систем претставува сложен систем и се организира преку хиерархиска структура, со бројни потсистеми и микросистеми. Сфаќањето за поимот на безбедноста како комплексен, а пред сè, како вредносен интегрален поим, имплицира широка дефиниција на безбедносниот систем и неговите елементи. Безбедносниот систем претставува целина составена од меѓусебно поврзани правни норми со кои се уредуваат безбедносните прашања, институции и органи кои вршат безбедносна функција и мерките со кои се разрешуваат безбедносните прашања.²⁰ Основна функција на системот за безбедност е навремено откривање и попречување на сите облици на непријателска и антиопштествена дејност со кои се загрозуваат општествените вредности и виталните интереси.²¹

Оттука, при воспоставувањето на безбедносниот систем треба да се земат предвид сите специфичности и елементи, и да се следат промените и тенденциите во светот од сферата на безбедноста. Во тој контекст, безбедносните системи се организираат во три основни видови, и тоа:

- Безбедносен систем на државата, кој треба успешно да ги решава безбедносните проблеми во рамките на државата, а во соработка со другите земји да решава и конкретни безбедносни проблеми кои заради своите специфичности добиваат меѓународен карактер;
- Регионални колективни безбедносни системи во кои се организираат безбедносните функции во облик на меѓународна соработка на постојните

²⁰ Драган Р. Симић, Наука о безбедности – Савремени пристапи безбедности, Службени лист СРЈ, Факултет политичких наука, Београд, 2002.

²¹ Драган Р. Симић, Наука о безбедности – Савремени пристапи безбедности, Службени лист СРЈ, Факултет политичких наука, Београд, 2002.

институции на националните земји, како облик на меѓународна соработка или преку формирање на заеднички институции за вршење на безбедносни активности во рамките на регионот;

- Колективен безбедносен систем во рамките на Обединетите нации, како еден вид на светски безбедносен систем

Системот за национална безбедност на современите држави не ја опфаќа само способноста на државата за заштита на своите вредности од внатрешни и надворешни загрозувања, туку и заедничкото дејствување со другите потсистеми кои се составни елементи за развој и напредок на општеството во целина. Всушност, безбедноста на граѓаните и општеството зависат од степенот на организираност и ефикасност на системот за национална безбедност. Основни елементи на системот за национална безбедност на современите држави се:

Безбедносната политика – има за цел постигнување на безбедност и заштита на основните општествени вредности. Таа се спроведува преку надворешната политика, одбранбената политика, економската политика, социјалната политика, еколошката политика, здравствената политика, енергетската политика, образовната политика и културната политика.

Безбедносни структури – имаат задача остварување на безбедноста на ниво на целокупното општество и секоја безбедносна структура е специфична т.е. различна за секоја држава. Кај најголем број на држави, двата основни елементи на системот за национална безбедност се одбраната и внатрешната безбедност. Основни функции на одбранбениот елемент се: одвраќање на агресорот; одбрана на својата територија; заштита на населението и на материјалните добра и отстранување на последиците од агресијата; невооружено спротивставување; функционирање на политичкиот и другите општествени потсистеми во услови на војна итн. Заради остварување на овие функции, одбранбениот елемент на системот за национална безбедност содржи два основни елементи, тоа се вооружените сили и цивилната одбрана.

Функциите на внатрешната безбедност се: зачувување на законитоста и уставниот поредок на државата; информативната дејност; заштита на општествената и критичната инфраструктура итн. Структурни елементи за спроведување на овие функции се полицијата, разузнавачките и контраразузнавачките служби, правосудството, инспекциските служби, царината и другите надзорни органи и тела.

3) Безбедносно самоорганизирање на цивилното општество. Во современите држави постојат различни можности за остварување на безбедноста на индивидуално и колективно (заедничко) ниво. За разлика од безбедносната организација што ја спроведува државата, самоорганизацијата се спроведува на доброволна основа. Безбедносното самоорганизирање подразбира спонтано и самозаштитно дејствување на поединците и на различните облици и нивоа на безбедносно самоорганизирање на општествените групи (интересни групи, локални заедници и др.), на основа на природно загарантирано право на секој субјект на самоодбрана, самозаштита и самопомош.²²

4) Учество на државите во меѓународните безбедносни и одбранбени организации. Процесите на интеграција и глобализација придонесоа до поголема поврзаност и меѓузависност помеѓу државите. Поради тоа, современите системи за национална безбедност сè повеќе се отворени за меѓународна соработка, со цел полесно справување со актуелните извори на загрозување по националната и меѓународната безбедност, но и за здружување на безбедносно-одбранбените капацитети

Според Берталанфи (Лудвиг фон Берталанфи), кој се смета за креатор на општата теорија на системи, општата теорија на системи се обидува да изведе и формулира универзални принципи кои важат за сите системи, без разлика дали се од физичка, биолошка или социолошка природа (Аќимовиќ, 1987 : 247). Аќимовиќ ги сумира ставовите за општата системска теорија во две гледишта:

1) општата системска теорија е интегриран и генерализиран збир на концепти, хипотези и потврдени предлози; тој претставува збир на теоретски принципи на високо ниво кои би можеле да се применат на поважни појави во рамките на широк сет на научни дисциплини и

2) општа теорија на системи би претставувала збир на техники кои можат да се користат во системската анализа; насоките и предлозите за анализа и организирање на достапните податоци, како и за интегрирање на променливите се важни, а не збир на општи принципи за себе²³

²² Tatalovic S., Grizold A. i Cvrtila V., Suvremene Sigurnosne Politike: Drzave i nacionalna sigurnost pocetkom 21 stoljeca, Golden marketing- Tehnicka knjiga, Zagreb, 2008.

²³ Аќимовиќ, М. (1987). *Општа теорија на системи и примена*. Белград: Универзитет

Друга важна теоретска насока е теоријата на организација. Зачетоците на таа теорија потекнуваат од времето пред воспоставувањето на општата системска теорија, од почетокот на минатиот век. Суштински и најкратко, теоријата на организацијата е прифатена во разработката на два клучни концепта:

- 1) организацијата како воспоставена структура и
- 2) организирањето како принцип на воспоставување на таа структура.

2.1 ЕЛЕМЕНТИ НА БЕЗБЕДНОСНИОТ СИСТЕМ

Кога зборуваме за безбедносниот систем, за да го дефинираме, потребно е да се запознаеме со елементите на безбедносниот систем. Елементите на безбедносниот систем во поширока смисла се: Системски носители - се основата, односно основата на организацијата на системот. Тоа е државата и општеството. Платон и Аристотел ја гледаат задачата на државата како морално подобрување на граѓаните, а државата постои заради среќен и добар живот. Државата преку безбедносниот систем организирано се спротивставува на заканите, а општеството, за разлика од државата, тоа може да го направи преку два пристапа - организиран и неорганизиран.²⁴ На државните функции се гледа поинаку - економистите, социолозите, политиколозите, правниците и други го гледаат прашањето поинаку (Павловиќ, 2018). Со цел да се заштити и воспостави безбедноста, државата може да ги ангажира сите човечки и материјални ресурси со кои располага.

Кога го спомнавме човечкиот потенцијал, неминовно се наметнува потребата да се објасни што подразбираме под тоа. Под човечки потенцијал подразбираме можност за користење на луѓето како физичка моќ, како воени вештини (подготвеност и оперативност за извршување на борбени и други задачи) и како морална моќ, односно позитивен однос кон државата и општествените вредности кои се бранеше и верување во праведноста на политиката што се води. Тука секако треба да се додаде и духовната и психолошката моќ, односно човечката способност да ги надмине неволјите и тешкотиите. Способноста за задоволување и навремено обезбедување на видот, обемот

²⁴ Abazović, M. D., 2002. Državna bezbjednost: uvod i temeljni pojmovi. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.

и квалитетот на борбените и другите безбедносни материјални потреби за секој вид безбедносна активност, како и за потребите на целото население, се нарекува материјален потенцијал.²⁵

Активности - се најзначајниот елемент на безбедносниот систем, бидејќи се користат за реализација на функцијата на системот. Разликуваме два вида активности. Првите се системски (на пр. осмислување, организирање и воспоставување и унапредување на системот) и втори - функционални активности кои се изразуваат во работењето (функционирањето) на системот.

Работни места - под работни места ги подразбираме дејствијата и процедурите со кои се постигнуваат задачите и безбедносните цели, односно сите оние работни места кои директно или индиректно придонесуваат за развојот на земјата. Работите во безбедносниот систем се повеќедимензионални и тешко е да се направи список на такви работни места и задачи. Покрај тоа што овие работни места се повеќедимензионални, тие се и доста обемни, имајќи предвид дека безбедносните работни места ја штитат надворешната и внатрешната безбедност на државата. Внатрешната и надворешната безбедност на земјата може да биде загрозувана од различни дејствија и дејствија и на поединци и групи, како и на непријателски држави, нејзините органи и институции. Теоретските студии за безбедносните работи дошле до сознание дека врз безбедносната сила на државата индиректно влијаат фактори како што се севкупниот развој на земјата, стабилноста на економските, политичките и севкупните општествени односи, како и нејзината организација за безбедност.

Субјекти се органи, тела и установи кои преку вршењето на своите редовни активности директно или индиректно ја извршуваат функцијата на обезбедувањето. Безбедносните субјекти ги делиме на конвенционални (оние кои директно ја исполнуваат функцијата на безбедност) и неконвенционални (индиректно ја исполнуваат функцијата на безбедност). Конвенционалните предмети за безбедност вклучуваат:

-правосудни органи - редовни и воени судови, обвинителски служби - органи за кривично гонење, органи за внатрешни работи - фокусот на оваа власт ги вклучува работите на јавната и државната безбедност, безбедносните органи како што се армијата и затворските и судските служби. За неконвенционални субјекти сите

²⁵ Beridan, I., 2008. Politika i sigurnost. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.

државни органи и организации кои не вршат безбедносни задачи ги сметаме за нивна редовна дејност.²⁶

Тука спаѓаат: законодавни тела (собрание), извршни органи (претседател на државата, влада и други органи на државната управа) и во оваа група ги вклучуваме и органите за надворешни работи во чии рамки се формира посебна служба за собирање податоци за субверзивни активности на странско разузнавање. услуги, како и други појавни форми на надворешни закани за безбедноста на државата. За Абазовиќ (2002), субјектот е клучен фактор во политичката активност.

Силите се специјално организирани, обучени, опремени и овластени организациски единици на субјектот на безбедноста кои непосредно спроведуваат одреден вид обезбедување. Така, имаме организирани и обучени сили за секаков вид безбедносна активност: вооружени сили, сили за цивилна заштита - сили на системот за заштита и спасување, безбедносни сили, полициски сили и сили на разузнавачките служби. Се смета дека е важно да се истакне дека не може да се формираат специјални сили за невооружени форми на отпор, бидејќи секој треба да учествува во таквите работи, на различни начини. Но, тоа не значи дека секој на свој начин учествува во отпорот. Напротив, отпорот се реализира организирано и насочено. Силите на државниот безбедносен систем функционираат организирано и претставуваат единство на фактори, структури и организации, се со цел да се обезбеди државата од сите форми на закани. Кога станува збор за формите на загрозување, на прво место би сакале да ги истакнеме криминалитетот и криминалното однесување.

Од оваа гледна точка, Модли, Шуперина и Корајлиќ (2008) истакнуваат дека постојат сили кои ја штитат поворката на демонстрантите, транспортот или поворката за време на државна посета. Безбедносните сили се наметнати како неопходност на современата безбедносна организација на државата, а нивната структура, опрема и технички средства како и обуката на персоналот треба да одговараат на безбедносната задача. Последново станува поизразено ако се знае дека безбедносните сили ги извршуваат своите права и должности и задачи како редовни функции. Има автори кои безбедносните сили ги делат на општествени и професионални. Социјалните сили ги извршуваат своите безбедносни задачи како дел од нивните општествени активности

²⁶ Abazović, M. D., 2002. Državna bezbjednost: uvod i temeljni pojmovi. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.

со цел заштита и обезбедување на државата. Во таа група ги вклучуваат следните сили: работни луѓе и граѓани, јавни и приватни претпријатија, месни заедници, општествено-политички заедници, здруженија на граѓани, политички партии итн. Стручните безбедносни сили се органи и служби на државниот апарат кои вршат безбедносни задачи врз основа на законски овластувања и стручни знаења.²⁷ Тие вклучуваат: судови, обвинителства, инспекциски органи, органи за внатрешни работи, служби за безбедност, армија, служби за собирање информации и известување итн.

Функција - под функција подразбираме најопшта мисија, која има за цел навремено откривање и спречување на сите форми на непријателски, антисоцијални и криминални активности кои ги загрозуваат виталните вредности на државата.

3. ПОИМ ЗА КООРДИНАЦИЈА

Координацијата претставува нешто кон што менаџерите постојано се стремат. Сите менаџери/раководители мора да ги насочат своите напори кон заедничка цел, сметајќи го ова како нивна неопходна обврска. Тоа е неизбежна област на управување и неопходна обврска. Значи координацијата не е спонтан напор на менаџерите. Менаџерите прават намерни напори да ги координираат одделните активности.

Поимот координација се користи за претставување методичка диспозиција на одредена активност или на вложените напори за да се изведе заедничка акција. Потеклото на поимот координација датира од латинскиот термин *ordo* што означува ред, и од понов период, од XVII век од францускиот поим *coordinatio(n)* со значење подредување според ист ранг.

Оттука, во поширока интерпретација, координацијата значи обединување, интеграција, синхронизација на напорите на членовите на групата за да се обезбеди единство на дејствување во остварувањето на заедничките цели и претставува движечка сила што ги врзува сите други функции на управување.

Исто така, координацијата е уреден распоред на колективните напори за обезбедување единство на дејствување во остварување на заедничките цели. Според теориите за менаџментот, координација се постигнува преку основните функции на планирање, организирање, насочување, мотивирање и контрола. Оттука, според одредени

²⁷ Savić, A., 2007. Nacionalna bezbjednost. Beograd: Kriminalističkopolicajska akademija.

гледништа, координацијата не е посебна функција на управувањето, бидејќи постигнувањето хармонија помеѓу индивидуалните напори кон постигнување на групните цели е клуч за успехот на управувањето. Координацијата е суштината на управувањето и е имплицитна и вродена во сите функции на управувањето.²⁸

Во основа, координацијата е составен елемент или состојка на сите раководни функции и може да се спроведе на повеќе нивоа:

- Координација преку планирање. Планирањето ја олеснува координацијата преку интегрирање на различните планови преку меѓусебна дискусија, размена на идеи, на пример, координација помеѓу буџетот за финансии и буџетот за набавки.
- Координација преку организирање. Се смета дека координацијата е самата суштина на организирањето, односно, кога раководителот или раководниот тим групира и им доделува разни активности на подредените и кога создава координација на одделот највисоко во неговиот ум.
- Координација преку екипирање. Менаџерот/раководителот треба да има предвид дека соодветниот број на персонал се екипира на различни позиции со соодветен вид и степен на образование и вештини што ќе ги обезбеди вистинските луѓе на вистинското работно место.
- Координација преку насочување. Целта на давање наредби, упатства и насоки на подредените се опслужува само кога постои хармонија помеѓу претпоставените и подредените.
- Координација преку контролирање. Осигурува дека треба да има координација помеѓу реалните перформанси и стандардните перформанси за да се постигнат организациските цели.

Во контекст на координацијата, потребно е да се истакне дека соодветно ниво на координација не би било постигнато ако не му претходи оптимално ниво на соработка. Но тоа не значи дека координацијата автоматски потекнува од доброволните напори на вработените или на организациските единици.

Координацијата треба да се постигне преку свесни и намерни напори на менаџерите/раководителите, па оттука, може да се заклучи дека соработката без координација нема плод и координацијата без соработка нема корен.

²⁸ Woodward J., Industrial Organization: Theory and Practice, Second edition, Oxford University Press, 1980.

3.1 ДЕФИНИЦИИ ЗА КООРДИНАЦИЈА

Во литературата може да се сретнат разновидни дефиниции за координација. Различните пристапи и размислувања на авторите се во насока да ја дадат потребната прегледност преку дефиницискиот пристап и да станеме свесни за општата генерализација дека координацијата значи соодветен ред или однос; хармонична комбинација на интеракција, како на функциите, така и на деловите, или координација се оние политики, процедури и практики дизајнирани да се подобри безбедноста на персоналот преку меѓуагенциска соработка, особено преку развивање заеднички безбедносни стандарди, споделување на безбедносни ресурси и споделување на информации поврзани со безбедноста.

Во лексиконот на Мериам Вебстер, координацијата се дефинира како организација на различни елементи на комплексен корпус или активност за да се овозможи ефективна заедничка работа. Во политички контекст, координацијата се дефинира како логично дејство што инволвира различни јавни администрации во одредено општество. Во доменот на меѓународната политика, координацијата се однесува на организација на различни организации, нации или субјекти, со цел промовирање заеднички напор кон единствена цел.²⁹ Според Ричард Л. Дафт, координацијата е интеграција на неколку делови во уреден и разбирлив редослед за да се постигне целта на организирањето, или како што наведува Дафт, координацијата подразбира организација на активности на две или повеќе групи за нивно заедничко работење, со цел постигнување ефикасност и истовремено знаење што работат останатите. Координацијата може да се дефинира и како способност да се употребат различни сегменти од одредена целина за да се постигне заедничка непречена и ефикасна работа.³⁰

Во аргументацијата на Морган стои дека координацијата е процес на комуницирање со другите, внатре и надвор од менаџерската контрола, за да се постигне нивна кооперативност, било тие да влијаат или да се под влијание на менаџерските активности.³¹ Лоренс и Лорч координацијата ја дефинираат како процес на

²⁹ Merriam-Webster. (n.d.). *Coordination*. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Превземено од <https://www.merriam-webster.com/dictionary/coordination>

³⁰ Daft, R. L. (2015). *Organization Theory and Design* (12th ed.). Cengage Learning.

³¹ Morgan, G. (2006). *Images of Organization* (Updated ed.). Sage Publications.

обединување на напорот помеѓу различни потсистеми во остварувањето на задачите на организацијата.³²

Кога се говори за усогласена дефиниција и поглед за координацијата во насока на дефинирање на нужноста и карактерот на самиот процес, потребно е да се истакне дека координацијата ги има следниве карактеристики:

1. Преку здружена активност, координацијата ги интегрира напорите на поединците и одделенијата и ги мотивира да работат како група. Групата работи на максимизирање на групните цели, како и на организациските цели. Осигурува дека поединците работат како група за да ги промовираат своите индивидуални и организациски цели.³³
2. Со единство во дејствувањето, секој поединец и оддел има своја перспектива или начин за постигнување на организациските цели. Координацијата обезбедува единствена дејствување меѓу индивидуалните и одделенските активности. Осигурува дека активностите на секоја индивидуа, група и оддел се насочени кон заедничката цел. Сите активности треба да се вршат во рамките на политиките, на процедурите итн.
3. Секој поединец и оддел се стреми да ја зголеми својата цел. Максимизирањето на одделенските цели по цена на организациските цели може да биде штетно за организацијата. Координацијата одржува рамнотежа помеѓу индивидуалните, одделенските и организациските цели. Осигурува дека ресурсите и задачите се доделени на поединци и оддели на начин на кој работата на еден оддел го промовира работењето на другите оддели. Секторот за продажба, на пример, можеби ќе сака да ги зголеми трошоците за рекламирање за да ја зголеми продажбата. Одделот за финансии, сепак, може да не издава средства за рекламирање за да ги контролира финансиските трошоци. Координацијата ги хармонизира спротивставените одделенски цели кон заедничката цел, односно целта на организацијата.

³² Lawrence, P. R., & Lorsch, J. W. (1967). *Organization and Environment: Managing Differentiation and Integration*. Harvard Business School Press.

³³ Ванковска Б., Дилемите на реформата на безбедносниот сектор во постјугословенските општества: Демократија и/или мир? Списание: „Современа македонска одбрана“, број 12, Министерство за одбрана на Република Северна Македонија“, 2005.

4. Координацијата претставува континуиран процес и таа не е еднократен обид за интеграција на индивидуалните цели. Координацијата е континуиран процес што продолжува да работи сè додека организацијата преживува.
5. Координацијата претставува одговорност на секој менаџер на секое ниво и за секоја оперативна функција (производство, финансии, персонал и продажба). Сите менаџери континуирано ги координираат напорите на луѓето од нивните оддели.
6. Координацијата претставува суштина на управувањето и не е посебна функција на управувањето. Таа е потребна за секоја раководна функција. Менаџерите ги координираат човечките и материјалните ресурси, внатрешното и надворешното организациско опкружување, додека ги извршуваат менаџерските функции на планирање, организирање, мотивирање, одлучување и контрола. Координацијата е, според тоа, самата суштина на управувањето.³⁴
7. Координацијата ги интегрира и ги синтетизира напорите на луѓето од сите оддели на сите нивоа кон заедничките организациски цели. Исто така, ги синтетизира организациските ресурси (физички, човечки и финансиски) за колективно да придонесе кон организациските цели.³⁵

Координацијата се одвива од институција до институција односно од човек до човек. Во самата организација постојат повеќе приемници на пораки а помалку извори на комуникациони процеси. Одделните елементи и субјекти на организационата структура за рационално и успешно остварување на функцијата на целата организација меѓусебно ги координираат своите активности. Координацијата е основа и фундамент за опстанокот и за успешното функционирање на секоја организација. Координацијата ја обезбедува динамичката рамнотежа на организацијата преку заемното поврзување на нејзините компоненти. Координацијата се одвива во сите дејности на одделните делови или поединци. Најчесто координативната улога и припаѓа на раководната односно на управната единица и претставува една од најважните улоги.

3.2 ВИДОВИ КООРДИНАЦИЈА

³⁴ 8 Griffi n W.R., Management. Eleventh Edition. South-Western Cengage Learning, 2013.

³⁵ Koontz, H., & O'Donnell, C. (1955). *Principles of Management: An Analysis of Managerial Functions*. New York: McGraw-Hill

Координацијата е важен предуслов за ефикасно и ефективно реализирање на поставените цели на самата организација. Воедно, таа е своевиден процес на усогласување и стандардизирање на целокупната организациска поставеност, а во рамките на безбедносниот сектор и процес за поуспешно реализирање на задачите на тактичко, оперативно и стратегиско ниво. Помеѓу внатрешните елементи на една организација, координацијата се дели на вертикална, хоризонтална и дијагонална, а во организациска смисла на значење таа се нарекува интерна координација. Вертикалната координација е присутна во сите видови организации и се одвива помеѓу различни нивоа на управување и раководење во организацијата. Во основа вертикалната координација е насочена кон усогласување на плановите, целите и задачите меѓу високото и ниското организациско ниво, односно обезбедува интеграција кон целите кои се извршуваат меѓу претпоставените и потчинетите. Оваа координација доминира во воената и во полициската организација, па затоа таа има поголема специфична тежина во однос на другите видови координација.

Хоризонталната координација е насочена кон усогласување на активностите на исто организациско ниво, односно усогласување на активностите помеѓу единиците на иста организациска поставеност. Во оваа координација извршителите кои се наоѓаат на исто ниво или ранг, ги усогласуваат активностите преку заедничко и постојано комуницирање. Се поаѓа од ставот дека со сите проблеми на функционирање на некој дел на воената или на полициската организација не треба да се оптоварува „шефот“, туку треба да се проба како проблемите да се решат на исто ниво на хиерархијата.

Дијагоналната координација се појавува и се остварува во зависност од поврзаноста на елементите на организацијата кои не се поврзани ниту хоризонтално, ниту вертикално, туку по линија на соработка и стручно-техничко насочување. Во однос на формалните карактеристики, координацијата може да се пројавува како: насочување на работата, соработка, обединување на работата, заедничка работа, упатување и содејство.

Обединувањето на работата и упатувањето спаѓаат во вертикална димензија на координацијата, кои ги реализираат повисоките нивоа на менаџментот во однос на ниските нивоа. Насочувањето на работата најчесто е во рамките на хоризонталната и литералната координација, додека соработката и заедничката работа спаѓаат во

хоризонтална димензија на координацијата и покрај тоа што редовно произлегува од одлуките на повисоките нивоа на менаџментот.

Според процесот во кој може да се остварува координацијата, постои: координација во самата институција, координација со општественото опкружување, координација со надлежните органи и институции, координација со слични институции од странство.

3.3. ПОТРЕБА ОД КООРДИНАЦИЈА НА ПЛАНИРАНИТЕ АКТИВНОСТИ

Потребата од координација на планираните активности меѓу извршителите на определени функции е повеќе од евидентна, зашто, отсекогаш од развојот на најмалите човекови заедници во кои се одвивал секојдневниот живот, па сè до најмоќните институции во современата цивилизација, феноменот на организацијата и координацијата е основна рационална претпоставка за нивно постоење. Координацијата произлегува од меѓузависноста на компонентите на институцијата и од степенот на меѓузависност на луѓето во самата институција или орган. Кога за реализација на задачите е потребна комуникација помеѓу институцијата или органот, тогаш е потребен висок степен на координација. Кога размената на информации е од помало значење, задачата може поефикасно да се реализира со помали интеракции, односно координации. Исто така, висок степен на координација е од голема корист за работа која не е рутинска и која е непредвидлива, за работа кај која се менуваат факторите на опкружување и за работа кај која има голема меѓузависност.

Луѓето во една институција ја координираат својата работа затоа што зависат едни од други, поради своето знаење насочено кон постигнување на заедничката мисија. Таа координација вклучува повеќе нивоа на зависност: на повеќе лица од еден раководител, или две лица меѓусебно зависат, или едно лице зависи од две лица за координација. Така поставените релации условуваат низа механизми на координација како што се усогласеност, супервизија и стандардизација на процесот. Кога во колективот постојат повеќе лица со слични или различни образовни нивоа, задолженија, или одговорности, потребно е нивно групирање (оддел) согласно акцентот кон постигнување резултат, поделба на целни групи работници, применети вештини, сменска работа, или според географската разместеност на персоналот. Така настануваат сектори, одделенија, единици во секоја поголема или помала организација.

Прилагодена за секоја институција, структурата ја уредува координацијата на начин за истите систематски да придонесат кон постигнување на организациските и институциските цели.

Секој начин на обединување на персоналот има свои недостатоци и предности за различни организации. Во една организација може да има повеќе видови групирања, а нивната комуникација се прелева од оддел во оддел. За постигнување на идеално групирање нема единствено упатство, но главна водилка е да се овозможи структура со најмалу недостатоци и проблеми во координацијата. Во тој поглед, во структурата на организацијата мора да се разликува одговорноста кон задачата, овластувањето за контрола, координацијата, извршување и мандат на дадено овластување за одговорноста. Знаењето каде тече информацијата е витално за вистинска контрола на расположивите ресурси и се гледа преку следење на:

- Позицијата на менаџерите во рамките на организационата структура,
- Релациите помеѓу единиците и позициите,
- Линиите на авторитетот,
- Синџирот на командата,
- Линиите на повратната информација,
- Релациите на работните места во организационите единици.

Со еден збор, структурата јасно ја насочува моќта во организацијата низ сите нивоа на координација. Секое поместување резултира со премалку, премногу, спротивставување на моќта, или отсуство на одговорноста. Таквите дисбаланси лесно се гледаат во структурата. Класични принципи врз кои се гради структурата се:

- единство на командувањето, за еден вработен да има еден претпоставен и да се спречат спротивставени наредби;
- избалансиран однос на организациските делови со дефиниран опфат на контрола од горе надолу;
- стабилност на активностите на членовите за долгорочно постигнување на целите со одговорност за рутински работи во базата, наместо давање програмски решенија;

- флексибилност во прилагодување на структурата кон надворешните и внатрешните промени;
- децентрализација на донесување одлуки доделено на пониски нивоа, зависно од степенот на стручност на единиците и достапноста на информации

3.4 ЗАКОН ЗА КООРДИНАЦИЈА НА БЕЗБЕДНОСНО-РАЗУЗНАВАЧКАТА ЗАЕДНИЦА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница на Република Северна Македонија претставува фундаментален документ кој го регулира интегрирањето и координацијата на сите агенции и институции ангажирани во областа на безбедноста и разузнавањето. Овој закон е од клучна важност за осигурување на националната безбедност и за ефективно управување со сè поразновидните и комплексни безбедносни предизвици во современото општество. Донесувањето на овој закон претставува значаен чекор кон зајакнување на координацијата меѓу различните органи, подобрување на транспарентноста и ефикасноста на безбедносниот систем и обезбедување на целокупна стратедиска стабилност.³⁶

Основни принципи на законот

Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница се темели на неколку клучни принципи кои ја водат неговата имплементација:

1. **Интеграција и синхронизација** – Законот обезбедува интеграција на сите безбедносно-разузнавачки агенции со цел нивна усогласена работа и размена на информации за создавање на холистички преглед на безбедносната состојба. Овој принцип е клучен за навремено идентификување и управување со безбедносните ризици.
2. **Транспарентност и одговорност** – Предвидена е зголемена транспарентност во работењето на безбедносно-разузнавачките органи преку механизми за надзор и

³⁶ Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница во Република Северна Македонија, Службен весник на РСМ, бр. 108/2019 (28 мај 2019).

отчетност. Транспарентноста е од суштинско значење за градење на доверба од јавноста и спречување на можни злоупотреби на овластувањата.

3. **Ефикасност и оптимизација** – Законот нагласува потребата од максимална ефикасност во работењето на безбедносните агенции преку оптимизација на ресурсите и координација на стратегиите, со цел подобро справување со безбедносните предизвици.

Организациска структура

Организациската структура на координацијата на безбедносно-разузнавачката заедница е дефинирана за да обезбеди интегрирано управување и ефективна координација. Клучните компоненти вклучуваат:

- **Национален совет за безбедност** – Овој совет претставува централно координативно тело кое ја формулира стратегијата за националната безбедност, ги усогласува активностите на различните безбедносни и разузнавачки органи и обезбедува насоки за управување со безбедносните закани.
- **Агенција за разузнавање и други органи** – Законот прецизно ја дефинира улогата на Агенцијата за разузнавање, Министерството за внатрешни работи, Министерството за одбрана и другите безбедносни институции, при што секој од овие органи има специфични задачи и одговорности кои се координираат преку Националниот совет за безбедност.
- **Механизми за размена на информации** – Воспоставени се ефективни механизми за размена на информации помеѓу институциите, со цел да се осигура навремена и точна размена на разузнавачки податоци, што е критично за брзо и ефикасно справување со безбедносните предизвици.

Имплементација и надзор

Имплементацијата на Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница вклучува конкретни мерки и процедури за негово спроведување:

- **Развој на стратегии и политики** – Националниот совет за безбедност развива стратегии и политики кои ги водат активностите на безбедносните и

разузнавачките агенции. Овие стратегии се редовно ажурираат за да се адаптираат на новите безбедносни ризици и закани.

- **Надзор и контрола** – Законот предвидува формирање на независни тела за надзор кои ќе го следат спроведувањето на законот и ќе обезбедат отчетност на институциите. Овие тела имаат задача да идентификуваат потенцијални слабости и да предлагаат соодветни корекции.
- **Обуки и професионален развој** – Постојаната обука и развој на капацитетите на персоналот се клучни за успешна имплементација на законот. Обуките се насочени кон подобрување на аналитичките и оперативните способности на агентите за разузнавање и безбедност.³⁷.

4. ЗНАЧЕЊЕ НА КООРДИНАЦИЈАТА ВО БЕЗБЕДНОСНИОТ СЕКТОР НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Република Северна Македонија има мошне чувствително прашањето во однос на координацијата во безбедносниот сектор. Општа констатација е дека постои дисперзија во безбедносниот сектор која е евидентна во сите институции кои го сочинуваат. Институциите кои го сочинуваат безбедносниот сектор мора да бидат во функционална зависност и поврзаност, вертикално, хоризонтално, и во делот на стручното насочување. Оттука, произлегува фактот дека безбедносниот сектор во Република Северна Македонија мора да претрпи сериозна надградба во делот на координацијата преку спроведување на реформски процеси во секоја институција која претставува негова интегрална единица. Зголемувањето на ефикасноста во делот на координацијата во рамките на институциите кои го сочинуваат безбедносниот сектор во Република Северна Македонија претставува сложен и сериозен предизвик имајќи ја предвид комплексноста на структурите и нивниот делокруг на надлежности кои произлегуваат

³⁷ Законот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница, Службен весник на РСМ, бр. 108 од 28.5.2019 година

од секоја од нив а се однесуваат на безбедноста. Координација придонесува за подигнување на свеста и меѓусебното почитување кај вработените.

Со добрата координација се избегнува хаосот и непотребната нервоза при извршување на работните задачи. Добрата комуникација и координација ги мотивира вработените, а со тоа се придонесува за зголемување на меѓусебната доверба. Степенот на ефикасност на извршување на работните задачи зависи од тоа како се хармонизирани меѓусебните односи и внатрешната комуникација во организациските единици во министерството. Во контекст на наведеното, целта на координацијата е создавање на солидни односи меѓу вработените на патот кон остварување на планираната цел. Добра координација постои само кога има ефикасна комуникација и размена на информации.

Денес се смета дека одредена безбедносна состојба може да се радикализира поради лошите процени на состојбата од страна на политичко-безбедносниот врв, вклучувајќи ја и самата координација меѓу безбедносните актери кои се ангажираат за извршување одредени безбедносни задачи, но и од недостаток на благовремени информации кои укажуваат на постоење опасност, како и од неподготвеноста на безбедносните структури да се справат со безбедносните предизвици. Следствено на тоа, практичен момент за подготовките за справување со потенцијалната опасност е носење одлука на вистински начин и во вистинско време, како и постоење на потребната координација на политичко-безбедносниот врв, која не секогаш е благовремена. Тоа значи дека не е сеедно кога ќе биде донесена одлуката затоа што, избрзана или задоцнета одлука може да биде опасна и пресудна. Непостоењето координација меѓу субјектите на системот на национална безбедност може да доведе до редица негативни ефекти во процесот на подготовка, планирање и остварување на активностите поврзани со безбедноста на земјата, а со тоа и во процесот на донесување клучни одлуки.

Оттука, не е сеедно на кој начин носителите на клучните функции во државата размислуваат, односно како гледаат и ги интерпретираат јавните проблеми и на каков начин реагираат на нив. Не е сеедно ниту тоа како тие се однесуваат во самиот процес на креирање, а потоа и на спроведување на политиката за национална безбедност. Ниту пак е небитен одговорот на прашањето што од нив може да се очекува да направат при сложени безбедносни ситуации.

Од друга страна пак, останува отворено прашањето како размислуваат и како се однесуваат при сложени безбедносни ситуации, како го доживуваат минатото и како ја

доживуваат и ја дефинираат сопствената одговорност која е поврзана најчесто со нивната улога во таква ситуација, но и за она што се случува околу нив. Ако нивниот ангажман не може да придонесе кон надминување одредени проблеми, тогаш тие се принудени својата ментална енергија да ја користат за барање оправдувања за неуспесите и за јалово опишување на тешкотиите во кои западнале или, пак, за барање решенија за проблемите со кои се соочуваат.

Координацијата има големо значење за опстанокот и за успешното функционирање на секоја институција, односно на државата во целост. Успехот на координираните активности зависи од способноста, од вештината, од искуството на раководните структури, од видот на дејноста и од сложеноста на задачите што ги извршуваат, од соработката меѓу субјектите, од времето во кое се врши координацијата и слично. Но, без разлика на успешноста или на неуспешноста, координацијата останува главна алка и неопходна потреба во сите институции, органи и организации.

4.1 УЛОГАТА НА ВЛАДАТА ВО КООРДИНАЦИЈАТА НА БЕЗБЕДНОСНИОТ СИСТЕМ

Безбедноста на една држава е од клучно значење за нејзиниот просперитет и стабилност, а во современиот свет, комплексноста на безбедносните предизвици постојано расте. Владата на Република Северна Македонија игра централна улога во одржувањето и унапредувањето на националната безбедност преку своите извршни, координирачки и надзорни функции. Како врховен орган на извршната власт, Владата не само што ги создава и спроведува безбедносните политики, туку и обезбедува соодветна координација помеѓу различните институции во рамките на безбедносниот сектор, кои имаат различни, но истовремено меѓусебно поврзани улоги и одговорности.

Во контекст на Република Северна Македонија, која е мала држава со ограничени ресурси, улогата на Владата во безбедносниот сектор е уште позначајна. Таа мора да обезбеди максимална ефикасност во користењето на постоечките капацитети, додека истовремено се справува со предизвиците од глобалниот безбедносен пејзаж, како што се тероризмот, организираниот криминал, миграцијата, и хибридните закани. Владата има клучна улога во интеграцијата на Северна Македонија во меѓународните

безбедносни структури, како што се НАТО и Европската Унија, што дополнително го зголемува значењето на нејзините координирачки функции.

Оваа студија има за цел да го истражи значењето на Владата во безбедносниот сектор на Република Северна Македонија, со посебен акцент на нејзините координирачки улоги во безбедносниот систем. Ќе биде анализирано како Владата ги организира, координира и управува активностите на безбедносните институции, како обезбедува континуитет и синхронизација во спроведувањето на безбедносните политики, и како нејзините политики и одлуки влијаат врз внатрешната и надворешната безбедност на државата. Истовремено, текстот ќе ги разгледа и предизвиците со кои Владата се соочува во процесот на управување со безбедносниот сектор, како и можностите за подобрување на координацијата и ефикасноста на овој сектор.

Со оглед на тоа што безбедносниот сектор опфаќа широк спектар на активности и институции, оваа анализа ќе се фокусира на улогата на Владата како централен координатор кој ги обединува различните аспекти на безбедноста – од одбраната и внатрешната безбедност, до справувањето со меѓународните безбедносни предизвици. Преку оваа анализа, ќе се даде јасна слика за тоа како Владата на Република Северна Македонија ја извршува својата улога во обезбедувањето на стабилноста и безбедноста на државата, и ќе се утврдат препораки за понатамошно унапредување на нејзините координирачки улоги во безбедносниот систем.

▪ **Рамката на извршната власт во Република Северна Македонија**

Извршната власт во Република Северна Македонија е структурирана врз основа на принципите на парламентарната демократија, каде што Владата и Претседателот на Републиката заедно ја носат оваа власт. Оваа структура на двоглавост, позната како бицефална извршна власт, е клучна карактеристика на парламентарниот систем, кој доминира во државата.

▪ **Улогата на Владата како носител на извршната власт**

Владата на Република Северна Македонија е главниот носител на ефективната извршна власт. Таа ја извршува својата функција преку креирање и спроведување на политиките кои ги формулира и усвојува законодавниот дом, односно Собранието.

Притоа, Владата има обврска да обезбеди дека овие политики се спроведуваат на начин кој е во согласност со законите и другите прописи донесени од Собранието.³⁸

Во рамките на своите надлежности, Владата има моќ да иницира и предлага нови закони, буџетот на државата, просторниот план и други стратешки документи, како и да дава мислења за различни предлози и иницијативи кои доаѓаат од други институции или од меѓународната заедница. Оваа моќ на Владата ѝ овозможува да биде активно вклучена во законодавниот процес, како и да ја обезбеди ефективностa на извршната власт.

▪ Политичката функција на Владата

Една од клучните функции на Владата е политичката функција, која се изразува преку нејзините активности во формулирањето на државната политика во различни области на општествениот живот. Често, политичките одлуки донесени од Владата имаат значајно влијание врз законодавниот процес, при што пратениците од парламентарното мнозинство често само формално ги изгласуваат овие одлуки. Ова покажува колку е значајна улогата на Владата во политичкиот живот на државата и колку нејзините одлуки ја обликуваат насоката во која се движи Република Северна Македонија.³⁹

▪ Важноста на рамката на извршната власт

Извршната власт е основен лост на механизмот на власта во Северна Македонија и е основен облик во кој се открива карактерот на власта во државата. Уставот на Република Северна Македонија ѝ посветува значајно внимание на извршната власт, затоа што власта не може да се замисли без нејзино ефективно спроведување, а извршувањето е витален услов на власта.

▪ Улогата на Владата во безбедносниот сектор на Република Северна Македонија

Владата на Република Северна Македонија игра клучна улога во управувањето и координацијата на безбедносниот сектор, што е од витално значење за стабилноста и националната безбедност на државата. Во рамките на оваа улога, Владата има

³⁸ Митков В.и Климовски С., Политички и уставен систем, Просветно дело, Скопје, 1995, стр. 171

³⁹ Бакрески О., Контрола на безбедносниот сектор, Аутопринти Филозофски факултет, Скопје, 2012, стр. 144

одговорност за креирање на безбедносни политики, контрола на безбедносните структури, координација на активностите на безбедносните агенции, како и донесување на одлуки кои директно влијаат на безбедноста на државата.⁴⁰

- **Креирање на безбедносни политики**

Владата е одговорна за предлагање и формулирање на безбедносни политики кои се основа за управувањето со безбедноста на државата. Овие политики опфаќаат широк спектар на области, вклучувајќи го одбранбениот сектор, управувањето со кризи, јавната безбедност и заштитата на критичната инфраструктура. Владата ја води оваа улога преку предлагање закони и регулативи кои го регулираат функционирањето на безбедносните агенции и организациите кои се одговорни за спроведувањето на националната безбедност.

- **Контрола на безбедносните структури**

Контролата на политиките и на администрацијата преку контрола на клучните безбедносни структури е уште една одговорност на Владата. Оваа функција подразбира обезбедување на ефикасно спроведување на безбедносните мерки и активности во согласност со националните закони и меѓународните стандарди. Владата го остварува ова преку надзор и координација на работата на безбедносните агенции, како што се Министерството за внатрешни работи, Министерството за одбрана и разузнавачките служби.

- **Координација на работата на безбедносниот сектор**

Координацијата на работата на безбедносниот сектор е клучен аспект на улогата на Владата. Оваа координација се постигнува преку воспоставување на меѓуинституционални механизми за соработка и размена на информации меѓу различните безбедносни агенции. Владата преку своите одговорни органи, има задача

⁴⁰ Бакрески О. и Милошевиќ М., Современи безбедносни системи, Филозофски факултет и Аутопринт Т.А., Скопје, 2010, стр. 238-239

да обезбеди дека сите структури на безбедносниот сектор работат синхронизирано и ефективно, со цел да се постигне максимална ефикасност и да се избегнат можни дуплирања или пропусти во заштитата на националната безбедност.⁴¹

- **Донесување на одлуки и континуитет на безбедносната политика**

Владата има клучна улога во донесувањето на одлуки кои директно влијаат на безбедноста на државата. Оваа улога опфаќа одлуки за висината на средствата потребни за функционирање на безбедносниот сектор, донесување на републичкиот буџет за воена состојба, како и давање мислења за стратегиските документи од областа на безбедноста. Дополнително, Владата е одговорна за одржување на континуитетот на безбедносната политика, што е клучно за долгорочната стабилност и безбедност на државата.

- **Координирачките Улоги на Владата во Безбедносниот Систем на Република Северна Македонија**

Владата на Република Северна Македонија игра централна и витална улога во управувањето со безбедносниот систем на државата. Како највисок орган на извршната власт, нејзината функција во координацијата на активностите во безбедносниот сектор е од особено значење за стабилноста и сигурноста на земјата.

- **Главни Координациски Функции**

Во контекст на безбедносниот сектор, Владата има повеќе координирачки функции, кои ги извршува преку соодветни владини органи и институции. Пред сè, Владата е одговорна за формулирање и спроведување на безбедносната политика на земјата, при што нејзините задачи вклучуваат предложување на важни одлуки и закони од областа на безбедноста, како и контрола врз спроведувањето на истите.

Покрај тоа, Владата врши надзор над клучните структури на безбедносниот сектор, вклучувајќи ги и агенциите за разузнавање, полицијата, и другите безбедносни служби. Овој надзор обезбедува правилно функционирање на системот, како и усогласеност на активностите на сите инволвирани субјекти.

- **Воспоставување Континуитет на Безбедносната Политика**

⁴¹ Бакрески, О. (2013). *Координација на безбедносниот систем*. Скопје: Аутопринт Т.А. и Филозофски факултет, стр. 134–136.

Една од главните задачи на Владата е одржувањето на континуитет во спроведувањето на безбедносната политика. Ова подразбира усогласување на различните стратегии и планови што ги формулираат безбедносните агенции со целите и приоритетите на државата. Владата игра важна улога во интегрирањето на различните аспекти на безбедноста – од националната безбедност, преку јавниот ред и мир, до заштитата на критичната инфраструктура.

▪ **Буџетски и Стратегиски Одлуки**

Во делот на финансирањето, Владата ја предложува одлуката за висината на средствата потребни за функционирање на безбедносниот сектор. Ова вклучува и предлагање на републичкиот буџет за време на воена состојба, како и давање мислење за стратегиските документи од областа на безбедноста. Со тоа, Владата обезбедува соодветни ресурси за непречено функционирање на безбедносните служби, како и за имплементација на долгорочните безбедносни стратегии.

▪ **Законски и Административни Прерогативи**

Покрај тоа, Владата има право да донесува уредби со законска сила во случај на прогласување на вонредна состојба, со што директно влијае врз начинот на кој се управува со кризите и непредвидените ситуации во земјата. Овие уредби се од времен карактер и имаат за цел да обезбедат ефикасно справување со кризите во рамките на законскиот и уставниот поредок.

▪ **Надворешно-политичка и Дипломатска Улога на Владата на Република Северна Македонија**

Владата на Република Северна Македонија има клучна улога во водење на надворешната политика на државата. Таа ја спроведува оваа политика преку насочување на дипломатските активности и односите со други држави и меѓународни организации. Оваа улога е од огромно значење за државата, бидејќи одлуките и активностите на Владата во овој контекст директно влијаат врз меѓународниот статус и репутација на земјата.

▪ **Воспоставување на Дипломатски Односи**

Владата има централна улога во воспоставувањето и одржувањето на дипломатските односи со други држави. Ова се остварува преку воспоставување на дипломатски

претставништва, како амбасади и конзулати, кои се одговорни за претставување на интересите на Република Северна Македонија во странство. Преку овие дипломатски мисии, Владата има можност да влијае на политичките, економските и културните врски со другите држави, како и да учествува во меѓународни преговори и договори.

▪ **Учество во Меѓународни Организации**

Покрај билатералните односи, Владата активно учествува и во работата на различни меѓународни организации, како што се Обединетите Нации, НАТО, Европската Унија и други регионални иницијативи. Преку овие учества, Владата има можност да влијае на глобалните политички процеси и да обезбеди поддршка за националните интереси на Република Северна Македонија на меѓународно ниво. Таа исто така игра важна улога во преговарањето и ратификацијата на меѓународни договори, кои се од суштинско значење за националната безбедност и економскиот развој.

▪ **Промоција на Националните Интереси**

Владата ја користи својата надворешно-политичка и дипломатска улога за промоција на националните интереси во странство. Ова вклучува промовирање на економските интереси на земјата, како што се трговските односи, инвестициите, и туризмот. Преку дипломатските активности, Владата настојува да привлече странски инвестиции и да ги промовира македонските производи на меѓународните пазари.

▪ **Решавање на Меѓународни Конфликти**

Една од значајните задачи на Владата во рамките на нејзината надворешно-политичка улога е и учеството во процесите за решавање на меѓународни конфликти. Република Северна Македонија, преку своите дипломатски активности, може да посредува во различни меѓународни спорови или да учествува во мировни мисии, со што придонесува за глобалната безбедност и стабилност.

Во заклучок, Владата на Република Северна Македонија има важна и сложена улога во водењето на надворешната политика на земјата. Таа ги насочува дипломатските активности, воспоставува и одржува меѓународни односи, учествува во меѓународни организации, и го промовира националниот интерес на глобално ниво.

▪ **Контрола и надзор на безбедносните институции**

Владата на Република Северна Македонија игра критична улога во контролата и надзорот на безбедносните институции, што е есенцијален аспект од обезбедувањето на националната безбедност и заштита на државните интереси. Оваа функција не само што ја поставува Владата како централна фигура во управувањето со безбедносниот сектор, туку и ја овозможува директната контрола врз функционирањето на министерствата и останатите безбедносни структури, што е од суштинско значење за одржувањето на безбедноста на државата.⁴²

Контролата и надзорот се манифестираат преку различни механизми и инструменти што ги користи Владата за да осигура дека безбедносните институции ги спроведуваат своите обврски во согласност со националните интереси. Во оваа насока, Владата е одговорна за мониторирање на активностите на министерствата и другите јавни функционери кои се инволвирани во безбедносниот сектор. Ова вклучува контрола врз нивната работа, одговорност за ефективноста и ефикасноста на спроведените политики и активности, како и обезбедување на соодветни мерки за превенција на злоупотреби и неправилности.

Покрај тоа, Владата има задача да предложи и формулира значајни одлуки и закони од областа на безбедноста. Преку овие активности, Владата го контролира и управува процесот на креирање и спроведување на безбедносната политика, што е клучно за одржување на континуитетот и стабилноста на безбедносните структури. Дополнително, Владата го има правото да предложи буџетски средства за потребите на безбедносниот сектор, како и да даде мислење за стратегиските документи што ги дефинираат националните безбедносни приоритети.

Во овој контекст, контролата и надзорот што ги спроведува Владата се неопходни за обезбедување на ефективноста на безбедносниот сектор и за заштита од можни злоупотреби на моќта. Ова овозможува безбедносните институции да функционираат во согласност со одредените цели и задачи, и да ги почитуваат принципите на транспарентност, одговорност и отчетност. Со тоа, Владата има централна улога во обезбедување на националната безбедност и стабилност, и во исто време ја гарантира заштитата на државните интереси и правата на граѓаните .

⁴² Влада на Република Северна Македонија. (н.д.). *Надлежности на Владата*. Преземено од <https://vlada.mk/nadlezhnosti>

Република Северна Македонија се соочува со комплексни безбедносни предизвици кои бараат координиран и ефикасен одговор од сите делови на безбедносниот сектор. Во оваа насока, Владата има централна и незаменлива улога во управувањето, координацијата и надзорот на безбедносните институции, обезбедувајќи стабилност, правна усогласеност и сигурност за граѓаните.

Преку своите координирачки улоги, Владата не само што ги поврзува различните безбедносни структури, туку и осигурува дека сите активности се во согласност со националната безбедносна политика. Ова е од клучно значење за ефикасно справување со современите безбедносни предизвици, како и за одржување на националната безбедност и суверенитет.

Дополнително, контролата и надзорот што ги спроведува Владата врз безбедносните институции обезбедува транспарентност и отчетност, што е основен предуслов за ефикасно функционирање на безбедносниот систем. Ова вклучува не само спроведување на безбедносните политики, туку и заштита на правата на граѓаните и спречување на злоупотреби во безбедносниот сектор.

Заклучно, улогата на Владата во безбедносниот сектор на Република Северна Македонија е комплексна и многузначајна, барајќи постојана ангажираност, стратешко планирање и координација на сите нивоа. Само преку ваков интегриран и проактивен пристап, Владата може да обезбеди безбедна и стабилна средина за сите граѓани на државата.

4.2 ПАРЛАМЕНТОТ И НЕГОВАТА УЛОГА ВО КООРДИНАЦИЈАТА

Парламентот на Република Северна Македонија претставува главен столб во демократијата на земјата, со централна улога во управувањето и контролата на безбедносниот сектор. Неговата надлежност не се ограничува само на донесувањето закони, туку вклучува и систематски надзор над извршната власт и безбедносните институции, како што се армијата, полицијата, разузнавачките служби и другите агенции кои се вклучени во заштитата на националната безбедност. Во оваа анализа, ќе ги истражime функциите на парламентот во рамките на безбедносниот сектор,

механизмите за контрола кои се на располагање, како и предизвиците со кои се соочува парламентот при извршувањето на овие улоги.⁴³

4.2.1 Законодавната улога на парламентот во безбедносниот сектор

Парламентот има примарна одговорност за креирање на законодавната рамка во која функционира безбедносниот сектор. Ова вклучува донесување на закони кои ја регулираат работата на сите безбедносни институции, како и закони кои ги одредуваат политиките за национална безбедност. Законодавните акти донесени од парламентот се од суштинско значење за дефинирање на надлежностите и овластувањата на безбедносните институции, како и за поставување на рамки за нивната транспарентност и одговорност.

Еден од клучните закони е Законот за одбрана, кој ги дефинира основите за функционирање на Армијата на Република Северна Македонија и нејзините односи со другите безбедносни структури. Исто така, важен е и Законот за служба во Армијата, кој ги утврдува правата и обврските на воените лица, како и правилата за командување и контрола во рамките на вооружените сили. Парламентот, преку своите комисии, ги разгледува и предлага измените на овие закони, секогаш со цел да се обезбеди максимална ефективност и ефикасност на безбедносниот систем.⁴⁴

4.2.2 Парламентарна контрола врз безбедносниот сектор

Парламентарната контрола врз безбедносниот сектор е еден од клучните аспекти на демократијата во Република Северна Македонија. Оваа контрола има за цел да обезбеди дека безбедносните институции работат во согласност со законите, транспарентно, и со почитување на човековите права. Парламентот ја спроведува оваа контрола преку неколку механизми и инструменти, кои се разработени во продолжение.

⁴³ *Парламент на Република Северна Македонија*. (н.д.). *Надлежности на Собранието*. Преземено од <https://www.sobranie.mk/nadlezhnosti.nspk>

⁴⁴ *Влада на Република Северна Македонија*. (н.д.). *Закон за служба во Армијата на Република Северна Македонија*. Преземено од <https://www.mod.gov.mk/zakon-za-sluzba-vo-armijata-na-republika-severna-makedonija>

1.) Парламентарни комисии за надзор

Главниот механизам за парламентарна контрола врз безбедносниот сектор е преку специјализираните комисии. Во рамките на Собранието на Република Северна Македонија, постојат две значајни комисии кои се задолжени за оваа функција:

- Комисијата за одбрана и безбедност: Оваа комисија има надлежност над Министерството за одбрана, Армијата, и другите агенции кои се вклучени во одбраната и националната безбедност. Нејзината функција е да го следи спроведувањето на политиките и законите кои се однесуваат на овие институции. Комисијата врши анализа на годишните и посебните извештаи доставени од Министерството за одбрана и другите релевантни тела, и може да иницира сослушувања на високи функционери, како министри и началници на штабови. Комисијата, исто така, има право да предлага промени во законодавството со цел да се подобри функционирањето на безбедносните институции.
- Комисијата за надзор над работата на Управата за безбедност и контраразузнавање и Агенцијата за разузнавање: Оваа комисија е посебно важна за надзорот над разузнавачките и контраразузнавачките активности во земјата. Нејзината задача е да обезбеди дека овие агенции работат во согласност со законот и не ги злоупотребуваат своите овластувања. Комисијата има пристап до доверливи информации и може да врши детален преглед на работата на овие агенции, вклучително и преку сослушувања на нивните раководители и анализа на нивните годишни извештаи.

2.) Парламентарни прашања и интерпелации

Еден од директните механизми за контрола што им стои на располагање на пратениците се парламентарните прашања и интерпелациите. Преку оваа алатка, пратениците можат да поставуваат прашања до министрите и другите високи претставници на безбедносниот сектор, барајќи објаснувања за нивните активности или одлуки. Оваа форма на контрола обезбедува непосредна одговорност од страна на извршната власт пред парламентот и граѓаните.

Интерпелациите, пак, се формален инструмент со кој пратениците можат да побараат одговорност од министер или друг функционер за нивното работење. Доколку парламентот донесе одлука дека министерот или друг функционер не работи во согласност со законите или не ги исполнува своите обврски на задоволителен начин, може да побара нивна смена.

3.) Годишни и посебни извештаи

Годишните извештаи на безбедносните институции се уште еден важен аспект на парламентарната контрола. Според законот, сите безбедносни институции се должни да доставуваат годишни извештаи до парламентот, кои ги содржат нивните активности, финансиски трошоци, и други релевантни податоци. Овие извештаи се предмет на анализа од страна на соодветните комисии и пратеници, кои можат да иницираат дебати и да предлагаат препораки за подобрување на работата на овие институции.

Во некои случаи, покрај годишните извештаи, парламентот може да побара и посебни извештаи за специфични прашања или настани од безбедносно значење. На пример, доколку се случи значаен инцидент или промена во безбедносната ситуација во земјата, парламентот може да побара од безбедносните институции да поднесат детален извештај за настанот и преземените мерки.

4.) Предизвици во спроведувањето на парламентарната контрола

Иако механизмите за парламентарна контрола врз безбедносниот сектор се јасно дефинирани, спроведувањето на оваа контрола често се соочува со значајни предизвици. Еден од најголемите предизвици е недостатокот на соодветни ресурси и експертиза во рамките на парламентот. Многу пратеници немаат доволно технички знаења или искуство за да вршат ефикасен надзор над комплексните активности на безбедносните институции. Ова може да доведе до ситуација во која контролата е површна или недоволно детална.

Политичката волја е уште еден клучен фактор. Парламентот, иако има формални овластувања, често е под влијание на политички партии и интереси, што може да ја намали неговата независност и способност за објективен надзор. Ова е особено проблематично кога владејачките партии се обидуваат да ја ограничат критиката кон извршната власт или безбедносните институции кои ги контролираат.

Ограничениот пристап до доверливи информации е уште еден значаен предизвик. Безбедносните институции често поседуваат информации кои се класифицирани и не можат да се објават јавно, што го отежнува процесот на надзор. Парламентарните комисии имаат пристап до овие информации, но нивната употреба е строго регулирана и понекогаш може да биде ограничена.

Улогите на комисиите за одбрана и безбедност во Република Северна Македонија

Комисиите за одбрана и безбедност во Собранието на Република Северна Македонија играат клучна улога во системот на парламентарна контрола врз безбедносниот сектор. Овие комисии се специјализирани тела кои се формирани со цел да обезбедат ефективен надзор и мониторинг на функционирањето на безбедносните институции, како и да придонесат за создавање на политики и законодавство кои ќе ја зајакнат националната безбедност. Во продолжение, ќе разгледаме подетално за улогите и одговорностите на овие комисии.

➤ **Законодавна функција**

Комисиите за одбрана и безбедност се вклучени во процесот на креирање и разгледување на законите кои го регулираат безбедносниот сектор. Тие играат клучна улога во подготовката на предлози за закони, измена и дополнување на постоечкото законодавство и обезбедување на правна рамка која ги дефинира надлежностите на безбедносните институции.

- Комисијата за одбрана и безбедност е примарната комисија одговорна за разгледување на законите поврзани со Министерството за одбрана, Армијата и другите агенции кои се вклучени во одбраната на земјата. Оваа комисија врши анализа на предлозите за закони, организира јавни расправи, и го подготвува финалниот текст на законите кои се доставуваат до пленарната седница на парламентот.
- Комисијата за надзор над работата на Управата за безбедност и контраразузнавање и Агенцијата за разузнавање е фокусирана на законите кои се однесуваат на разузнавачките и контраразузнавачките активности. Оваа комисија разгледува предлози за закони и други нормативни акти кои ја регулираат работата на овие институции, и врши надзор врз нивното спроведување.

➤ **Надзор и контрола**

Една од најважните улоги на комисиите за одбрана и безбедност е надзорот и контролата врз работата на безбедносните институции. Овие комисии имаат одговорност да осигураат дека институциите делуваат во согласност со законите и стандардите за човекови права, и дека нивните активности се транспарентни и одговорни пред парламентот и граѓаните.

- Комисијата за одбрана и безбедност редовно го надгледува спроведувањето на одбранбената политика, функционирањето на Министерството за одбрана и Армијата, и употребата на воени ресурси. Комисијата има право да бара извештаи, да спроведува сослушувања на министри и високи воени функционери, и да организира посети на воени објекти и вежби за да се запознае со нивното функционирање.
- Комисијата за надзор над работата на Управата за безбедност и контраразузнавање и Агенцијата за разузнавање има специфична одговорност да обезбеди дека овие агенции не ги злоупотребуваат своите овластувања и дека ги почитуваат правата на граѓаните. Оваа комисија врши детален преглед на нивните активности преку разгледување на доверливи извештаи, сослушувања на раководителите на овие агенции, и анализа на информации кои се од значење за националната безбедност.

➤ **Ревизија на буџетите**

Комисиите за одбрана и безбедност играат важна улога и во процесот на ревизија на буџетите на безбедносните институции. Тие имаат мандат да разгледуваат и одобруваат буџетските предлози на овие институции, и да ги надгледуваат нивните финансиски активности.

- Комисијата за одбрана и безбедност ги разгледува финансиските планови и буџетските предлози на Министерството за одбрана, вклучувајќи ги и трошоците за опрема, одржување на воените сили, плати, и други финансиски обврски. Комисијата врши проценка на тоа дали средствата се рационално распределени и дали тие се користат во согласност со националните интереси.

- Комисијата за надзор над работата на Управата за безбедност и контраразузнавање и Агенцијата за разузнавање е задолжена за ревизија на финансиските активности на разузнавачките и контраразузнавачките агенции. Оваа комисија има пристап до класифицирани информации за буџетите на овие институции и е задолжена да обезбеди дека тие се користат ефективно и во согласност со законските ограничувања.

➤ Препораки и иницијативи

Комисиите за одбрана и безбедност, покрај своите контролни и законодавни функции, имаат и советодавна улога. Тие даваат препораки до парламентот и до извршната власт за подобрување на политиките и практиките во безбедносниот сектор.

- Комисијата за одбрана и безбедност може да предложи промени во законите, нови иницијативи за зајакнување на одбраната на земјата, и мерки за подобрување на оперативната ефикасност на Армијата и другите одбранбени институции.
- Комисијата за надзор над работата на Управата за безбедност и контраразузнавање и Агенцијата за разузнавање предлага мерки за подобрување на разузнавачките и контраразузнавачките капацитети на земјата, како и за обезбедување на поголема заштита на правата на граѓаните при спроведување на овие активности.

4.2.3 Предизвици во парламентарната контрола на безбедносниот сектор

Парламентарната контрола на безбедносниот сектор во Република Северна Македонија се соочува со значителни предизвици, кои ја намалуваат нејзината ефикасност и ја ограничуваат улогата на Парламентот во оваа сфера. Некои од клучните предизвици вклучуваат:⁴⁵

1. Недостаток на институционална капацитетност: Во текот на годините, Парламентот се соочувал со проблеми поврзани со недоволна институционална капацитетност, што ја ослабнува неговата способност за спроведување ефективен

⁴⁵ European Leadership Network (2024). Strengthening parliamentary oversight of the security sector in the Western Balkans.
https://europeanleadershipnetwork.org/report/strengthening-parliamentary-oversight-of-the-security-sector-in-the-western-balkans/?utm_source=chatgpt.com

надзор врз безбедносните институции. Овој недостаток на капацитет се одразува во недостаток на специјализирани ресурси, како што се експерти и аналитичари, кои би можеле да му помогнат на Парламентот во неговата надзорна улога.

2. Политизација на процесите: Политизацијата на безбедносниот сектор и процесите во Парламентот е друг значаен предизвик. Наместо да се водат од националните интереси, често се сведува на партиска борба, што ги слабеа капацитетите за спроведување на независен и ефективен надзор. Ова особено се забележува при изборот на членовите на комисији за надзор, каде што одлуките се водат повеќе од партиски интереси отколку од професионални стандарди.

3. Недостаток на транспарентност и отчетност: Еден од најголемите предизвици е недостатокот на транспарентност во работата на безбедносните институции, што значително ја ограничува можноста за парламентарна контрола. Иако е постигнат напредок во оваа област, сè уште постојат сериозни недостатоци, кои ја намалуваат способноста на Парламентот да спроведува детален и независен надзор.

4. Слаба имплементација на препораките: Дури и кога Парламентот успева да спроведе надзор и да даде препораки, имплементацијата на тие препораки често е слаба или неуспешна. Ова се должи на недостатокот на механизми за следење на имплементацијата на препораките и на политичката волја за нивно спроведување.

5. Ограничени овластувања: Иако Парламентот има формални овластувања за контрола на безбедносниот сектор, во пракса овие овластувања се ограничени. Извршната власт често има поголемо влијание и можност да го ограничи дејствувањето на Парламентот, што резултира со слабеење на ефективноста на надзорот.

Овие предизвици претставуваат сериозни пречки за ефикасното функционирање на парламентарната контрола врз безбедносниот сектор и бараат структурни реформи и поголема политичка волја за нивно надминување .

- **Значење на парламентот во обезбедувањето на демократски надзор врз безбедносниот сектор**

Парламентот во Република Северна Македонија игра клучна улога во обезбедувањето на демократски надзор врз безбедносниот сектор. Оваа улога произлегува од суштинското значење на парламентот како врска меѓу безбедносниот сектор, владата и граѓаните. Преку парламентарната контрола, се осигурува дека безбедносниот сектор работи во согласност со демократските принципи, придонесувајќи кон заштита на човековите права и осигурување на доброто управување во општеството.

Парламентарниот надзор врз безбедносниот сектор се остварува преку способноста на парламентот да влијае и надгледува спроведувањето на политиките, законодавството, одлуките и буџетите кои самиот ги одобрува. Тоа подразбира дека парламентот има овластување да контролира и надгледува работата на владата и безбедносниот сектор, што е клучно за одржување на рамнотежата меѓу безбедносната политика и општествените потреби.

Една од најважните задачи на парламентот е да обезбеди дека активностите на безбедносниот сектор се потчинети на политичките цели на државата, а не на индивидуални интереси. Ова е од особено значење за земји како Република Северна Македонија, каде што традицијата на демократски парламентаризам е релативно нова и каде што сеуште постои потреба од зајакнување на улогата на парламентот во контролата на извршната власт.

Парламентот е овластен да има пристап до доверливи документи, особено во случаите на контрола на работата на безбедносниот сектор. Дополнително, парламентот има право да бара извештаи од владата за активностите на одредени делови од системот на национална безбедност, кои потоа се испраќаат за дискусија во парламентот. Ова овозможува парламентот да игра активна улога во обезбедувањето на транспарентност и одговорност на безбедносниот сектор пред граѓаните.

Значењето на парламентот во обезбедувањето на демократски надзор врз безбедносниот сектор не е само формалност, туку е суштинско за заштитата на демократијата и човековите права во државата. Преку својата контролна функција, парламентот обезбедува дека безбедносниот сектор работи во служба на граѓаните и во согласност со демократските вредности и правата на сите граѓани.

Парламентот на Република Северна Македонија игра клучна улога во обезбедувањето на демократски надзор врз безбедносниот сектор, што претставува еден од фундаменталните принципи на демократскиот систем. Спроведувањето на парламентарната контрола врз безбедносните институции е сложен и постојано развивачки процес кој бара високо ниво на транспарентност, отчетност и координација меѓу различните институции.

Во контекст на улогата на парламентот, Комисиите за одбрана и безбедност, како и Комисијата за надзор над работата на УБК и Агенцијата за разузнавање, се од суштинско значење за следење на имплементацијата на безбедносната политика и за спречување на евентуални злоупотреби од страна на извршната власт. Иако постојат бројни механизми за контрола, се чини дека е потребно нивно понатамошно развивање и зајакнување за да се осигура вистинска ефективност.

Еден од главните предизвици во парламентарната контрола врз безбедносниот сектор е обезбедувањето на баланс помеѓу тајноста на одредени безбедносни информации и потребата за транспарентност пред јавноста. Истовремено, клучен аспект е и зголемувањето на капацитетите на парламентот и неговите комисии да спроведуваат ефективен надзор, што подразбира и зголемена стручност и професионалност на членовите на овие тела.

Демократската контрола на безбедносниот сектор не е само цел сама по себе, туку е и средство за заштита на човековите права, зајакнување на довербата на граѓаните во институциите и обезбедување на стабилноста и безбедноста на државата. Преку јакнење на парламентарната улога и зголемување на нејзината ефективност, Северна Македонија може да продолжи да ја гради својата демократска култура и да обезбеди стабилна и безбедна средина за сите граѓани.

4.3 ПРЕТСЕДАТЕЛОТ И НЕГОВАТА УЛОГА ВО КООРДИНАЦИЈАТА

Според Уставот на Република Северна Македонија и Законот за одбрана, Претседателот на Републиката има клучна улога како врховен командант на вооружените сили. Оваа улога му овозможува да ги врши надлежностите за командување со Армијата преку Началникот на Генералштабот, додека Министерството за одбрана обезбедува неопходните услови за успешно спроведување на борбените дејства.

Командувањето со Армијата се темели на принципот на единостарешинство, субординација и единство во командувањето, што е утврдено во член 28 од Законот за одбрана. Ова значи дека командантите во Армијата носат целосна одговорност за борбената готовност на единиците под нивна команда и имаат концентрација на овластувања за извршување на зададените цели. Командантите се одговорни за ефективността на операциите и носат одлуки со целосна авторитетност, што е неопходно за постигнување на воената организација.

Покрај функцијата на врховен командант, Претседателот на Републиката исто така игра улога на координатор на безбедносната заедница. Неговата улога во однос на националната безбедност е од суштинско значење. Сите прашања од исклучителна важност за безбедноста и одбраната на државата претставуваат одговорност на Претседателот, кој заедно со Владата и Претседателот на Собранието, игра клучна улога во координирањето на напорите за обезбедување на националната безбедност.

Ефикасното решавање на сложените безбедносни предизвици не може да се постигне без координирана соработка меѓу овие клучни државни авторитети. Улогата на Претседателот како координатор на безбедносната заедница е особено важна за обезбедување на интеграција и координација на безбедносните институции и агенции. Претседателот игра значајна улога во иницирањето и поддршката на реформите на безбедносниот сектор, што е неопходно за постигнување на потребната ефикасност и функционалност.

Во контекст на зајакнување на националната безбедност, ефикасната соработка меѓу Претседателот, Владата и Претседателот на Собранието е клучна за успешно справување со безбедносните предизвици. Оваа заедничка и координирана работа е неопходна за конструктивно и ефективно решавање на безбедносните проблеми, како и за реформата на безбедносниот сектор, што ќе резултира со зголемена безбедност и стабилност на државата.

4.4. КООРДИНАЦИЈА ВО МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ

Единственоста на проблемите во спречување и сузбивање на криминалитетот бара и единственост во акциите, без разлика на облиците на работа кои се појавуваат со намера за поголема ефикасност во постигнување на целта. Меѓутоа, факт е дека секој облик има своја организациона форма и релативна самостојност, поради што како

основен проблем се поставува координираноста во нивната работа. Доколку при разгледувањето на овој проблем се тргне од фактот дека територијалниот облик на работа претставува основен облик на спречување и сузбивање на криминалитетот и дека линискиот облик претставува негово дополнување, се поставува прашање за нивниот меѓусебен однос. Територијалниот облик на работа за разлика од линискиот е перманентен и се врши во континуитет, па поради тоа и секој конкретен линиски облик на работа, по правило мора да биде координиран со територијален облик. Во голема мера територијалниот облик претставува база на линиската работа, поради што и се смета дека линиската работа е невозможна без територијалната. Ова практично значи дека лицето одговорно за територијалната општа безбедност мора да биде во тек со проблемите и работата на линискиот облик од оперативна дејност и активно да се вклучи преку процесот на своите редовни работи, во разрешување на проблемите кои се одвиваат во линиската форма на работење. Затоа, потребно е претходно да се одредат целите кои треба да се остварат преку линиската работа на одредено подрачје и во согласност со нив да се утврди:

- *Местото на појавни облици на вршење кривични дела и други безбедносни проблеми кои ќе бидат предмет на линиска работа;*
- *Обврски на линискиот облик на работа кон територијалниот кој е одговорен за безбедноста на станичното подрачје;*
- *Обврски на територијалниот облик кон линискиот во решавање на конкретни криминални случаи⁴⁶*

Разгледувањето на координацијата не е само теоретско туку е и практично прашање. Од согледувањето на изнесените принципи, во голема мера зависи обемот и ефикасноста на борбата против криминалитетот. Координацијата може да се набљудува од аспект на нејзиниот обем и времето во кое се врши. Според обемот може да се подели на: општа или координација која се однесува на проблем или проблеми на линискиот односно територијалниот облик на работа во целина или делови од целината, и во однос на конкретен криминален настан или конкретна безбедносна задача. Во однос на времето, координацијата може да се подели на: координација пред извршување на задачите, во фаза на подготовка, утврдување на оперативните мерки и

⁴⁶ Стојановски Т., „Функциите на полицијата во демократско општество“ (докторска дисертација), Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје, Факултет за безбедност, Скопје, 1996, стр. 264-266.

меѓусебно разграничување и поделба на задачите; во текот на спроведувањето на самата акција и после спроведената акција, анализа и заземање ставови по тие или слични работни проблеми.⁴⁷

Освен координацијата, и субординацијата во борбата против криминалитетот секојдневно се наметнува како услов за навремено дејствување и мобилизација на органите во решавање на работните проблеми. Постојењето на голем број услови кои му погодуваат на криминалитетот како што се современите комуникации, подвижноста на луѓето во рамките на една држава и во меѓународни рамки, присутната појава на организиран криминал каде што и капиталот стекнат со криминал сè повеќе се пласира во меѓународни рамки, проследено со ефикасно поврзување во организирањето и вршењето кривични дела, со злоупотреба на техничко-технолошките достигнувања во целите на криминалот, се повеќе ја наметнува субординацијата како услов за современа борба против криминалитетот. Субординацијата треба да биде од работен карактер, со цел насочување на активностите и преземање дејствија во една складна и организирана активност, каде што поединечните активности мора да се одвиваат благовремено, често во точно утврдено време, со примена на утврдени оперативни тактички дејства и меѓусебно известување кое мора беспрекорно да функционира.⁴⁸

Во функција на реализирање на внатрешната комуникација и координација, во Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија воспоставена е и формално-правна основа за начинот на остварување на комуникација, координација и меѓусебно информирање на организационите единици во Министерството, односно помеѓу организационите облици што вршат определени стручни работи за потребите на министерството, полицијата и Управата за безбедност и контраразузнавање, со изготвувањето на „Упатство за начинот на остварување на комуникација и меѓусебно информирање на организационите единици во Министерството за внатрешни работи“. Притоа, согласно упатството, координацијата на организационите единици на министерството се остварува во услови на нивна соработка при извршување на оперативни-тактички дејствија, кога е неопходно нивно взаемно дејствување за

⁴⁷ Исто, стр. 266.

⁴⁸ Исто, стр. 268.

прашања од заеднички интерес, како и со размена на човечки ресурси, стручна, техничка и друга помош.⁴⁹

Начинот на остварување на соработката меѓу органите во состав на министерството-Управата за безбедност и контраразузнавање и Бирото за јавна безбедност, која подразбира меѓусебно контактирање, информирање, остварување работни средби, договори, доставување службени материјали што се од заеднички интерес за Бирото односно Управата, размена на податоци, стручна, техничка и друга помош, заедничко дејствување и преземање мерки и активности, е пропишано во „заостанување е на комуникација и соработка меѓу Управата за безбедност и контраразузнавање и Бирото за јавна безбедност“. Во делот на соработката помеѓу Управата за безбедност и контраразузнавање и Бирото за јавна безбедност, со упатството е предвидено дека таа се реализира со:

- Остварување увид и користење на сите евиденции на Бирото од страна на овластени работници на Управата;
- Размена на информации за сите сознанија кои претставуваат интерес на Управата и Бирото;
- Преземање заеднички мерки и активности кога е неопходно координирано дејствување на двата органи и обезбедување на стратегиски настап; и
- размена на стручна, техничка и друга помош.⁵⁰

Во насока на подобрување на координацијата и постапување на полициските службеници и овластените службени лица на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија при преземање на активности во услови на кризна состојба на територијата на Република Северна Македонија изготвено е „оперативни и други постапки на Министерството за внатрешни работи во услови на кризна состојба во Република Северна Македонија“ кое е битно, заради дефинирање на начинот на планирање, организирање, координација, раководење, командување и контрола над службите во министерството кои се ангажирани при извршување на

⁴⁹ „Упатство за начинот на остварување на комуникација, координација и меѓусебно информирање на организационите единици во Министерството за внатрешни работи на Република Македонија“, МВР на РМ, Скопје, Февруари 2007

⁵⁰ „Упатство за начинот на остварување на комуникација и соработка меѓу Управата за безбедност и контраразузнавање и Бирото за јавна безбедност“ (Строго Доверливо), МВР на РМ, Скопје, Октомври 2005, (Решение од министер за декласификација од 2007 година)

службени задачи во услови на кризна состојба на територијата на Републиката. Со цел доследно почитување на хиерархијата во Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија и воспоставување на ефикасен, односно ефективен процес на меѓусебна координација на организационите единици во состав на министерството, во рамките на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија, „постои“ систем на внатрешна координација, која треба да се реализира и да се имплементира согласно изготвеното „Упатство за давање на задачи и координација“, од 2013 година, а кое има за цел вработените од сите хиерархиски нивоа да ги запознае со работата на министерството, со начинот на уредената координација на сите нивоа и со целите на воспоставената внатрешна координација. Со ова упатство се уредува националниот разузнавачки модел на полицијата како основен модел на дејствување, во кој преку собирање и управување со информации се овозможува донесување на одлуки за водење на полициското работење на начин со кој активностите на полицијата против криминалот, нарушувањето на безбедноста и јавниот ред и мир, ќе бидат насочени, адекватни, правовремено превземени и со соодветни мерки и активности.⁵¹

За постигнување на посакуваното ниво на насочено собирање и размена на информациите, поттикнување на координацијата во процесот на давање на задачи (брифинг) како и во процесот на примање на повратна информација за сработеното по добиените задачи, или преземените обврски (дебрифинг), изготвен е „Прирачник за начинот на остварување на процесот на брифинг и дебрифинг во Бирото за јавна безбедност“, во 2014 година, заради воспоставување на систем на давање задачи за постапување, како и за информирање по однос на сработеното, и тој процес е во тесна корелација со моделот на полициско работење водено од информации особено од аспект што процесот е директно условен од одлуките кои ги носат групите за давање задачи и координација, како на тактичко и оперативно така и на стратешко ниво.

Процесот треба да обезбеди реализирање на утврдените цели во стратешкиот план на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија, годишните и

⁵¹ „Упатство за давање на задачи и координација“, МВР на РМ, Скопје, Октомври 2013 година.

месечните планови за работа кои ги дефинираат и определуваат приоритетите за работа на секоја организациона единица.⁵²

Процесот на брифинг и дебрифинг е од суштинско значење за успешно оперативно распоредување и насочување на полициските службеници во извршувањето на своите работни задачи (брифинг), обезбедување на објективна и благовремена повратна информација за реализираните задачи, квалитетот и ефективностa од спроведувањето на поставените задачи, обезбедување на контрола и координација на спроведувањето на задачите (дебрифинг). Со овој прирачник се воспоставуваат:

- Стандарди за начинот на давање задачи и насоки за нивно извршување како претходно испланиран процес кој произлегува од динамиката на работење на секоја организациона единица посебно;
- Начинот на следење на квалитетот на работење на вработените преку процесот на дебрифинг, но и следење на развојот на организационата единица
- Улогата и обврските на раководителите на организационите единици во процесот на брифинг и дебрифинг;
- Карактеристиките на водење на разните видови на брифинзи и дебрифинзи како процес на воспоставен систем за координација на службите и воспоставување на заеднички приоритети за работа;
- Се воспоставува систем на брифинг и дебрифинг за криминалистичко разузнавачки цели.

Заради зголемување на ефикасноста во делот на координацијата а со цел уредување и воспоставување на ефикасен систем за управување, команда и контрола при водење на криминалистичкото истражување и други полициски работи и полициски тактики кои имаат претходно јасно поставени командни структури и дефинирани улоги, функции, одговорности и овластувања, од страна на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија е изготвено „Упатство воспоставување на организациски процедури за управување, команда и контрола во процесот на водење на криминалистичко истражување и вршење на полициски работи ” (Златна, Сребрена

⁵² Прирачник за начинот на остварување на процесот на брифинг и дебрифинг во Бирото за јавна безбедност“, МВР на РМ, Скопје, Декември 2014.

и Бронзена команда) Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија има донесено „Упатство за оперативни и други постапки на полицијата во воена состојба, како поддршка на Армијата на Република Северна Македонија” заради дефинирање на начинот на постапување на полицијата при вршење на оперативни и други постапки во услови на воена состојба, како поддршка на Армијата на Република Северна Македонија во справувањето со закани, ризици и опасности по безбедноста и територијалниот интегритет на Република Северна Македонија.

Упатството е донесено со цел да се утврди начинот на координација помеѓу полицијата и армијата во услови на прогласена воена состојба, во делот на планирањето, организирањето, координирањето, раководењето и командувањето и со прецизно дадени насоки да се врши контрола над ангажираните единици, полициските службеници и овластените службени лица на министерството при нивните активности како поддршка на единиците (оперативните групи) на Армијата на Република Северна Македонија при нивните ангажирања во услови на воена состојба. Со цел обезбедување на меѓусебната координација и јакнење на обученоста на единиците на полицијата кои се ангажираат како поддршка на армијата во воена состојба се спроведуваат заеднички вежби врз основа на план за заеднички вежбовни активности.

Координацијата во Министерството за внатрешни работи (МВР) на Република Северна Македонија претставува клучен аспект за обезбедување на јавниот ред и мир, борбата против криминалот, и гарантирање на безбедноста на граѓаните. МВР има централна улога во националниот безбедносен систем, со широк спектар на одговорности кои вклучуваат полиција, гранична контрола, спречување на организиран криминал, и други безбедносни активности. Во оваа комплексна мрежа на активности, координацијата меѓу различните служби и оддели во рамките на министерството, како и меѓу МВР и другите државни институции и приватни партнери, е од суштинско значење за ефективно функционирање на системот.

Во однос на **општи карактеристики на координацијата во МВР** на Република Северна Македонија, истата се одвива на неколку нивоа: внатрешна координација меѓу различните оддели и служби во министерството, координација со другите државни институции, и координација со приватниот сектор и меѓународните партнери.

- **Внатрешната координација** во рамките на МВР е од суштинско значење за ефективно управување со ресурсите и постигнување на заедничките цели на

министерството. Оваа координација вклучува усогласување на активностите меѓу различните сектори, како што се полицијата, граничната полиција, криминалистичката полиција, и други специјализирани служби. Еден од клучните предизвици во овој процес е обезбедувањето на ефикасна комуникација и споделување на информации, што е неопходно за брз и координиран одговор на безбедносните закани.

Координацијата со другите државни институции е исто така важен аспект на функционирањето на МВР. Во контекст на националната безбедност, МВР често соработува со Министерството за одбрана, Дирекцијата за заштита и спасување, и други државни тела. Оваа координација е регулирана преку законски рамки и формални договори, но исто така вклучува и неформални механизми кои овозможуваат флексибилно и брзо усогласување на активностите.

- Координацијата со **приватниот сектор и меѓународните партнери** е од особено значење во современиот безбедносен контекст, каде што границите меѓу јавната и приватната безбедност стануваат се помалку јасни. МВР соработува со приватните безбедносни компании, како и со меѓународни организации и други земји, со цел да се обезбеди ефикасен одговор на транснационалните закани како што се тероризмот, организираниот криминал, и нелегалната миграција.
- Еден од најголемите предизвици за МВР е обезбедувањето на ефективна **координација меѓу различните сектори** во рамките на министерството. Секој сектор има свои специфични задачи и одговорности, но за да се постигнат заедничките цели на министерството, потребна е блиска соработка и усогласување на активностите.
- Полицијата има централна улога во одржувањето на јавниот ред и мир, но нејзината работа е тесно поврзана со активностите на криминалистичката полиција, која е одговорна за спречување и решавање на криминалните активности. За успешно спроведување на истрагите и борба против криминалот, потребно е континуирано споделување на информации меѓу овие две служби.
- Граничната полиција пак има специфична улога во обезбедувањето на националните граници, но исто така соработува со другите сектори во МВР за спречување на илегалната миграција и транснационалниот криминал. Ефикасната координација меѓу граничната полиција и другите служби во

министерството е од суштинско значење за одржување на националната безбедност.

Досегашното истражување како и податоците кои се јавно достапни и со кои располагаме може да се заклучи дека истите укажуваат на потреба од поинтензивна и постојана комуникација помеѓу секторите во МВР. Преовладува ставот дека координацијата треба да биде редовна и постојана, со акцент на размена на информации и заеднички активности. Ефикасната соработка е условена од способноста на сите страни да делуваат координирано и да се ангажираат на заеднички проценки на ризиците.

Дополнително **координацијата меѓу МВР и другите државни институции** е клучен аспект на националниот безбедносен систем. МВР често соработува со Министерството за одбрана, Дирекцијата за заштита и спасување, и други тела со цел да се обезбеди координиран одговор на безбедносните закани. Министерството за одбрана и МВР имаат блиска соработка во области како што се заштитата на националната безбедност, спречувањето на тероризмот, и управувањето со вонредни ситуации. Оваа соработка е регулирана преку законски рамки, но исто така вклучува и редовни состаноци, заеднички вежби, и други форми на координација.

Исто така како што напоменавме Дирекцијата за заштита и спасување е уште еден важен партнер на МВР, особено во случаите на природни катастрофи и други вонредни ситуации. МВР и Дирекцијата тесно соработуваат во спроведување на мерките за заштита и спасување, што вклучува координација на ресурсите, споделување на информации, и заедничко управување со кризи.

МВР на Република Северна Македонија користи различни механизми за координација на своите активности, кои вклучуваат и формални и неформални процеси. Формалните механизми обично вклучуваат законски регулативи, договори, и протоколи кои ги дефинираат односите меѓу различните служби и институции. Овие механизми се важни за обезбедување на усогласеност и правна сигурност во спроведувањето на безбедносните мерки. Неформалните механизми на координација, од друга страна, вклучуваат спонтано и флексибилно усогласување на активностите, базирано на лични контакти и неофицијални договори. Овие механизми често можат да бидат од клучно значење во итни ситуации, каде што формалната координација може да биде бавна и неефикасна.

Еден од клучните механизми за координација во МВР е централниот команден систем, кој овозможува брза и ефективна координација меѓу различните служби и сектори. Овој систем е особено важен во случаи на вонредни состојби, каде што е потребен брз одговор на безбедносните закани.

Од досегашното истражување може да се заклучи дека едни од најдобрите механизми за координирање на сите засегнати сектори кога станува збор за безбедносниот систем на една држава се следни:

1. Формализирање на Редовни Средби и Состаноци

За подобрување на координацијата, потребно е редовно организирање на состаноци помеѓу представниците на полицијата и приватното обезбедување. Овие средби треба да бидат систематски и зачестени, со цел да се дискутираат актуелните безбедносни предизвици, да се разменат информации и да се координираат активности. Редовните состаноци ќе овозможат континуирано усогласување на стратегиите и оперативните процедури.

2. Интегрирање на Информациски Системи

Воспоставување на унифициран информациски систем е клучно за подобрување на координацијата. Овој систем треба да овозможи брза и сигурна размена на податоци помеѓу полицијата и приватното обезбедување. Преку интеграција на информациските технологии, двете страни ќе можат да пристапуваат до актуелни информации за криминални активности, што ќе ја зголеми оперативната ефикасност и ќе ги подобри заедничките активности.

3. Формирање на Центар за Координација

Создавање на посебен центар за координација е предложено како метод за ефикасно управување со соработката помеѓу полицијата и приватното обезбедување. Овој центар ќе служи како централна точка за координација на сите активности и ќе овозможи поголема координација и интеграција на ресурсите. Центарот ќе биде одговорен за организирање на состаноци, мониторирање на напредокот и координирање на заедничките операции.

4. Назначување на Офицер за Координација

Назначувањето на специјален офицер за координација во Министерството за внатрешни работи ќе помогне во управувањето со комуникацијата и соработката со приватниот безбедносен сектор. Овој офицер ќе биде задолжен за мониторирање на активностите, за насочување на соработката и за решавање на евентуалните проблеми што можат да се појават во текот на соработката.

5. Развој на Правна Рамка и Регулатива

Потребно е да се развие правна рамка која ќе го регулира односот помеѓу полицијата и приватното обезбедување. Оваа рамка треба да вклучува точни дефиниции на надлежностите и одговорностите на двете страни, како и јасни процедури за соработка. Прецизирањето на законската регулатива и подзаконските акти ќе обезбеди појасни насоки за соработката и ќе ги намали правните нејаснотии.

6. Организирање на Заеднички Обуки и Тренинзи

Зголемување на соработката може да се постигне преку редовни заеднички обуки и тренинзи за полицијата и приватното обезбедување. Овие обуки ќе помогнат во усогласување на процедурите, зголемување на разбирањето помеѓу двете страни и подобрување на оперативната ефикасност. Преку заеднички тренинзи, ќе се создаде подобро разбирање на улогите и одговорностите, што ќе го олесни заедничкото дејствување.

И покрај постоењето на различни механизми за координација, МВР на Република Северна Македонија се соочува со бројни предизвици во обезбедувањето на ефективна координација на своите активности. Еден од најголемите предизвици е **недостатокот на ресурси**, што може да го ограничи капацитетот на министерството за координација на различните активности и операции.

Комуникациските бариери исто така претставуваат значаен предизвик, особено во случаи на вонредни состојби каде што е потребен брз и координиран одговор. Овие

бариири можат да се јават поради недостаток на унифицирани комуникациски системи, проблеми со споделување на информации, и други технички и организациски пречки.

Комплексноста на безбедносните закани е уште еден значаен предизвик за координацијата во МВР. Современите безбедносни закани, како што се тероризмот, организирианиот криминал, и кибер-престапите, бараат мултидисциплинарен пристап и тесна соработка меѓу различните сектори и служби. Во вакви услови, координацијата може да биде сложена и бара внимателно планирање и усогласување на активностите.

Министерството за внатрешни работи (МВР) на Република Северна Македонија, се соочува со значајни предизвици во обезбедувањето на ефективна координација на своите активности. Овие предизвици се поврзани со различни аспекти на оперативното функционирање на МВР и се одразуваат на способноста на институцијата да се справува со безбедносните закани и да ги координира своите активности со ефективност. Проблемите со координацијата се јавуваат во контекст на недостатокот на унифицирани процедури и стандарди, неадекватната информациска инфраструктура, недостатокот на редовни средби и состаноци, и нејасно дефинираните улоги и одговорности.

Во однос на ова **недостатокот на унифицирани процедури и стандарди за координација** помеѓу различните единици на МВР може да доведе до неефективност и конфузија во управувањето со безбедносните активности. Ова ограничува способноста на МВР да реагира брзо и ефективно на инциденти и да се осигура дека сите единици работат во согласност со истите цели и процедури

Неадекватната информациска инфраструктура која се користи за размена на податоци помеѓу различните делови на МВР може да биде неинтегрирана или застарена. Ова ја ограничува способноста на институцијата да разменува и обработува информации во реално време, што е клучно за ефективна координација и брзо донесување на одлуки

Дополнително, **недостатокот на редовни средби и состаноци помеѓу различните единици на МВР**, како и со партнерски агенции, може да го забави процесот на донесување одлуки и да доведе до недоразбирања. Редовните состаноци се важни за постојана комуникација и размена на информации, што е клучно за успешна координација

Нејасно дефинираните улоги и одговорности на различните единици во МВР исто така претставуваат проблем. Без јасни насоки за тоа кој е одговорен за што, може да дојде до преоптоварување на некои единици и недостаток на насоки за другите, што го комплицира координацијата.

За нивно подобрување може да преземе неколку **мерки**.

Прво, развојот на унифицирани стандарди и процедури за координација може да помогне во унапредувањето на ефикасноста на МВР. Овие стандарди ќе обезбедат јасни насоки за работа и ќе го олеснат интегрирањето на различните активности.

Инвестирањето во современи информациски системи и технологија ќе ја подобри способноста на МВР да разменува и обработува информации. Создавањето на централен информациски систем кој интегрира различни изворни податоци ќе овозможи подобра координација и брзо донесување на одлуки.

Организирањето на редовни состаноци помеѓу различните единици на МВР, како и со надворешни партнери, треба да се систематизира. Овие состаноци ќе овозможат постојана комуникација, размена на информации и координација на активностите.

Јасно дефинирање на улогите и одговорностите на различните единици во МВР е клучно за подобрување на координацијата. Прецизирањето на обврските и надлежностите ќе помогне во избегнување на конфликтите и ќе ја подобри оперативната ефикасност.

Развивањето на редовни обуки и тренинзи за вработените во МВР ќе помогне во усогласување на процедурите и подобрување на комуникацијата. Обуките треба да се фокусираат на развој на вештини за координација и управување со ризици.

Креирањето на правна рамка која ќе го регулира односот помеѓу различните единици на МВР ќе овозможи подобра координација. Јасно дефинирани правила и процедури ќе ја поедностават работата и ќе ја унапредат соработката.

Примената на овие мерки ќе го подобри ефективното координирање на активностите и ќе ја зголеми способноста на МВР да се справува со безбедносните предизвици. Сепак, успешното имплементирање на овие мерки ќе бара посветеност и координација на сите нивоа во МВР и меѓу различните партнери и институции.

Исто така и зголемување на соработката со приватниот сектор и меѓународните партнери е уште една можност за унапредување на координацијата во МВР. Преку подобра интеграција на приватниот безбедносен сектор и зголемување на меѓународната соработка, МВР ќе може поефективно да одговори на современите безбедносни закани.

Координацијата може да се разгледува од аспект на обемот и времето на спроведување. Обемот на координација може да биде општа, која се однесува на целата организација или конкретни задачи, или специфична, која се фокусира на поединечни криминални настани или задачи. Во однос на времето, координацијата може да се реализира пред извршувањето на задачите, во текот на нивната реализација, или по завршувањето на акцијата, вклучувајќи анализа и оценка на резултатите.

Субординацијата е исто така важна за ефективна борба против криминалитетот. Со оглед на современите комуникации, глобалната подвижност на луѓето и организираниот криминал, ефикасната субординација станува клучна. Ова подразбира дека активностите треба да бидат насочени, благовремени и организирани, со примена на утврдени оперативни-тактички дејства и точна меѓусебна комуникација.

МВР на Република Северна Македонија воспоставило формални процедури за координација преку различни упатства и прописи. „Упатство за начинот на остварување на комуникација, координација и меѓусебно информирање на организационите единици во Министерството“ ја дефинира координацијата помеѓу организационите единици, вклучувајќи размена на информации и ресурси. Слично, „Упатство за начинот на остварување на комуникација и соработка меѓу Управата за безбедност и контраразузнавање и Бирото за јавна безбедност“ ја регулира размената на информации и соработката во однос на заедничките задачи и активности.

Во услови на криза, МВР применува „Оперативни и други постапки во услови на кризна состојба“, кои ја дефинираат координацијата на службите во кризни ситуации. За време на воена состојба, „Упатство за оперативни и други постапки на полицијата“ ја регулира координацијата помеѓу полицијата и армијата, осигурувајќи поддршка и ефективна комуникација помеѓу овие две структури.

Дополнително, „Прирачник за начинот на остварување на процесот на брифинг и дебрифинг“ помага за ефективно давање и примање на задачи и информации,

обезбедувајќи објективна повратна информација и следење на квалитетот на спроведените активности. Овој прирачник поставува стандарди за брифинг и дебрифинг, кои се од суштинско значење за успешна координација и управување со полициските активности.

Со овие мерки и упатства, МВР на Република Северна Македонија се стреми кон унапредување на координацијата и ефикасноста на своите безбедносни активности, обезбедувајќи интегриран пристап во борбата против криминалитетот и управувањето со безбедносните предизвици.

- Координација во Армијата на Република Северна Македонија

Врз основа на „Стратегијата за одбрана на Република Северна Македонија” како документ кој произлегува од Уставот на Република Северна Македонија, како и со Законот за одбрана, Стратегијата за национална безбедност и согласно стратегиската определба на Владата на Република Северна Македонија, утврдени се целите на Армијата на Република Северна Македонија за интеграција во евроатлантските структури и дадени се стратегиски насоки за развојот и функционирањето на системот за одбрана на Армијата на Република Северна Македонија до 2015 година.⁵³

Меѓу другото, во врска со реструктурирањата на внатрешните работни процеси во Министерството за одбрана, со Стратегијата се предвидува Министерството за одбрана постојано да ја унапредува и одржува координацијата со сите државни институции во доменот на одбраната, посебно преку заеднички усогласени стандардни оперативни процедури за поддршка на активностите на Министерството за внатрешни работи, Центарот за управување со кризи, Дирекцијата за заштита и спасување, Агенцијата за разузнавање и Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации.

Стратегиската определба за реструктурирање на Армијата на Република Северна Македонија преку воведување и развој на нови воени способности за одбрана на земјата овозможува давање поддршка на полицијата и на другите државни институции при заштитата на критичната национална инфраструктура, поддршка во справувањето со последиците во случај на терористички напад и поддршка на државните институции

⁵³ Лојић Р., Организационо понашање, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2011.

во случај на природни катастрофи и епидемии, техничко-технолошки и други опасности и кризни состојби, кога истите нема да имаат соодветни ресурси и средства за превенција и справување со кризите.

Од страна на министерот за внатрешни работи и министерот за одбрана, врз основа на Стратегија за одбрана на Република Северна Македонија, донесено е „Упатство оперативни и други постапки на Армијата на Република Северна Македонија во поддршка на полицијата во случај на кризна состојба“. Со имплементацијата на ова упатство се очекува да се подобрат координативните активности помеѓу армијата и полицијата во Република Северна Македонија, посебно во делот на начинот на постапување и спроведување на оперативни и други постапки на армијата во случаи на поддршка на полицијата при прогласена кризна состојба која генерира загрозување на безбедноста на државата, а органите на државната управа немаат соодветни ресурси и средства за нејзина превенција и справување. Мисијата и задачите на единиците за поддршка на Министерството за внатрешни работи ги определува Претседателот на Републиката, на предлог на Владата на Република Северна Македонија, а се во согласност со мисијата и задачите на Армијата на Република Северна Македонија пропишани во Стратегискиот одбранбен преглед. Во случај на кризна состојба, Армијата на Република Северна Македонија презема мерки и активности за планирање, координација, организирање, командување и контрола со дел од единиците на армијата ангажирани во справување со кризната состојба, врз основа на одлука за учество на дел од единиците на армијата.⁵⁴

Процедурите за употреба на армиските сили, комуникацијата, координацијата и соработката со полицијата, зоната на ангажирање, правилата на ангажирање и

заштитата на силите, со свој оперативен план и наредба, ги регулира Генералштабот на Армијата на Република Северна Македонија во зависност од конкретната мисија и задачи на единиците. Мерките и активностите кои ќе ги преземат ангажираните сили на Армијата на Република Северна Македонија во поддршка на полицијата ќе бидат во согласност со: „Правилото на служба во Армијата на Република Северна Македонија; Правилото на Воена полиција; Правтата за употреба на единиците на Армијата на Република Северна Македонија; борбени и други“. Во текот на подготовките и

⁵⁴ Trapans, J. & Fluri, P. H., Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, Volume II - Macedonia, Moldova, Romania, A Self-Assessment Study, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva/Belgrade, 2003.

ангажирањето на дел од армијата за поддршка на полицијата во услови на кризна состојба, потребно е да се почитуваат пропишаните мерки за безбедност на информациите во согласност со Законот за класифицирани информации. За текот на извршување на мисијата и задачите, преземените мерки и активности во поддршката на полицијата, Генералштабот на Армијата на Република Северна Македонија го известува Претседателот на Републиката. Упатството го изразува единството, соработката и координацијата на армијата и полицијата. Во основа ова значи поголемо фокусирање на способностите, капацитетите, заедничкото содејство во борбата против асиметричните закани, наместо испорачување платформи и декларативни заложби, потоа распоредливост на силите за гранично обезбедување, зголемување на ефикасноста и заштита на објектите кои се во интерес на одбраната итн.

Вкупните напори и практичните чекори за соработка и координација меѓу полицијата и Армијата на Република Северна Македонија се манифестираа преку двете заеднички вежби во 2007 година, и тоа: „Ј1нк-07” и „Водно-07”. На овие вежби се демонстрира заедничкото работење, а тоа подразбираше координација на мерките и активностите, но и можност за заедничка помош и соработка, со која се потврди и функционалноста на безбедносниот систем. Ова значеше дека заедничкиот ангажман беше добро осмислен и за остварување на истиот целосно беа ставени во функција сите потребни ресурси во насока на остварување на поставените цели.

Следен чекор за подобрување на координацијата помеѓу Министерството за внатрешни работи и Министерството за одбрана беше потпишувањето на за соработка меѓу Министерството за одбрана и Министерството за внатрешни работи во почетокот на 2012 година. Во рамките на меморандумот за соработка е содржана основната концептуална рамка во која треба да се остварува потребната меѓусебна соработка.

Генерално, меморандумот ги обврзува Министерството за внатрешни работи и Министерството за одбрана да ја унапредат соработката и размената на искуство за прашања од безбедносно и одбранбено значење во врска со разменување на искуство поврзано со решавање на сложени безбедносни ситуации, заеднички организирани форми на соработка во насока на усогласување на работата, усовршување и едукација на кадрите, како и други форми на соработка. Во наредниот период, со цел да има практична имплементација на меморандумот, треба да се донесат пропратни протоколи опфатени со него, би се организирале меѓусебни состаноци утврдени по ниво на

авторитети и време, на кои би се разговарало за потребите и проблемите од заеднички интерес и дотогаш реализираните соработки. Таквата соработка и нивоа и областите за работните состаноци, Станковски А. ги позиционира на три рамништа:

- Стратегиско, лоцирано во директорот на Бирото за јавна безбедност (со своите советници и помошници) од страна на Министерството за внатрешни работи и началникот на Генералштабот на Армијата на Република Северна Македонија од страна на Министерството за одбрана;
- Оперативно, лоцирано во Секторите за внатрешни работи, Регионалните центри за гранични работи и Централните полициски служби од страна на Министерството за внатрешни работи и Бригадите и Полкот за специјални операции од страна на Министерството за одбрана; и ⁵⁵
- Тактичко-извршно ниво, лоцирано во полициските станици од страна на Министерството за внатрешни работи и самостојните баталјони од страна на Министерството за одбрана.

На Стратегиско ниво би постоела средба помеѓу директорот на Бирото за јавна безбедност и началникот на Генералштабот на Армијата на Република Северна Македонија која би се реализирала годишно и би се разговарало за области и теми од заеднички, односно државнички интерес. кои се од долгорочен карактер на ниво на стратегиско планирање и соработка. На Оперативно ниво би се реализирале квартални средби и состаноци помеѓу началниците на Секторите за внатрешни работи, Регионалните центри за гранични работи и Централни полициски служби од страна на Министерството за внатрешни работи и Бригадите од страна на Министерството за одбрана. На тие состаноци ќе се договараат модули за спроведување на утврдените ставови и договори за соработка од стратегиското ниво. Целокупните, план и програма донесени од страна на авторитетите на стратегиско ниво, директорот на Бирото за јавна безбедност и началникот на Генералштабот на Армијата на Република Северна Македонија, со нивните помошници по посебни области, би се спроведувале практично, директно преку авторитетите од оперативното ниво или доколку доменот или карактерот на активностите налага така, истите би се спуштиле со конкретни насоки и задачи на тактичкото ниво за понатамошна реализација и спроведување во пракса. На оперативно ниво началниците на бригади (Прва и Втора) би имале работни

⁵⁵ Бела книга на одбраната, Министерство за одбрана на Република Северна Македонија, Скопје, 2012.

состаноци со началниците на Секторите за внатрешни работи (Скопје, Битола, Велес, Куманово, Охрид, Струмица, Тетово и Штип) кои функционираат во истиот регион. Секако дека на Тактичко ниво не би постоеле допирни точки кои би се предвиделе за соработка но таа би била практично спроведување на активностите кои би биле производ на реализираните договори од повисоките нивоа.

Доколку не се даде доволно простор за реализирање на координирачки активности помеѓу полициските и армиските сили во мирновременски услови, заради усогласување на принципите, нормите, процедурите и постапките во заедничката поддршка во случај на војна, вонредна состојба или кризна ситуација, спремноста за ефикасен одговор на разните видови на безбедносни ризици и закани од страна државата би била значително намалена. Со реализација на потребната координација, која претставува само дел од целокупниот систем на соработка во областа на безбедноста и одбраната на национално ниво, значително ќе се подобри состојбата во поглед на унапредување на нивото на подготвеност на субјектите во безбедносната заедница на Република Северна Македонија, по пат на усогласување на прописите, правилата и на процедурите за навремена координација и менаџмент, и гледано од агол на нивно заедничко и координирано настапување, со тоа значително ќе се зголеми ефективностa и ефикасноста на капацитетите на Министерството за внатрешни работи и Армијата на Република Северна Македонија за успешно справување и борба со сите безбедносни ризици, предизвици и криминални дејствија во нашата земја. Непреземање на активности за унапредување на координацијата, гледано во среднорочен и долгорочен нареден период ќе ги истисне на површина негативните импликации од таквиот избор, прво врз способноста Министерството за внатрешни работи и Армијата на Република Северна Македонија со своите човечки и технички капацитети да одговори на соодветен начин на безбедносните ризици и закани во потребно време и простор, а потоа и врз одржувањето на висок борбен морал и состојба на сигурност кај полициските и армиските службеници за успешно извршување на поставените задачи.

- Координација на разузнавачките служби во Република Северна Македонија

Односите помеѓу разузнавачките служби ја отсликуваат меѓузависноста која произлегува од силно изразениот степен на низа специфичности и нивната потреба за постојана координација на сите полиња во делот на работењето. Но, она што е значајно

и што произлегува од оваа констатација, е потребата од јасно дефинирање на визијата на една разузнавачка служба и улогата што таа ја игра во државата односно во системот. Координацијата најчесто започнува како една долгорочна визија за тоа каде државата и општеството ќе се најдат во иднина, и која, воедно треба да ги елиминира подеднакво и внатрешните и надворешните закани. За да може да се фаворизира ова начело земајќи ги предвид сите рапидни промени, раководните и безбедносните органи на државата мора постојано да добиваат благовремени и соодветни информации кои се неопходни за успешно водење на сите витални државни функции.

За да може да се анулираат или да се намалат штетните ефекти од присуството на некои деструктивни појави, кои можат да бидат од воена, политичка, економска или безбедносна природа, потребно е превентивно да се дејствува, односно да се избегне изненадување. За успешно предвидување на ваквите ситуации, координирана и квалитетно спроведена разузнавачка дејност е од витално значење.

Разузнавањето и контраразузнавањето, како поддршка на системот за одбрана на Република Северна Македонија, ќе обезбедат навремено предупредување од заканите и ризиците по националната безбедност. Агенцијата за Разузнавање, Управата за безбедност и контраразузнавање при Министерството за внатрешни работи и Секторот-Службата за воена безбедност и разузнавање во Министерството за одбрана ќе продолжат со унапредување на соработката во насока на постигнување на компатибилност со НАТО и унапредување на обуката. Координацијата на разузнавачките служби е исто така неопходна активност која се стреми кон зајакнување на соработката на разузнавачките служби во рамките на Република Северна Македонија. Во таа насока, врз основа на Законот за одбрана а заради подобрување на ефикасноста во делот на координацијата, донесен е „Правилник остварувањ е на работите на разузнавањето, контраразузнавањето и спречувањето и откривањето на кривични дела во одбраната“ со кој се утврдува и разрабпува предметот и методологијата на извршување на работите на разузнавањето и контраразузнавањето од страна на овластените службени лица во Министерството за одбрана, и се определува можноста за соработка со овластените службени лица на Министерството за внатрешни работи и Агенцијата за разузнавање и со други органи на државната управа и управни организации.

Координацијата во разузнавачките служби во Република Северна Македонија е главен генератор на ефикасност, економичност и флексибилност во однос на променливите потреби и е основа за градење солидна, респективна и ефикасна разузнавачка служба која ќе биде подготвена да одговори на современите барања на државата во насока на градење на нејзината политика и за целосна заштита на нејзините суштински национални цели и интереси. Во Република Северна Македонија координацијата на разузнавачките служби овозможува приспособување на разузнавачките структури кон новите безбедносни закани и имплементација на сеопфатни мерки од организациски и безбедносен аспект, но и подобрување на ефикасноста во работењето.

Општиот заклучок од наведеното е дека координацијата во националната сфера на разузнавање е суштински елемент во градењето на силни и ефикасни разузнавачки структури како носители на важна функција во Република Северна Македонија во заштитата на националната безбедност и Уставниот поредок.

ПЕРСПЕКТИВИ ВО РАЗВИТОКОТ НА СПЕЦИЈАЛНИТЕ И ПОСЕБНИТЕ ЕДИНИЦИ НА МВР

Современите доктринарни решенија на државите за спротивставување на асиметричните и неконвенционалните безбедносни закани на прво место ги ставаат превентивните и невоени средства, како, примената на мирни средства, преговори и други видови мерки и постапки во стремежот за нивно елиминирање и намалување на можноста за дестабилизација на мирот и безбедноста на државата. Меѓутоа, современите држави во своите системи за национална безбедност сеуште не се откажуваат од формирањето и развивањето на ефикасни и соодветно подготвени и обучени специјални единици во рамки на Армијата и Полицијата како средства за ефикасно спротивставување на безбедносните закани и појави, но и за одвраќање на евентуални намери на можниот агресор. Во Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, за решавање на безбедносни задачи од внатрешно потекло има формирано неколку посебни и специјални полициски единици, како што се Единицата за специјални задачи,⁵⁶

⁵⁶ Стеваноска Б. Улога на организациската структура за ефикасно управување со безбедносниот сектор, Филозофски факултет - Скопје Институт за безбедност одбрана и мир Скопје 2013, стр 124

Единицата за брзо распоредување и Единицата за обука и поддршка, кои функционално се обединети во Оддел за специјални полициски операции, кој е поставен во рамки на Бирото за јавна безбедност на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија. Што се однесува до споменатите посебни и специјални полициски единици, може да кажеме дека во предходната структура на Одделот за посебни единици, како организациона единица во рамки на Централните полициски служби на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, функционираше гломазен систем кој во својот состав имаше шест организациони единици, а во својата организациска структура беше пополнет само со тројца старешини, кои функционално не можеа да одговараат на потребите и задачите.

Од тие причини, со реализирањето на замислената стратегија за поставување на Одделот за посебни единици на основа која ќе се базира на реални согледувања и потреби, и тоа со преземање на перспективен историски чекор за Одделот за посебни единици и Министерството за внатрешни работи, со изготвување на нова систематизација со вклучување во Одделот само на три единици (ЕБР, ЕСЗ и ЕОП) се направи само уште еден чекор напред кон намерата да се воспостави уште посовремен систем на раководење, командување и контрола и реализација на обуките кој ќе придонесе за рационализација во функционирањето и поголем квалитет во извршување на поставените задачи.

Со организирање на квалитетен систем на раководење, командување и контрола, кој ќе се базира на модерни и современи принципи и искуства на организација и со правилно персонално менаџирање на полициските службеници и старешините се обезбедува клучот за успех на развојот на единиците и на Одделот за посебни единици во рамки на систематизацијата на Министерството за внатрешни работи, со цел успешно да се одговори на безбедносните предизвици кои се на повисоко ниво од безбедносниот ризик кој Република Северна Македонија го имаше во 2007 година. Една од главните цели која беше поставена е да се направи кохезија во функционирањето помеѓу единиците, а истовремено секоја единица да има своја автономност согласно својата мисија, своја специјалност, свој менталитет, карактер, а сите заедно во дадена ситуација да бидат сплотени и да знаат како да ги извршуваат задачите со заедничка помош.

Меѓутоа, таа кохезија не се прави преку ноќ и затоа е потребно единиците, меѓусебно, постојано да се координираат и договараат за разни области од своето работење. Мора да постои флексибилна хоризонтална и вертикална комуникација помеѓу единиците, во кореспонденција со раководството, околу обуките, размената на опрема и материјалните и техничките средства, начините на заедничко извршување на задачите, заеднички спортски натпревари и слично. Идеите, знаењата и искуствата да се пренесуваат и имплементираат помеѓу единиците без пречки, без егоизам и себичност, во интерес на развој и подобра обученост на единиците.⁵⁷

Проценката во врска со актуелните безбедносни случувања во регионот во 2014 година, беше дека истата треба внимателно да се следи, за да може навремено и спремно да се пресретнат некои настани кои можат да прераснат во поголемо безбедносно нарушување (проценката е уште актуелна). Беше истакнато дека од Република Северна Македонија има околу 80-100 граѓани (сознание презентирano од службите во Министерството за внатрешни работи) кои учествувале или учествуваат во конфликтот во Сирија и во други кризни подрачја на Блискиот исток, и во насока на согледување и пратење на безбедносната ситуација, се препорача, истата да има приоритет, за да може навремено и спремно да се пресретнат некои настани кои можат да прераснат во поголемо безбедносно нарушување.

Затоа, треба да се размислува за подготовка за функционирање на Министерството за внатрешни работи во евентуално настанати такви околности и состојби, бидејќи во дадена кризна состојба ќе се бара да се извршуваат задачи за кои ќе треба да се донесуваат брзи одлуки и да се издаваат наредби за извршување на задачи. Патот за добра подготовка на организационите единиците е преку воспоставување на добра координација и кохезија на активностите помеѓу единиците, заради ефикасна употреба на расположливите модерни системи со кои располагаат единиците, како и заради заедничко поефикасно одговарање и покривање на разни видови на нарушувања на безбедноста. Во овие моменти на вложување на националната и на општата глобална безбедност, а посебно во и околу Република Северна Македонија (засилено дејствување на странски разузнувачки служби и агентурни мрежи, со примена на методи на специјална психолошка војна и присуство на лица кои војувале или војуваат

⁵⁷ Mijalkovic S., O krizi nacionalnog istema bezbednosti Republike Srbije, Revija za bezbednost, broj 5, (online), Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2007.

во кризните региони - Сирија и Ирак) секој искусен припадник од секоја единица е неопходно потребен, а потребно е и реформирано Министерство за внатрешни работи.

Една од основните определби на Република Северна Македонија е членството во НАТО безбедносниот систем и Европската Унија, и за реализација на поставената желба и потреба постои консензус на сите политички субјекти во земјата како и поддршка на граѓаните. За остварување на оваа определба, Републиката ги дефинира основните цели кои треба да се постигнат, а тоа се: прилагодување на целокупната општествена структура според вредностите и стандардите, но и нормите и моделите кои се применуваат во земјите членки на НАТО и ЕУ. Посебна цел на Владата на Република Македонија претставува обезбедувањето и развојот на безбедносниот и одбранбениот систем. Од овие причини за Министерството за внатрешни работи од особено значење е завршувањето на започнатата реформа во безбедносните структури на Министерството за внатрешни работи. Процесот на реформите може успешно да се изведе единствено врз база на добро структурирана организација. Со реформите неопходно ќе биде потребно да се обезбеди добро организиран и ефикасен безбедносен систем кој ќе може да функционира и да ги остварува своите законски овластувања во сложени безбедносни услови и во услови на воена состојба. Со реформите потребно е да се зачуваат тековните вредности и да се инкорпорираат во новите процеси на полицијата. Посебно, значајни се реформите во сегментот на поставеноста и организираноста на посебните и специјалните единици на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија.

Реформата во овие единици потребно е да се одвива во насока на зголемување на капацитетите од организациски, кадровски, материјален и финансиски аспект и да се настојува да се потенцира остварувањето на полициските задачи (посебните и специјалните) во функција на заштита на животот и материјалните добра на граѓаните на Републиката. Во насока на поддршка за остварување на реформата во посебните и специјалните единици на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија е и зацртаната конкретна цел во „Стратегијата за развој на полицијата“ со која се предвидува подобрување на ефикасноста и јакнење на капацитетите на единиците на Одделот за специјални полициски операции (ОСПО) за справување со вонредни ситуации (протести, немири и сл.), покрај другото и со целосно пополнување на единиците со човечки ресурси според предвидената систематизација, потоа со

остварување на висок степен на обученост на вработените, како и соодветна материјално-техничка опременост⁵⁸

Придобивките од новата систематизираност, со реализирање на замислената стратегија за поставување на посебните и специјалните единици на Министерството за внатрешни работи на Република Северна Македонија на основа која се базира на реални согледувања и потреби би биле:

- *Системски развој на единиците;*
- *Интегрирање на единиците во единствен систем на раководење, командување, контрола (РКиК) и развој;*
- *Кохезија, координација, соработка и меѓусебна зголемена доверба помеѓу единиците;*
- *Перманентна контрола на единиците при изведување на секојдневни редовни и вонредни активности;*
- *Развивање на заеднички морал и патриотизам во единиците;*
- *Правилен оперативен, борбен, персонален и логистички концепт на функционирање споредбен со сите слични системи (специјални оперативни команди и единици);*
- *Единствен и правилен персонален менаџмент (флуктација на работници со сличен профил и обученост);*
- *Проширување на можностите на старешините во единиците во нивниот систем на кариера;*
- *Интеграција и формирање на респектабилна и единствена борбена моќ на единиците, Министерството за внатрешни работи и Република Северна Македонија во целина;*
- *Унифицирана имплементација на стандардните оперативни процедури во и помеѓу единиците;*
- *Фокусирано воведување и имплементација на меѓународни искуства во единиците и Министерството за внатрешни работи во целина;*

⁵⁸ П.Бакрески О., Безбедносниот сектор како специфичен облик на организација, Безбедносни дијалози, Број 1., Филозофски факултет-Скопје, Институт за безбедност, одбрана и мир, Скопје, 2010.

- Постојана формализирана размена на искуства и знаења помеѓу припадници на исти и различни единици;
- Единствен систем на дејствување при извршување на задачи и мисии;
- Изедначување на административното работење во сите единици; и
- Перманентна контрола на борбено обучен поединец - припадник на единиците;
- Фокусирање на капацитетите на поединецот во функција на целината;
- Избегнување на инциденти

4.5 КООРДИНАЦИЈА НА БЕЗБЕДНОСНИОТ СИСТЕМ ВО КРЕИРАЊЕТО НА БЕЗБЕДНОСНИТЕ ПОЛИТИКИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Координацијата на безбедносниот систем е критична компонента за развој на ефективни безбедносни политики во Република Северна Македонија. Со осамостојувањето на државата во 1991 година, процесот на координација меѓу различните институции и актери одговорни за националната безбедност премина низ значајни фази и трансформации. Историски, координацијата се развиваше паралелно со изградбата на институционалната структура и создавањето на стратегиските документи, што е од клучно значење за обезбедување на интегриран пристап кон безбедносните предизвици.⁵⁹

4.5.1 Историски Развој и Институционална Координација

По осамостојувањето, Северна Македонија се соочи со предизвикот на создавање на нова институционална структура за безбедност. Во 1990-тите години, недостатокот на координација меѓу институциите како Министерството за внатрешни работи (МВР), Министерството за одбрана (МО) и разузнавачките служби доведе до неефикасно планирање и имплементација на безбедносните стратегии. Овој период беше обележан со неусогласеност на политиките и фрагментирано управување со безбедносните ресурси, што ја истакна потребата за создавање на структурирани и интегрирани механизми за координација.

⁵⁹ Ѓуровски М. Безбедносни политики и концепти, Факултет за безбедност – Скопје, Универзитет „Св.Климент Охридски” - Битола ,2017,стр.92

Во 1998 година, со објавувањето на „Белата книга за одбрана“, започна процесот на институционална реформа и координација. Овој документ ја дефинираше визијата за националната одбрана и постави основи за интеграција на различните безбедносни агенции. Подоцна, „Стратегијата за одбрана“ од 1999 година ги продолжи овие напори, фокусирајќи се на унапредување на безбедносните капацитети и создавање на систем за интегрирано управување.⁶⁰

Процесот на координација вклучува редовна комуникација и соработка помеѓу МВР, МО, разузнавачките служби и други релевантни агенции. Владата на Република Северна Македонија, преку Комитетот за безбедност и заменик-претседателот на Владата за политички систем, го води овој процес, осигурувајќи дека сите учесници во безбедносниот систем работат во насока на заеднички цели и стратегии.

4.5.2 Развој на Стратегиски Документи и Улога на Научните Институции

Развојот на стратегиските документи е основен аспект на координацијата на безбедносниот систем. Од 2001 година, со Охридскиот рамковен договор, се воспостави нова рамка за интеграција и координација на различни безбедносни компоненти. Националната концепција за безбедност и одбрана (2003) постави основи за долгогодишна стратегиска ориентација и интеграција на безбедносните капацитети. Документите како „Стратегискиот одбранбен преглед“ и „Стратегијата за полиција и гранично управување“ ги насочија напорите кон интеграција и координација на безбедносните служби.

Научните и истражувачките институции играат клучна улога во овој процес. Тие обезбедуваат аналитичка поддршка и научна заснованост на стратегиите и политиките. Институтот за безбедносна политика, како пример, спроведува истражувања и анализа на безбедносните предизвици, што овозможува формулирање на политики кои се темелат на точни податоци и научни истражувања. Овие институции помогнаа во развојот на стратегиски документи и подобрување на координационите механизми

⁶⁰ Ѓуровски М. Безбедносни политики и концепти, Факултет за безбедност – Скопје, Универзитет „Св.Климент Охридски“ - Битола ,2017,стр.92-93

преку предлагање на нови решенија и прилагодувања на стратегиите според современите безбедносни предизвици.⁶¹

4.5.3 Планирање, Имплементација и Меѓународна Соработка

Процесот на планирање и имплементација на безбедносните политики се развиваше кон поинтегриран модел кој обезбедува координација меѓу сите релевантни институции. Вклучувањето на научните институции и развојот на стратегиските документи создава основа за ефективно справување со современите безбедносни предизвици.⁶²

Меѓународната соработка игра значајна улога во овој процес. Северна Македонија соработува со НАТО, ЕУ и други меѓународни организации за добивање техничка и стратегиска поддршка. Оваа соработка не само што обезбедува пристап до напредни технологии и методологии, туку и овозможува усогласување на националните политики со глобалните безбедносни стандарди. Меѓународните партнери помагаат во унапредување на капацитетите за справување со комплексни и транснационални безбедносни закани.

Реформата на безбедносниот сектор во Република Северна Македонија (PCM) претставува сложен и значаен процес кој вклучува координација помеѓу различни национални и меѓународни актери. Меѓународните организации, особено НАТО и Европската Унија (ЕУ), играат критична улога во поддршката и насочувањето на овие реформи, што е од клучно значење за интеграцијата на PCM во евроатлантските структури и за подобрувањето на националниот безбедносен систем.

НАТО има значајно влијание на реформите во безбедносниот сектор на PCM преку својот процес на партнерство и интеграција. Како член на Партнерство за мир (PfP) и кандидат за членство, PCM добива техничка и стратегиска поддршка од НАТО. Оваа поддршка вклучува обуки и едукација за персоналот на безбедносните агенции, кои се фокусирани на модернизација на воените и безбедносните практики. Организирањето на обуки и курсеви е насочено кон усогласување на националните стандарди со оние

⁶¹ Ѓуровски М. Безбедносни политики и концепти, Факултет за безбедност – Скопје, Универзитет „Св.Климент Охридски” - Битола ,2017,стр.95

на НАТО, што придонесува за подобрување на оперативната ефикасност и способноста за учество во заеднички операции.⁶³

Покрај обуките, НАТО нуди и техничка поддршка која вклучува обезбедување на модерна опрема и технологија, како и развој на капацитети за управување со кризни ситуации. Во рамките на процесот на интеграција, РСМ учествува во стратегиски прегледи и ревизии на своите одбранбени и безбедносни политики, што овозможува добивање на препораки за дополнителни реформи и подобрувања на безбедносниот систем.

Европската Унија исто така игра важна улога во реформата на безбедносниот сектор преку различни механизми и програми. ЕУ обезбедува финансиска поддршка за проекти кои се однесуваат на реформа на безбедносниот сектор, вклучувајќи развој на инфраструктура, обуки и модернизација на опремата. Финансиските средства од ЕУ се клучни за имплементацијата на важни проекти кои имаат за цел да ја зголемат ефикасноста на безбедносните агенции.

Дополнително, ЕУ користи својот политички капацитет за да поттикне реформи и да ги усогласи националните политики со европските стандарди. Овој политички притисок се манифестира преку редовни дијалози и критички извештаи кои помагаат во следењето на напредокот на реформите. Програмите на ЕУ, како што се „Пан-европските иницијативи за безбедност“, нудат техничка помош и обуки за персоналот на безбедносните агенции, што помага во изградба на капацитети и институционален развој.

Поддршката од НАТО и ЕУ е интегрирана во националните стратегии за безбедност преку редовна координација со релевантните институции на РСМ. Меѓународните организации работат со националните власти за развој на политики и стратегии кои се усогласени со меѓународните стандарди, обезбедувајќи советодавни услуги и насоки кои помагаат во насочувањето на реформите и усогласувањето на практиките со најдобрите примери од светот.

На крајот, придонесот на НАТО и ЕУ за реформата на безбедносниот сектор во РСМ е суштински за успешната имплементација на безбедносните политики. Преку обуки,

⁶³ Ѓуровски М. Безбедносни политики и концепти, Факултет за безбедност – Скопје, Универзитет „Св.Климент Охридски” - Битола ,2017,стр.97

техничка поддршка, финансиска помош и политички притисок, овие меѓународни организации не само што ја модернизираат инфраструктурата и оперативните капацитети на безбедносниот сектор, туку и ја зајакнуваат интеграцијата на РСМ во европските и глобалните безбедносни структури. Интензивната соработка со овие организации е клучна за подобрување на способноста на РСМ да се справува со современите безбедносни предизвици и да обезбеди стабилност и безбедност за своите граѓани.⁶⁴

4.5.4 Меѓуагенциска Комуникација и Размена на Информации

Ефективната координација се потпира на постојана и транспарентна комуникација меѓу различните агенции. Редовната размена на информации и организирањето на заеднички вежби и тренинзи се основни за одржување на висок степен на координација. Со цел подобрување на капацитетот за реагирање на безбедносни закани, потребна е систематска и координирана размена на податоци и аналитички материјали.

Во контекст на современите закани, како што се кибер-заканите и тероризмот, меѓуагенциската комуникација овозможува навремена идентификација на потенцијални ризици и брзо реагирање на новите предизвици. Овој аспект на координацијата помага во зголемување на ефикасноста и точноста на безбедносните операции и стратегии.

4.5.5 Клучен момент на координацијата во креирањето на безбедносни Политики

Координацијата на безбедносниот систем е клучна за успешното креирање на безбедносните политики. Клучниот момент на координацијата лежи во способноста на институциите да работат синхронизирано, усогласувајќи ги своите активности и стратегии за обезбедување на целосна и интегрирана заштита на националната безбедност. Оваа интеграција вклучува не само административно поврзување, туку и развој на заеднички механизми за делување, споделување на информации и ресурси, и усогласување на стратегиите со заедничките цели.

⁶⁴ Ѓуровски М. Безбедносни политики и концепти, Факултет за безбедност – Скопје, Универзитет „Св.Климент Охридски” - Битола ,2017,стр.100

Координацијата започнува со интеграција на сите релевантни институции и агенции во безбедносниот систем. Ова не само што обезбедува административно поврзување, туку и создавање на заеднички механизми за делување и развој на стратегии. Примарната цел е да се избегне фрагментација на безбедносниот систем, која може да резултира со пропусти во заштитата на државата и граѓаните.⁶⁵

4.5.6 Приспособување на Политиките кон Современите Закани

Современите безбедносни предизвици, како што се кибер-заканите, хибридните конфликти и тероризмот, наметнуваат потреба за нови пристапи и стратегии. Традиционалните модели на координација можат да бидат недоволни во справувањето со овие нови закани, кои често се транснационални и мултидимензионални. Како одговор на оваа динамика, потребно е да се развијат напредни координациски механизми и да се примени иновација во политиките и стратегиите.

4.5.7 Развој на нови стратегии и иновации

За ефикасно справување со новите безбедносни предизвици, потребно е постојано ажурирање на стратешките документи и развој на нови политики. Овие нови стратегии треба да бидат флексибилни и да можат да се прилагодат на брзо менување на безбедносниот контекст. Примена на иновации, како што се напредни аналитички алатки и нови технологии, може да помогне во проактивно идентификување на заканите и подобрување на реакцијата.

4.5.8 Пример на адаптација на стратегиите

Во однос на сајбер-заканите, кои се често невидливи и комплексни, развојот на специјализирани кибер-безбедносни стратегии и механизми за заштита од кибер-напади е клучен. Овие стратегии вклучуваат изградба на капацитети за мониторинг, превенција и брзо реагирање на кибер-напади, како и создавање на партнерства со меѓународни организации и приватниот сектор за зајакнување на кибер-безбедноста.

⁶⁵ Ѓуровски М. Безбедносни политики и концепти, Факултет за безбедност – Скопје, Универзитет „Св.Климент Охридски” - Битола ,2017,стр.102-103

4.5.9 Реакција на Кризи и Вонредни Ситуации

Координацијата на безбедносниот систем е особено тестирана во услови на криза и вонредни ситуации. Во овие моменти, способноста на институциите да реагираат брзо, да комуницираат ефективно и да работат синхронизирано е од витално значење за минимизирање на штетите и брзо враќање во нормала.

Кризното управување претставува систематски пристап кон подготовка, одговор и обнова од кризни ситуации кои можат да ги загрозат виталните функции на општеството, државата и нејзините институции. Современите концепти го препознаваат **шестфазниот модел на кризно управување**, кој овозможува структуриран, координиран и ефективен одговор.

1. Фаза на Превенција (Превентивно делување)

Целта на оваа фаза е да се спречат појавите кои можат да доведат до криза. Таа вклучува:

- Проценка на ризици (risk assessment)
- Идентификација на ранливости во системите (vulnerability analysis)
- Развој на политики и регулативи за намалување на ризиците
- Подигање на јавната свест и едукација

Превенцијата е најекономичната фаза од кризното управување, бидејќи успешното спречување на криза ги минимизира трошоците и последиците.

2. Фаза на Подготвеност

Подготвеноста вклучува мерки што се преземаат пред кризата, со цел институциите и јавноста да бидат подготвени. Клучни активности се:

- Изработка на планови за одговор (crisis response plans)
- Формирање на координациски тела
- Обуки и симулации (drills & exercises)

- Опременување на капацитети (логистика, средства, персонал)

Оваа фаза создава предуслови за ефикасен одговор кога кризата ќе се појави.

3. Фаза на Детекција и Предупредување

Оваа фаза вклучува **рано откривање** на знаци на можна криза и нивно **благовремено пријавување**. Клучни елементи се:

- Следење на индикатори (информации, обрасци, сигнали)
- Алармни системи и предупредувања (early warning systems)
- Брза анализа и процена на заканата

Ефикасното функционирање на оваа фаза овозможува навремен премин во мобилизација и одговор.

4. Фаза на Одговор (Интервенција)

Ова е оперативната фаза во која институциите делуваат за спречување на ескалација и заштита на луѓето, имотот и институциите. Активности во оваа фаза се:

- Активирање на кризни штабови и единици
- Евакуација, спасување, медицинска помош
- Одржување на јавниот ред и комуникација со јавноста
- Воведување вонредни мерки (ако е потребно)

Успешноста зависи од претходната подготвеност и координација меѓу институциите.

5. Фаза на Санација и Стабилизација

По завршувањето на акутната криза, се преминува во нормализирање на состојбите и санација. Се вклучуваат:

- Обнова на критичната инфраструктура

- Психосоцијална поддршка за погоденото население
- Финансиска и материјална помош
- Преоценка на ризиците

Оваа фаза има за цел да го врати општеството во нормала и да ја намали трајната штета.

6. Фаза на Учество и Евалуација (Lesson Learned)

Последната фаза вклучува анализа и евалуација на управувањето со кризата:

- Преглед на успешноста на интервенцијата
- Идентификација на слабости и добри практики
- Ревизија на планови и процедури
- Извештај до јавноста и институциите

Оваа фаза обезбедува учење и подобрување на капацитетите за идни случаи.

4.5.10 Развој на планови за итни случаи и тренинзи

Една од клучните активности во подготовката за кризи е развојот на планови за итни случаи. Овие планови треба да дефинираат јасни процедури и одговорни лица за управување со кризи. Редовните вежби и тренинзи се основни за тестирање на овие планови и подобрување на капацитетот на системот за управување со вонредни ситуации. Тие вклучуваат симулации на различни сценарија и координација на активности помеѓу сите релевантни агенции.

4.5.11 Процедури за комуникација и координација

Добро воспоставени механизми за комуникација се од суштинско значење во време на криза. Брза и прецизна размена на информации помеѓу институциите овозможува координиран одговор и минимизирање на забавувањето во реакцијата. Комуникациските канали треба да бидат јасно дефинирани, а процедурите за размена на информации да бидат едноставни и ефективни.

Координацијата на безбедносниот систем во Република Северна Македонија е основен аспект за успешно креирање и имплементација на безбедносните политики. Историскиот развој на институционалната структура, развојот на стратегиските документи, улогата на научните институции, меѓународната соработка и меѓуагенциската комуникација се клучни за создавање на интегриран и ефективен безбедносен систем.

Во современиот контекст, адаптацијата на политиките кон новите закани и ефикасната реакција во кризни ситуации претставуваат значајни предизвици. Потребата за иновации, развој на нови стратегии и зајакнување на координационите механизми е основна за осигурување на националната безбедност. Воспоставувањето на добро координиран систем кој може да се адаптира на современите предизвици е клучно за одржување на стабилноста и безбедноста на државата.

4.6 ЈАВНА КООРДИНАЦИЈА

Јавната координација претставува систематски процес на интеграција и соработка меѓу различни државни институции, агенции и организации, со цел да се обезбеди ефективно спроведување на политики и стратегии за национална безбедност. Оваа координација е клучна за создавање на кохезивен и интегриран систем, каде што сите актери во безбедносниот сектор работат заеднички за постигнување на заеднички цели. Историски гледано, концептот на јавна координација се развивал паралелно со развојот на државите и нивните институции. Во почетоците, координацијата била основна на ниво на комуникација меѓу воените и цивилните институции. Сепак, со еволуцијата на модерната држава и сложеноста на безбедносните предизвици, јавната координација се проширила за да вклучи поширок спектар на актери, како полицијата, разузнавачките служби, службите за итна помош и други јавни агенции.

Во современиот контекст, јавната координација е од суштинско значење за успешното справување со сложените и мултидимензионални безбедносни закани како што се тероризмот, организираниот криминал, кибер безбедноста, и природните катастрофи. Со оглед на глобалната поврзаност и комплексноста на современите закани, координираниот пристап станува сè позначаен за националната безбедност.

Јавната координација игра централна улога во обезбедувањето на националната безбедност. Различните државни институции, како Министерството за внатрешни работи, Министерството за одбрана, разузнавачките агенции и службите за итна помош, секојдневно се соочуваат со специфични задачи кои бараат тесна соработка. Преку координација на нивните активности, овие институции можат да ги споделат ресурсите и информациите, да ги избегнат преклопувањата и да ја подобрат својата ефикасност. На пример, во случај на терористички напад, брзината и ефективност на реакцијата често зависат од квалитетот на координацијата меѓу различните агенции.

Еден од клучните аспекти на јавната координација е развојот на заеднички протоколи и процедури кои ќе обезбедат синхронизација на активностите меѓу различните институции. Пример за ова е воспоставувањето на заеднички оперативни центри каде што претставници од различни агенции работат заедно и имаат пристап до истите информации во реално време. Овие центри можат да ги координираат активностите на терен и да обезбедат навремено донесување на одлуки, што е од критична важност за успехот на операциите.

Важноста на јавната координација во безбедносниот сектор во Република Северна Македонија па и во останатите држави претставува еден од најбитните сегменти на кои се темели безбедноста и постојат и во таа насока е потребно институционална усогласеност како е справување со кризи.

Јавната координација е клучна за одржување на **институционалната усогласеност** во безбедносниот сектор. Ова подразбира дека сите релевантни институции мора да дејствуваат во согласност со заедничките безбедносни политики и стратегии. Институциите како полицијата, армијата, и разузнавачките служби треба да ги координираат своите активности за да обезбедат интегриран пристап кон националната безбедност.

Во случај на **кризни ситуации**, јавната координација игра критична улога. Брзата и ефикасна координација меѓу различните државни тела може да биде разликата меѓу успешното управување со кризи и катастрофални последици. Соработката помеѓу полицијата, итната медицинска помош, пожарникарските служби и другите релевантни агенции е клучна за минимизирање на штетите и спасување на животите на граѓаните.

Процесот на јавна координација претставува клучен аспект во управувањето со јавните ресурси и осигурувањето на ефикасно и интегрирано дејствување на различни органи и институции. Во рамките на јавната администрација, координацијата е неопходна за синхронизирање на напорите и постигнување на заеднички цели, особено во контекст на безбедноста, развојот и управувањето со кризи.

Процесот на јавна координација обично започнува со дефинирање на целите и задачите што треба да се постигнат. Овој процес вклучува анализа на потребите и приоритетите на различни учесници и институции, како и идентификување на можностите за соработка. После тоа, потребно е да се воспостават механизми за комуникација и размена на информации, што е од суштинско значење за ефективно координирање на активности.

Од направените анализи можеме да заклучиме дека главни елементи во процесот на јавната координација би требало да вклучуваат :

- **Планирање и Стратешко Управување:** Процесот на планирање во јавната координација вклучува дефинирање на заеднички цели и стратегии кои ќе бидат спроведени од страна на различните институции. Овој процес започнува со анализа на тековната безбедносна ситуација и идентификување на клучните приоритети. Во оваа фаза, различните институции ги изнесуваат своите мислења и предлози, кои потоа се интегрираат во заедничка стратегија. Поставувањето на цели мора да биде јасно дефинирано, мерливо, и реалистично, за да се обезбеди ефективна имплементација и мониторинг.
- **Имплементација и оперативна координација:** Имплементацијата на стратегиите во јавната координација е критичен момент каде што се тестира ефикасноста на планирањето. Оваа фаза подразбира оперативна координација меѓу различните институции, што вклучува реализација на планираните активности, како и постојано следење на напредокот. Во оваа фаза, институциите мора да бидат флексибилни и способни да реагираат на непредвидени ситуации, при што јавната координација служи како алатка за брзо и ефикасно приспособување на активностите.
- **Комуникација и размена на Информации:** Ефективната комуникација меѓу различните учесници е критична за успехот на координацијата. Ова вклучува

воспоставување на системи за редовно информирање, размена на податоци и извештаи, и примена на современи комуникациски технологии.

- **Мониторинг и евалуација:** Мониторингот и евалуацијата се клучни за проценка на успешноста на јавната координација. Преку континуирано следење на резултатите од спроведените активности, институциите можат да идентификуваат можни пропусти или потреба за прилагодување на стратегиите. Евалуацијата овозможува анализа на постигнатите резултати во споредба со поставените цели, како и утврдување на факторите кои придонеле за успех или неуспех. Оваа фаза е важна за осигурување на континуиран напредок и подобрување на процесите на координација.
- **Адаптирање и Прилагодување:** На основа на добиените резултати од мониторингот и евалуацијата, се прават потребните прилагодувања на плановите и стратегиите за подобрување на процесот на координација и постигнување на посакуваните резултати.

Разгледувајќи ги горенаведените точки во однос на процесот на јавната координација може да се заклучи дека постигнувањето на ефективна јавна координација бара развој на различни **механизми**. Истите можат да бидат правни, институционални и технолошки.

Правната рамка е основа на која се темели координацијата. Оваа рамка треба да ги дефинира улогите и одговорностите на различните институции, како и нивната интероперативност. Законот за национална безбедност и поврзаните регулативи често ја утврдуваат структурата на координацијата, вклучувајќи ги и овластувањата за размена на информации и ресурси.

Институционалните механизми вклучуваат формирање на комитети, работни групи и координациски тела кои редовно се состануваат за да ги усогласат политиките и активностите на различните институции. Овие тела можат да играат улога на посредници во случај на конфликти или неусогласеност меѓу различните агенции.

Технолошките механизми се од суштинско значење во денешното дигитално време. Развојот на заеднички информатички системи, платформи за комуникација и бази на податоци овозможува брза и сигурна размена на информации меѓу институциите. Пример за ова е Националниот систем за управување со итни состојби, кој овозможува

интеграција на податоците од различни извори и овозможува брз пристап до информациите кои се од витално значење за донесување на одлуки.

Иако јавната координација е од критична важност, постојат бројни **предизвици и пречки** кои можат да ја отежнат или спречат нејзината ефикасност. Еден од главните предизвици е различноста во организациската култура и процедурите на институциите кои треба да соработуваат. Понекогаш, различни агенции имаат различни приоритети, пристапи и методологии, што може да доведе до конфликти или неусогласеност во акциите.

Правните и политичките ограничувања исто така претставуваат значителни пречки. На пример, во некои случаи, законските ограничувања за заштита на приватноста и доверливоста на податоците можат да го ограничат споделувањето на информации меѓу институциите. Дополнително, политичките влијанија и интереси понекогаш можат да ја нарушат независноста и објективноста на координацијата.

Финансиските и ресурсните ограничувања се уште една значајна пречка. Недостатокот на финансиски средства и опрема може да ја ограничи способноста на институциите да ги извршуваат своите задачи на координиран начин.

Исто така постојат многу случаи каде може да се земе како пример **успешната јавна координација** од домашната и меѓународната практика. Еден таков пример е координацијата на итните служби во случај на природни катастрофи. Во многу држави, различни институции како што се пожарникарите, полицијата и здравствените служби, работат заедно под заедничка команда во случаи на природни катастрофи. Овој модел на координација овозможува брза реакција и спасување на што е можно повеќе животи.

Меѓународната координација во борбата против тероризмот е уште еден пример. Различни држави и нивните разузнавачки агенции работат заедно за да разменуваат информации и да координираат операции против терористички групи. Овој вид на координација е критичен за спречување на меѓународни терористички напади.

Во контекстот на јавната координација, **профилирањето на институциите** и нивните улоги претставува основен аспект за создавање на ефективен и ефикасен систем на управување и спроведување на јавни политики. Република Северна Македонија, како и многу други земји, се соочува со предизвици во координацијата на различните

институции кои се вклучени во јавниот сектор. Кога станува збор за планирање, управување и спроведување на јавни услуги, важно е да се разбере како различните институции се интегрираат и функционираат како дел од една координирана целина. За да се постигне ефективна јавна координација, од суштинско значење е да се направи јасно профилирање на сите институции кои се вклучени во процесот. Секоја институција мора да има прецизно дефинирана улога и одговорности, со што ќе се избегнат преклопувања и ќе се зголеми ефикасноста. Ова вклучува идентификација на силните страни на секоја институција, како и областите каде што е потребно подобрување. Со јасно дефинирани улоги, институциите можат подобро да се фокусираат на своите задачи, што ќе резултира со подобра координација и имплементација на безбедносните стратегии.

Јавната координација исто така овозможува **оптимизација на ресурсите**, што е клучен аспект во време на ограничени буџети. Преку координација, институциите можат да ги споделуваат своите ресурси, како што се опрема, човечки ресурси, и експертиза, со што се намалуваат трошоците и се зголемува ефикасноста. На пример, наместо секоја институција да инвестира во скапа технологија, може да се создадат заеднички платформи за користење од сите вклучени страни. Ова не само што го намалува финансискиот товар, туку и го зголемува квалитетот на информациите и услугите кои се обезбедуваат.

Исто така уште еден од клучните аспекти на успешната јавна координација е развивање на **унифицирани стандарди и протоколи** кои ќе ја овозможат интероперабилноста помеѓу различните институции. Интероперабилноста се однесува на способноста на системите и организациите да функционираат заедно на начин што овозможува ефективна размена на податоци и информации. Со поставување на заеднички стандарди за комуникација и информациски системи, се обезбедува дека сите вклучени институции можат да соработуваат без технолошки бариери.

Динамиката на јавната координација игра клучна улога во обезбедувањето на ефикасно и брзо одговарање на вонредни настани и итни ситуации. Во Република Северна Македонија, како и во многу други земји, управувањето со настани од овој тип бара координирани напори од страна на различни институции и органи, со цел да се осигура дека ресурсите и оперативните капацитети се користат на најефикасен можен начин. Во таа насока разбирањето на динамиката на јавната координација конкретено во

кризни ситуации е основа за развивање на ефективни стратегии за управување со кризи и за подобрување на капацитетите на институциите да се справат со непредвидливите предизвици.

Кризите претставуваат критичен тест за јавната координација. Во време на криза, брзата и ефективна координација меѓу различните институции може да биде клучна за минимизирање на штетите и заштита на населението. Ова вклучува воспоставување на кризни оперативни центри, каде што претставници од сите релевантни институции работат заедно во реално време. Таквите центри можат брзо да координираат одговор на кризата, да обезбедат прецизни информации и да ги насочат ресурсите каде што се најпотребни.

Еден од најголемите предизвици во **управувањето со кризи** е обезбедување на конзистентност и усогласеност на активностите на сите вклучени страни. Преку јавната координација, институциите можат да работат заедно за да развијат и имплементираат планови за одговор на кризни ситуации. Овие планови вклучуваат детални процедури за евакуација, здравствена заштита, и обезбедување на основни услуги на населението. Дополнително, јавната координација овозможува брзо прилагодување на стратегиите во зависност од развојот на кризата, со што се обезбедува максимална ефикасност во одговорот.

Исто така **транспарентноста и учеството на јавноста** се од суштинско значење во време на криза. Преку јавната координација, институциите можат да обезбедат точни и навремени информации на јавноста, што е клучно за одржување на довербата и спречување на паника. Транспарентноста во комуникацијата овозможува јавноста да биде информирана за тековните мерки и планови, како и за начини на соработка. Ова исто така го олеснува процесот на координација, бидејќи информираната јавност може поефективно да учествува во имплементацијата на мерките, на пример, преку доброволно учество или со придржување кон препорачаните мерки.

Идните перспективи и предизвици за јавната координација во Република Северна Македонија се суштински за осигурување на подобрена функционалност и ефикасност на јавните институции. Како што се менуваат глобалните и локалните услови, така и потребите за координирани акции во рамките на јавниот сектор се поочигледни. Сепак, успешната реализација на јавната координација бара адаптација на постојните системи и механизми, како и усогласување со новите трендови и технологии. Од

особено значење е развојот на стратегиски рамки кои ќе можат да одговорат на се поголемата сложеност на јавните предизвици, од управување со природни катастрофи до интегрирање на напредни дигитални решенија.

Како што Република Северна Македонија се стреми да ги унапреди своите капацитети за јавна координација, предизвиците со кои ќе се соочи вклучуваат потребата за подобрување на меѓуинституционалната соработка, усогласување на стратегиите на различни нивоа на власта, и зголемување на транспарентноста и одговорноста. Истовремено, интеграцијата на нови технологии и методологии во јавната координација ќе овозможи поефикасно управување со ресурсите и поцелосна подготовка за кризни ситуации. Овие предизвици и перспективи ја нагласуваат важноста на континуираниот развој на капацитетите на јавните институции, што ќе биде клучно за успешната имплементација на јавната координација во иднина.

Со брзиот **развој на технологијата**, се отвораат нови можности за подобрување на јавната координација. Новите информациски и комуникациски технологии овозможуваат побрза и попрецизна размена на податоци, што значително ја зголемува ефикасноста на координацијата. На пример, употребата на вештачка интелигенција и анализа на големи податоци може да помогне во предвидување на безбедносни закани и планирање на соодветни мерки. Овие технологии исто така овозможуваат подобра координација на ресурси и човечки капацитети, што е од клучна важност во комплексни безбедносни ситуации.

Исто така и **глобализацијата и зголемувањето на меѓународните безбедносни предизвици**, се од клучно значење за јавната координација. Ова бара не само национална координација, туку и соработка со меѓународни партнери и институции. Преку заеднички платформи и иницијативи, државите можат да разменуваат информации, искуства и најдобри практики, што ќе ги зајакне националните капацитети за справување со глобални предизвици како тероризам, кибер-напади и природни катастрофи.

Со зголемување на јавната координација, се појавуваат и нови **правни и етички предизвици**. Овие предизвици вклучуваат прашања за заштита на приватноста, права на граѓаните и употреба на податоци. Во процесот на координација, мора да се обезбеди дека сите активности се спроведуваат во согласност со законите и етичките стандарди. Ова вклучува и обезбедување на транспарентност во процесите, како и

создавање на правни рамки кои ќе ја регулираат соработката меѓу институциите и заштитата на податоците.

Во рамките на анализа на јавната координација, **препораките и импликациите** играат клучна улога во унапредувањето на постоечките системи и практики. Оптимизацијата на јавната координација не само што е клучна за подобрување на ефикасноста на јавните институции, туку и за обезбедување на поголема координација помеѓу различните агенции и организации.

Препораките за унапредување на јавната координација вклучуваат интегрирање на напредни технологии и платформи кои можат да го подобрат протокот на информации и комуникацијата меѓу институциите. Употребата на интегрирани системи за размена на податоци и оперативни алатки може значително да ја зголеми ефикасноста на координацијата, дозволувајќи побрзо и поефективно спроведување на политики и стратегии.

Следствено, важно е да се развијат и спроведат стандардизирани процедури и протоколи за координација. Примената на унифицирани стандарди може да помогне во намалување на конфузија и зголемување на транспарентноста, што е од суштинско значење за успешна соработка помеѓу различни институции. Воедно, редовната обука и усовршување на кадарот, особено во области поврзани со управување со кризи и координација, се неопходни за осигурување дека сите учесници се подготвени да реагираат на највисоко ниво.

Имајќи ги предвид импликациите на овие препораки, важно е да се разгледаат и финансиските аспекти. Инвестирањето во модернизација на инфраструктурата и обука на кадарот може да донесе долгорочни придобивки, но е потребна внимателна анализа на ресурси и трошоци за да се осигура дека инвестициите ќе резултираат со значајни подобрувања во координацијата.

Крајната цел на овие препораки е да се создаде поефикасен, транспарентен и проактивен систем на јавна координација кој ќе ги подобри резултатите на јавните политики и услуги. Со унапредување на механизмите за координација и интеграција на новите технологии и процедури, јавниот сектор може значително да ја зголеми својата способност за ефективно управување со ресурси и справување со предизвиците.

5. КОМПАРАТИВНИ ИСКУСТВА НА ДРЖАВИ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН

Република Северна Македонија

Координацијата на безбедносните системи во Република Северна Македонија, потребно е да се разгледа од повеќе аспекти. Истите, опфаќаат можности за увид на меѓусебната соработка на различни институции и органи, нивна координација но и анализа на взаемни предизвици и интереси.

1) Институционален капацитет

Македонскиот безбедносен систем го сочинуваат органи и институции кои директно учествуваат во зачувување и унапредување на националната безбедност. Станува збор за: (1) Министерството за внатрешни работи, одговорно за одржување на јавниот ред и безбедност, борба против криминалот, тероризмот и организираниот криминал; (2) Армија на Република Македонија, насочена кон одбрана на суверенитетот и територијалниот интегритет на државата, но има и поддршка во случаи на природни катастрофи и кризи; (3) Разузнавачки и безбедносни агенции: Агенцијата за разузнавање и Агенцијата за национална безбедност (АНБ) кои се одговорни за откривање на закани од разузнавачки карактер и спречување на тероризам; (4) Судски органи, со своја клучна улога во кривичниот процес; (5) Национален совет за безбедност, сочинет од претставници на највисоките безбедносни институции и владини тела, со улога за координација на националните безбедносни политики.

Најголем предизвик во домен на зачувување на безбедносниот систем е координацијата помеѓу различни институции, особено при размена на информации кои што се однесуваат на безбедносниот интегритет. Координацијата се регулира преку национални политики, стратегии за безбедност и протоколи за соработка. Сепак, во услови на специфични безбедносни закани, како што се тероризам, организиран криминал и хибридни напади, се формираат интеринституционални тимови, за сеопфатен пристап во одржувањето на националната безбедност.

2) Меѓуинституционална соработка

Од меѓуинституционален аспект, Северна Македонија има партнерства со соседните држави, како и со меѓународни организации како НАТО и Европската унија, што овозможува размена на информации и ресурси, што е особено важно за справување со транснационални закани.⁶⁶

3) Предизвици и реформирање

Координацијата на безбедносните системи во Северна Македонија се соочува со низа на предизвици:⁶⁷

- Неусогласеност на информации помеѓу безбедносните институции и агенции, што директно влијае на безбедносните закани.
- Недостаток, ограничување на ресурси, човечки и технолошки, за подобра соработка и координација.
- Организациски и правни бариери, во врска со доверливоста при размената податоци и заштита на приватноста.
- Појава на политички интереси во безбедносниот сектор.
- Потреба од реформирање според НАТО критериумите за модернизација на безбедносниот систем, примена на нови технологии и редовна обука на кадарот.

Координацијата на безбедносните системи во Македонија е клучна за успешно справување со современите безбедносни предизвици. Иако постојат многу предизвици, како што се недоволната размена на информации и ограничени ресурси, постојаните реформи и меѓународната соработка се позитивни чекори напред. Реформите во правниот и институционалниот систем ќе го зајакнат безбедносниот систем и ќе овозможат поефикасно справување со заканите во иднина.⁶⁸

⁶⁶ A Strategic Compass for Security and Defence, https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en прегледано на 01.03.2025 година

⁶⁷ Интернетска страница на Министерство за информатичко општество и администрација, Национална Стратегија за национална безбедност на РМ 2018-2022 https://portal.mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/strategies/ns_sajber_bezbednost_2018-2022.pdf прегледано на 10.03.2025 година

⁶⁸ Conflict, Stability and Security Fund: annual review summaries for the Western Balkans 2021 to 2022,

Албанија

Анализата за координација на безбедносниот систем во Албанија, вклучува различни аспекти, во чиј домен спаѓа организацијата на безбедносните институции, нивната меѓусебна соработка, стратегии и законодавство, но и увид на континуирани предизвици со кои општеството се соочува во современи безбедносни услови.

1) Институционален капацитет

Во безбедносниот систем на Албанија, постојат неколку клучни институции за интегрирање, кои играат важна улога во одржувањето на безбедноста на национално ниво. Станува збор за: (1) Министерство за внатрешни работи, главната институција за надзор и управување со внатрешната безбедност во Албанија. Оваа институција е одговорна за полицијата, но и севкупно за јавната безбедност; (2) Полиција на Албанија, основна извршна агенција за одржување на јавниот ред и безбедност, која што исто така е одговорна и за спречување на криминал, истраги, борба против тероризмот и заштита на граѓаните; (3) Армијата на Албанија, институција фокусирана на надворешни закани, одговорна и при вонредни ситуации и случаи на терористички напади; (4) Разузнавачки и безбедносни служби, национална разузнавачка агенција (SHISH), кои работат на откривање на заканите од тероризам, шверц, како и собирање на информации и проценка на безбедносни ризици од различен домен.⁶⁹

Ефективната координација меѓу различните безбедносни агенции и институции е клучна за создавање на ефикасен безбедносен систем. Во Албанија, тоа е предизвикано од неколку фактори, што а одраз и на состојбите во Западен Балкан. Првично, се истакнува важноста на интеринституционалната соработка, која опфаќа: координацијата помеѓу полицијата, разузнавачките служби, армијата и други власти за споделување информации и и навремено кризно делување. При вонредни ситуации, во случај на природни катастрофи или терористички напади, Албанија има воспоставено системи за брзо вклучување на различни институции за справување со кризата. Тоа

<https://www.gov.uk/government/publications/conflict-stability-and-security-fund-annual-review-summaries-for-the-western-balkans-2021-to-2022> прегледано на 08.03.2025 година

⁶⁹ Kamberi, G., Hide, E. (2010). Security Policies in the Western Balkans: Albania, Belgrade: Belgrade Centre for Security Policy

вклучува координација помеѓу надлежните министерства за внатрешни работи и за одбрана, но исто така и координација со локалните органи.

2) Меѓуинституционална соработка

Меѓуинституционалната соработка во Албанија е тесно поврзана со членството во НАТО од 2009 година и со тоа е интегрирана во голем број меѓународни безбедносни мрежи. Таа активно соработува со Европската унија и други земји во областа на безбедноста, особено во борбата против тероризмот и организираниот криминал.⁷⁰

3) Предизвици и реформи

Главни системски предизвици кои иницираат на реформски промени се следните:

- Корупцијата во безбедносниот сектор, отежнато функционирање и намалување на транспарентноста и отчетноста на институциите.
- Политизирани институции, подложни на политичко влијание, со што се нарушува независноста и ефективност во кризни ситуации.
- Ограничени ресурси за унапредување на инфраструктурата, како и во однос на вложување во модернизација на опрема и обука на кадар, за навремено утврдување или справување со безбедносни ризици.
- Ризици во домен на сајбер безбедност, кои иницираат развој на национални стратегии за сајбер безбедност.⁷¹

Реформирањето за подобра координација на безбедносниот систем, во Албанија се иницира преку подобрување на законодавно-правната рамка, преку (1) Закон за безбедност; (2) Национална стратегија за безбедност, со фокус на зајакнување на безбедноста, особено во контекст на членството во НАТО и интеграцијата во Европската унија.⁷²

⁷⁰ Government Defence Integrity Index. (2020). Country Brief: Albania, Transparency International Defence & Security

⁷¹ Kamberi, M. (2019). The Role of Intelligence Agencies in Ensuring National Security in Albania. Journal of Security Studies.

⁷² Emini, D., Marku, D. (2019). Regional Security Cooperation in the Western Balkans, International Visegrad Fund

Координацијата на безбедносниот систем во Албанија е динамичен и комплексен процес кој вклучува различни агенции и механизми за соработка. Иако Албанија има значителни напори за усогласување со меѓународните стандарди и за зајакнување на капацитетите за справување со новите безбедносни закани, има и бројни предизвици во врска со политизацијата, корупцијата и недостатокот на ресурси. За да се подобри координацијата, важно е да се продолжи со реформите и соработка со меѓународните партнери.⁷³

Црна Гора

Анализата за координација на безбедносниот систем во Црна Гора вклучува разгледување на институционалната рамка, улогата на различните агенции и институции, меѓусебната соработка и предизвиците со кои се соочува државата во домен на оваа проблематика.

1) Институционален капацитет

Комплексноста на безбедносниот систем во Црна Гора, создава свои предизвици за процесот на координација. Овој систем се состои од повеќе институции и органи кои взаемно делуваат за гарантирање на безбедносната рамка. Вклучен е следниот институционален капацитет: (1) Министерството за внатрешни работи, одговорно за внатрешната состојба во земјата, односно јавниот ред и мир; (2) Министерството за одбрана, во домен на воената безбедност, соработката со НАТО и одбраната на националниот суверенитет; (3) Агенцијата за национална безбедност, која е задолжена за разузнавачките активности, спречување на закани поврзани со тероризам, шпионство и други облици на закани за националната безбедност; (4) Армија и нејзините единици, кои играат клучна улога во воената одбрана и стратешката безбедност; (5) Судски систем и правосудни институции кои се одговорни за правната заштита.

Овие институции меѓусебно се координираат и интегрираат, разменуваат информации за креирање на поефикасни безбедносни политики и стратегии.

⁷³ Kamberi, G., Memaj, E. (2020). The Albanian public's trust in security: Stumbling blocks to EU negotiations, Tirana: Fridrich Ebert Stiftung

Институционалната соработка се однесува и на соработка во специјализирани работни тела и работни групи.⁷⁴

2) Меѓуинституционална соработка

Црна Гора е членка на НАТО, што диктира одреден правец во домашното и меѓународно безбедносно комуницирање и координирање. Оттука произлегува и соработката со странски разузнавачки и безбедносни агенции, но и градење на капацитети за регионално интегрирање. Црна Гора поставува континуирана соработка со институциите на Европската унија и други меѓународни организации.⁷⁵

3) Предизвици и реформирање

Предизвиците и процесот на реформирање, со цел подобрување на координацијата на безбедносниот систем, во Црна Гора, се однесува на следните аспекти: (1) недоволно финансиски ресурси и капацитети; (2) неконзистентна правна рамка; (3) неправилна распределба на овластувања помеѓу институциите.⁷⁶

Постоечките предизвици во рамки на координацијата на безбедносниот систем на Црна Гора, можат да се подобрат преку процес на реформирање во клучните безбедносни институции, преку подобро финансирање во нови технологии како и кампањи за зајакнување на правниот систем и држава.

Косово

Анализата на координацијата на безбедносниот систем во Косово вклучува разгледување на повеќе аспекти, како што се институциите кои се вклучени во безбедноста, нивната организација, одговорностите, како и соработката со меѓународните фактори.

1) Институционален капацитет

Безбедносниот капацитет на Косово, го сочинуваат следните институции: (1) Министерство за внатрешни работи, одговорно за полицијата и други внатрешни безбедносни служби; (2) Косовски безбедносни сили (KBS), имаат улога во обезбедувањето на Косово, но нивниот капацитет и задачи се ограничени од

⁷⁴ Ministarstvo Odbrane (2019), Strategija Odbrane Crne Gore, Podgorica

⁷⁵ BPRG (2021), Policy Report: Regional Cooperation in the Western Balkans

⁷⁶ OEBS (2021), Reforma Policije u Crnoj Gori (2011-2019), Podgorica

меѓународните договори и политики. Тие се фокусирани на цивилни задачи и не се вклучени во агресивни одбранбени активности; (3) Косовски судски систем; (4) Национална агенција за разузнавање, задолжена за безбедност на државата, управување со разузнавачките податоци и проценки на закани.⁷⁷

Безбедносниот систем во Косово е мулти-институционален. Сепак, отежнатата координација потекнува помеѓу останатото и од преголемата соработка со надворешни меѓународни структури, кои се повеќе присутни на Косово, што може неефикасно да влијае на спроведувањето на националната безбедносна стратегија.⁷⁸

2) Меѓуинституционална соработка

Присуството на Косово во креирањето на меѓуинституционалната рамка на меѓународно ниво, е забележливо преку мисијата ЕУЛЕКС (ЕУ правна мисија во Косово) и КФОР (Косовски мирен корпус под водство на НАТО), кои се истакнуваат како клучни во стабилизацијата на земјата и нејзината безбедност. Дополнително, КФОР е одговорен за одржување на мирот и безбедноста во Косово, додека ЕУЛЕКС е насочено кон формирање на правна инфраструктура и обезбедување на правото и правдата.⁷⁹

На стратешка основа, безбедноста како и останатите сектори на национално ниво, се под влијание на ЕУ и САД, кои преку своите политики и практики имаат директен удел во зајакнувањето на безбедносен систем и подобрување на капацитетите за справување со различни безбедносни закани.

3) Предизвици и реформирање

Косово, се соочува со слични предизвици во врска со координацијата на институциите безбедносниот систем, што исто така води кон одредени потреби за реформирање. Во врска со тоа, најчесто станува збор за ограничени капацитети за координација поради недостаток на финансиски средства, за инфраструктура, обука, со што постои поспоро

⁷⁷ STRATEGJIA NACIONALE PËR SIGURI NË BASHKËSI DHE PLANI I VEPRIMIT 2018 – 2023, MINISTRIA E PUNËVE TË BRENDSHME - MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA - MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS

⁷⁸ Visoka, G., Newman, E., (2024). NATO in Kosovo and the logic of successful security practices, International Affairs, <https://academic.oup.com/ia/article/100/2/631/7617210> прегледано на 24.02.2025 година

⁷⁹ UNDP (2016), Kosovo Safety and Security Project, [file:///C:/Users/stefa/Downloads/KSSP-Brochure_Final-ENG-sz%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/stefa/Downloads/KSSP-Brochure_Final-ENG-sz%20(2).pdf) прегледано на 25.02.2025 година

решавање на безбедносните проблеми. Дополнително, честите промени на политичкиот курс влијаат и на консолидацијата на националната безбедносна стратегија.⁸⁰

Поголемата стабилност во градењето на националните безбедносни капацитети, ќе овозможи поголема автономија на Косово а со тоа и подобро претставување во меѓународната заедница.

Србија

Анализата за координација на безбедносниот систем на Србија може да се разгледа во контекст на структурните, функционалните и правните аспекти кои ја дефинираат неговата ефективност и ефикасност. Безбедносниот систем со своите структури ги заштитува националните интереси, интегритетот и стабилноста на државата за справување со пројавените безбедносни предизвици од различен домен (тероризам, криминал, енергетската сигурност и други аспекти).

1) Институционален капацитет

Клучни безбедносни институции во Србија, кои е потребно да постават стабилна координација, се следните: (1) Министерството за внатрешни работи – управување со внатрешна безбедност, справување со криминал, одржување на јавен ред, мир и безбедност; (2) Министерството за одбрана – одговорност при одбраната во национални рамки, со вклученост на војската на земјата; (3) Разузнавачки агенции – БИА, безбедносно-информативна агенција и ВБА, воената безбедносна агенција, задолжени за собирање и анализа на информации за заканите по безбедноста на државата, вклучувајќи разузнавачки активности и контраразузнавачки операции; (4) Судски систем и обвинителство; (5) Агенција за заштита на лични податоци и безбедност на информациите, особено актуелна во услови на дигитализација и современи безбедносни предизвици, како што се сајбер нападите.⁸¹

Координацијата помеѓу безбедносните институции во Србија е претставна преку неколку механизми. Се истакнува улогата на **Национален совет за безбедност**, во чии рамки се високи претставници на извршната власт, вклучувајќи ги

⁸⁰ Tahirovic, M. (2024). The Main Security Challenges and Threats in the Western Balkans and Possible Model for Solving Them in the Process of European Integration , Studies in European Affairs, 3/2024

⁸¹ Стратегија националне безбедности Републике Србије: 94/2019-13, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/strategija/2019/94/2> прегледано на 10.03.2025 година

претседателот, премиерот и министерот за одбрана. Ова тело е одговорно за дефинирање на националната стратегија за безбедност и координирање на политиките. Системот на Србија функционира со спречиена координација помеѓу безбедносните институции, преку постоење на специјализирани единици за борба против тероризмот, организираниот криминал и други безбедносни закани. Институциите, дополнително се поврзани и со платформи за размена на информации, со што се делува брзо и координирано помеѓу безбедносните органи.

2) Меѓуинституционална соработка

Важно е иницирање на соработка со меѓународни организации како што се Европската Унија, НАТО и ООН, како клучен приоритет за заштита на националната безбедност и за справување со глобалните безбедносни закани.

3) Предизвици и реформирање

Главните предизвици во координацијата се однесуваат на:

- политички интервенции во функционирањето;
- Безбедносни предизвици во јужна Србија (со Косово и Метохија), со што се иницира на потреба од поинтензивно поврзување и координирање со НАТО и ООН.
- Растечки сајбер напади и дигитални инвазии, кои постануваат нов предизвик за координацијата меѓу безбедносните агенции.

Потребно е зголемување на транспарентноста во работењето на безбедносните институции и централизирано поврзување на безбедносните агенции со цел зголемена размена на информации.⁸²

Зголемувањето на ефективностa на безбедносниот систем иницира на потреба од иновации, професионализација (преку обуки и тренинзи) и интернационална соработка, со цел да се обезбеди стабилност и сигурност на национално тло.

⁸² HRONOLOGIJA REFORME SEKTORA BEZBEDNOSTI U REPUBLICI SRBIJI 2000–2008, Centar za civilno-vojne odnose , wp-content/uploads/2020/06/hronologija_reforme_sektora_bezbednosti_u_srbiji.pdf прегледано на 10.03.2025

Босна и Херцеговина

Координацијата на безбедносниот систем на Босна и Херцеговина (БиХ) е комплексен процес кој вклучува различни институции, агенции и органи, кои работат во рамките на една многу специфична политичка и правна структура, која произлегува од Дејтонскиот мировен договор од 1995 година.⁸³ Всушност, во историската рамка на оваа земја, институционалниот капацитет е во директна корелација со политичката состојба и поделба на Босна и Херцеговина на два ентитета, Федерацијата Босна и Херцеговина и Република Српска, со дополнителна самоуправа за Брчко Дистриктот. Она што е автентично и карактеристично во овој институционален сплет на околности е тоа што секој ентитет има своја власт и институции во безбедносната рамка, што е своевиден предизвик за безбедносната состојба во целата земја.

1) Институционален капацитет

Во однос на институционалниот капацитет во земјата, постојат неколку клучни институции: (1) Министерството за безбедност на Босна и Херцеговина, главната државна институција која е одговорна за внатрешната безбедност, граничната контрола, борбата против тероризмот, организиран криминал и слично Во рамки на Министерството, функционираат (Агенцијата за заштита на информациски системи на Босна и Херцеговина, Граничната полиција и Државната агенција за истраги и заштита); (2) Армијата на Босна и Херцеговина е обединета вооружена сила која функционира на државно ниво и има за задача да ја заштити сувереноста на земјата, да учествува во мировни операции и да извршува други безбедносни задачи, како што се антитерористички операции; (3) Полицијата на ентитетите (екоја од двете федерални единици има своја полиција, која функционира независно, но мора да соработува на државно ниво за одредени безбедносни задачи).⁸⁴

2) Меѓуинституционална соработка

За подобрување на меѓуинституционалната соработка во безбедносниот сектор, соработката со НАТО и Европската унија е од голема важност. Реформскиот процес во

⁸³ Kapic, T. (2022). The Dayton Peace Agreement in Bosnia and Herzegovina and Lessons for the Design of Political Institutions for a United Ireland, *Irish Studies in International Affairs* 33(2):1-26

⁸⁴ Mattheiu, D. (2006). Security sector reform in Bosnia and Herzegovina: The role of the international community, *International Peacekeeping* 13(1):28-42

Босна и Херцеговина е интензивен по 1995 година, и истиот е видлив низ повеќе аспекти⁸⁵:

- Дел од Партнерство за мир, што ја отвора можноста за понатамошна модернизација на безбедносниот сектор и соработка со НАТО.
- На пат кон полноправно членство во Европската унија, за што се потребни дополнителни реформи во правото и безбедноста.
- Иницирање на меѓународни соработки, специјализирани агенции на ООН, Европска унија, НАТО.

3) Предизвици и реформирање

Главниот и суштински предизвик при координацијата на безбедносниот систем во Босна и Херцеговина е автономијата на ентитетите, со што се отежнуваат напорите за формирање на единствен и ефективен безбедносен систем. Дополнително, постојат меѓуетнички тензии но и различни политички интереси, што е комплициран одраз при работата на безбедносните институции. Во оваа земја, важно е да се процесираат на долг рок институционалните реформи, со цел да се надминат постоечките комплексните процедури за координација и комуникација, но и разлики во нивната функционалност.

Заклучоци:

Координацијата на безбедносните системи во Западен Балкан, бележи повеќе аспекти на влијание, кои на еден начин пронаоѓаат заедничка основа. Овие темелни и суштинско важни процеси зависат од повеќе димензии: политичка стабилност и волја, регионална соработка, реформирање со цел прилагодување на тековните безбедносни потреби и пројавени глобални трендови.

Безбедносните импликации се во постојана промена, што наложува во континуитет актуелизирање на координацијата помеѓу институциите. Сето тоа е од особена важност за спречување на влијанија поттикнати од: тероризам, организиран криминал, но и нови форми на сајбер напади.

⁸⁵ Civil Military Interaction Command Royal Netherlands Army (2021). Bosnia's security sector A case study according to the HCSS framework to assess security sectors

Влијанието на НАТО и Европската унија е од особена важност за безбедносните институции во земјите на Западен Балкан, бидејќи преку синхронизирање со дефинирани и јасно поставени правила и процедури, се олеснува комуникацијата и координацијата, меѓуинституционално, во земјата и помеѓу земјите во регионот.

Потребно е да се обрне внимание на следното, со цел почитување на взаемен пристап:

- Транспарентност и зајакната соработка во регионот;
- Следење на патот за интеграција во Европска унија и НАТО на земјите членки;
- Поттикнување на платформи за взаемна регионална размена на информации;
- Тежнеење кон политичка и институционална стабилност.

6. РЕЗУЛТАТИ ОД СПРОВЕДЕНОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

Методологија на истражување

Целта на студијата беше да се развие дисертација која ќе даде проникливи заклучоци за причините и факторите за постигнување на подобра координација на безбедносниот систем на Република Северна Македонија. Истражувачката студија имаше за цел да создаде увид во стекнатите позитивни практики во досегашните остварени аспекти на координација во безбедносниот систем, како и да се пронајдат алтернативи за идно подобрување на односите. Дополнително, истражувачката студија ги истражува и можностите, потенцијалите и капацитетите за подобрување на координацијата во безбедносниот систем.

На основа на наведеното, целта на емпириското истражување е да се дадат препораки и значајни заклучоци за темата и да се збогати академската литература која детално ја истражува оваа област. Магистерската теза е создадена како таква за да се истражи степенот до кој се засноваат позитивни практики од овој домен, како и да се обезбеди академската литература со значителни резултати.

Емпириското истражување во рамките на овој труд се заснова на примена на квалитативна истражувачка стратегија, на чија основа се добиваат квалитативни

податоци, за понатамошна обработка и интерпретација. При истакнување на квалитативните методи, како инструмент се применува анкетен прашалник за интервју. Дополнително, за толкување на податоците се користи метод на анализа на содржина, претставен на основа на обработка на податоците добиени од анкетен прашалник (со комбинирани прашања од отворен тип) на репрезентативен примерок од вкупно 60 испитаници (експерти, аналитичари, универзитетски професори, јавни функционери), со цел да се увиди нивниот став во врска со посочената проблематика, односно координацијата на безбедносниот систем на Република Северна Македонија. Овој емпириски процес, во голема мера може да послужи за добивање на јасна слика за актуелната состојба но и да се дадат значителни препораки за подобрување на односот во идна рамка на делување.

Основната методолошка замисла во тестирањето на емпириското истражување е насочено кон анализа на поставените истражувачки прашања, со цел интерпретација и утврдување на поставените хипотези во магистерскиот труд, врз чии анализи и коментари на крајот се извлекува генерална констатација (на основа на прифаќање или отфрлање на поставените хипотези.

Истражувачки дизајн

Ова истражување се смета како каузална (причинско-последична) истрага; особено се истакнува што истото е во форма на индивидуални интервјуа кои се користат како дополнителна истражувачка алатка за потемелно истражување. Се одржува - онлајн, по пат на е-маил пошта. Истрагата се врши и преку примарни и секундарни истражувачки техники. Техниките за примарно истражување вклучуваат квалитативна методологија. Со тоа се верува дека севкупната магистерска теза ќе резултира со попрецизни наоди во областа на анализа.

Секундарните податоци и податоци за компарација, ќе се добијат од архивски материјали (библиотеки и интернет податоци), како и од студии и анализи во однос на статистички информации, написи и сите валидни извори на информации релевантни за студијата.

Начин на анализа на содржината

Анализата на содржината е опишана како научно проучување на содржината на комуникацијата. Тоа е проучување на содржината со повикување на значењата, контекстите и намерите содржани во пораките. Терминот „Анализа на содржина“ е стар 75 години, а Вебстеровиот речник за англиски јазик го наведува уште од 1961 година.

Во 1952 година, Бернард Берелсон ја објави анализата на содржината во „Комуникациско истражување“, која најави признание за техниката како разноврсна алатка за истражувачите од општествените науки и медиумите. Некои научници го усвоија овој метод и за историски и политички истражувања. Сепак, методот постигна поголема популарност меѓу научниците од општествените науки, како и методот на комуникациско истражување.

Развојот на анализата на содржината како полноправна научна метода се случи за време на Втората светска војна, кога американската влада спонзорираше проект под раководство на Харолд Ласвел за проценка на непријателската пропаганда. Ресурсите ставени на располагање за истражување и методолошкиот напредок постигнат во контекст на проблемите што се проучуваат во рамките на проектот значително придонесоа за појавата на анализата на содржина во методологијата. Еден од резултатите во овој домен, книгата со наслов Јазик на политиката објавена во 1940-тите, сè уште останува класика во областа на анализата на содржината. Подоцна, методот се проширил и во други дисциплини.

Дефиниција на поимот – анализа на содржина

Анализата на содржината е анализа на она што е содржано во пораката. Општо земено, анализата на содржината може да се гледа како метод каде содржината на пораката ја формира основата за извлекување заклучоци и заклучоци за содржината. Понатаму, анализата на содржината спаѓа во интерфејсот на набљудување и анализа на документи. Тој е дефиниран како метод на набљудување во смисла дека наместо да бара од луѓето да одговорат на прашања, тој „ги зема комуникациите што луѓето ги

создале и поставува прашања за комуникациите“. Следствено, токму затоа се смета и како ненаметлив или нереактивен метод на општествено истражување.

Достапни се голем број на дефиниции за анализа на содржината. Според Берелсон (1952) анализата на содржината е истражувачка техника за објективен, систематски и квалитативен опис на манифестната содржина на комуникацијата. Холсти (1968) вели дека тоа е секоја техника за правење заклучоци преку систематско и објективно идентификување на одредени карактеристики на пораките. Керлингер (1986) ја дефинира анализата на содржината како метод за проучување и анализа на комуникацијата на систематски, објективен и квалитативен начин со цел мерење на променливите.

Крипендорф (1980) ја дефинира анализата на содржина како истражувачка техника за правење повторливи и валидни заклучоци од податоците за нивниот контекст. Што се однесува до Вебер (1985), тоа е истражувачка методологија која користи збир на процедури за да направи валидни заклучоци од текстот. Овие заклучоци се однесуваат на испраќачот(ите) на пораката, самата порака или публиката на пораката. Анализата на содржината се однесуваат на која било постапка за проценка на релативната мера до која одредени референци, ставови или теми продираат во дадена порака или документ.

Анализата на содржината е во согласност со трите основни принципи на научниот метод. Тие се:

- Објективност: што значи дека анализата се спроведува врз основа на експлицитни правила, кои им овозможуваат на различни истражувачи да добијат исти резултати од исти документи или пораки.
- Систематски: Вклучувањето или исклучувањето на содржината се врши според некои конзистентно применети правила каде што можноста да се вклучат само материјали кои ги поддржуваат идеите на истражувачот – се елиминира.
- Генерализираност: Резултатите добиени од истражувачот може да се применат и во други слични ситуации.

Научниците од различни дисциплини како општествени науки, комуникации, психологија, политички науки, историја и јазични студии користат анализа на

содржината. Овој метод е најшироко користен во општествените науки и истражувањата за масовни комуникации. Нашироко се користи за разбирање на широк опсег на теми како што се општествени промени, културни симболи, променливи трендови во теоретската содржина на различни дисциплини, верификација на авторството, промени во содржината на масовните медиуми, природата на покривање вести за општествени прашања или социјални проблеми како што се злосторствата врз жените, малтретирањето на мирот, социјалните движења, утврдувањето на трендовите во пропагандата, изборните прашања како што се рефлектираат во содржината на масовните медиуми итн.

Релевантност на методот за емпириско истражување

Во врска со примената на квалитативното истражување во рамките на овој труд, изборот на методот „анализа на содржина“ за анализа и интерпретација на податоците е најквалитетното во рамките на истражувањето се користи полу-структурирано отворено интервју како алатка, така што добиле одговор од описен карактер. Со цел да се добие релевантноста и суштината на секој податок на испитаниците, изборот на методот „анализа на содржина“ се гледа како најсоодветен со цел реален увид на состојбата, но и да се извлечат генерализирани податоци на основа на што се добиваат суштински насоки за ефективно елаборирање на истражувањето.

Собирање на податоци

Квалитативните податоци се собрани преку процес на интервјуирање на целната група. Реалниот увид на факторите на координација во безбедносниот систем, како и тековниот процес на безбедосни предизвици со кои се соочува Република Северна Македонија, тековно, се од суштинско значење за подобрување на понатамошниот однос на влијание и делување. Во реализација на квалитативното истражување кое што беше направено за потребите на овој научен труд, се премина кон користење на научно-емпириска елаборација на проблемот, воедно предмет на истражување. Од расположливите техники и методолошки алатки за прибирање и понатамошно толкување на податоците беше користење полуструктурирано, отворено интервју. Во однос на изборот на примерокот кој беше вклучен во истражувањето, се работи за

репрезентативен примерок на 60 државјани на Република Северна Македонија, со различна етничка припадност. Овој примерок е условен соодветно на процената на најсоодветни испитаници за потребите на истражувањето. Односно, примерокот кој беше опфатен со интервјуто беше наменет заради добивање на податоци од лица кои во периодот – предмет на истражување, биле инволвирани во детална анализа и владеење на проблематиката.

Теренската работа на собирање на податоците се одвиваше во временскиот период помеѓу 01.02. 2025 и 15.03.2025 година. Прашалникот со подготвени шест прашања беше идентичен за сите, документирањето на податоците се водеше слободно, а податоците се обработија квалитативно. За средување на податоците од интервјуто беше користен методот анализа на содржина. Анализата беше приложена преку зачувување на автентичноста на изнесените податоци и нивната суштина.

Прв и основен чекор во подготовката на интервјуто, со цел добивање на квалитетни и корисни податоци беше правилна селекција на прашања кои во целост беа поврзани со главните истражувачки прашања и предметот на истражување на овој научен труд. Еден од основните белези на оваа методолошка алатка беше анонимност на соговорниците со најава дека добиените податоци ќе бидат користени исклучиво за научни цели.

За време на остварување на втората фаза, односно теренската реализација на интервјуто (со помош на користење на он-лајн пристап до испитаниците), се пристапи кон анализа, интерпретација и обработка на податоците. Со цел користење на релевантни, јасни и прецизни податоци, по изведување на анализа на добиените искази, по класификација според прашањата беше направена соодветна селекција на специфичните и репрезентативни податоци, додека пак нецелосните и нејасни ставови беа отфрлени. Од добиените податоци (корисни и релевантни) е направена сублимација во вид на одговор, соодветно на потребите и целта на прашањата.

Анализа на податоци

Податоците се анализирани преку метод на анализа на содржина, а на основа на поставената хипотетска рамка на магистерскиот труд.

Поставените хипотези се следните:

1) Главна хипотеза:

- Главна хипотеза :
- Непостоењето координација меѓу субјектите на системот за национална безбедност може да доведе до редица негативни ефекти во процесот на подготовка, планирање и остварување на активностите поврзани со безбедноста на земјата, а со тоа и во процесот на донесување клучни одлуки.

2) Посебни хипотези:

- Координацијата како процес претставува една доста комплексна и деликатна област земајќи предвид дека безбедносните институции во РСМ имаат потреба од дистрибуирање на многу информации. Реалноста покажува дека нашата институционалност има пред се недостиг од соодветна апаратура која ќе ги канализира и координира сите активности.
- Координирањето во сферата на безбедноста на секоја земја претставува мошне важна задача на државното раководство и тоа овозможува создавање услови за организирано дејствување во случај на појавување на некоја закана по државата.
- Координацијата треба да обезбеди функционално поврзување на сите безбедносни актери и таа треба да овозможи предвидените задачи да можат да се остваруваат без проблеми.
- Чувствителноста на прашањето за координација на безбедносните системи во РСМ започнува од фактот дека решавањето на тоа прашања се одвива по пат на дадени овластувања. Истите се регулирани со закон, односно секој орган има посебни задолженија и со истите покрива одредени области од секторот на одбрана и безбедност.
- Еден од клучните моменти кога станува збор за превземање на активности се со цел до намалување на ризици е токму добрата комуникација и координација. Покрај нив и хиерархиската поставеност исто така претставува можност преку која може да се проследат благовремени информации се со цел остварување на крајните цели.
- Јасното дефинирање на должностите, овластувањата и улогите на субјектите во голема мера ја детерминираат ефикасноста и ефективноста

на безбедносниот сектор. Преку интеграција на информациите, процедурите и безбедносните приоритети, ја заокружуваме целината на координативниот систем.

- Успешна координација и функционален безбедносен систем можеме да потврдиме дека постои во современи субјекти со искуство, каде активностите и задачите се одвиваат според план со однапред утврден редослед, со почитување на овластувањата на одредени институции како и со ингеренции за предлагање на одлуки од безбедносен карактер..

Евалуација на резултатите од квалитативното истражување

Квалитативното истражување како што е најавено и претставено во рамките на оваа глава, всушност се состои од интервјуирање на целната група испитаници – аналитичари, универзитетски професори, експерти, носители на јавни функции, кои во своето портфолио приложуваат одредена форма на анализа и интерпретација на македонскиот безбедносен систем. Интервјуата се организирани како такви за да содржат водечки прашања, за да можат интервјуираните слободно да ги изразат своите мислења и да споделуваат подлабоки информации. Интервјуата започнаа со истите прашања и беа водени во насока која може да одговори на целите на истражувањето. Со собраните квалитативни податоци, целите беа целосно опфатени и беше воспоставена здрава основа за изведување на заклучоците од истражувањето.

Анализата на квалитативните податоци се врши преку анализа на содржина и споредбена анализа. Податоците се анализираат со индуктивен пристап. Прегледот на литературата обезбедува доволно голема база на податоци веќе истражувани од авторите на терен, што овозможува дисертацијата да ги опише наодите на индуктивен начин. Податоците добиени преку прегледот на литературата не претставуваат доволно цврста основа за изградба на теорија што може конзистентно да ја објасни феноменологијата на координацијата на безбедносниот систем во Северна Македонија. Затоа, се користи индуктивниот пристап, во смисла што може да се надоврзе на специфична теорија во однос капацитетите и да ги подобри аспектите на реалноста врз основа на направената истражувачка студија.

Резултатите од истражувањето ќе се користат за развој на хипотетички и универзални објаснувања за да се одговори на феноменот поставување на ефикасна и ефективна координација на безбедносниот систем, во земјата и пошироко.

Според основните постулати на анализата на содржината, опишани во оваа глава, се дадени следните информации во врска со квалитативното истражување:

Анализираните податоци се податоците собрани од квалитативното истражување, собрани со помош на индивидуални интервјуа.

- Собраните податоци се опишани во наративна форма;
- Населението од каде се црпат податоците се шеесетина интервјуирани лица – жители на Република Северна Македонија, од различна етничка припадност;
- Релативниот контекст за анализа на податоците е дефиниран во оваа глава од магистерскиот труд, на независна основа од целите на истражувањето и истражувачките хипотези. Имено, контекстот до кој се анализираат податоците се обидува да даде значајни заклучоци за зајакнување на координацијата во безбедносниот систем.
- Границите на анализата се поставени на достапноста на информациите што треба да ги споделат поединците со интервјуерот.
- Целта на заклучоците е да се одговори на целите поставени во магистерскиот труд, во однос на квалитативното истражување и да се изведе здрав заклучок врз кој ќе се развијат резултатите од истражувањето.

Лимитираност и етика на истражување

Истражувањето е спроведено на релевантна целна група односно се однесува на носители на јавни функции, експерти и професионалци кои се директно вклучени во планирањето, имплементацијата и надзорот на безбедносните политики и процеси, сепак постои одредена лимитираност во спроведувањето на истото. Квалитативното емпириско истражување во рамките на овој труд е претставено со анализа на носители на функции, експерти во своето поле на делување кои припаѓаат на македонското општество. Постои можност за проширување на перцепцијата, доколку истите

прашања бидат поставени и во поширокиот регион, со цел да се увиди и нивната перспектива по однос на оваа важна безбедносна област.

Прашалникот е спроведен индивидуално до секој испитаник, имајќи ја во предвид етичката димензија на поставеноста на прашањата, како и заштитата на личните податоци во однос на јавно презентирање на истите, без да се наруши кредибилитетот, како на самите испитаници.

Истражувањето е спроведено на релевантна целна група, преку целосно почитување на испитаниците на основа на возраст, пол и етничка припадност. За време на спроведување на истражувањето како и при анализа и интерпретација на податоците се задржува правото на анонимност на испитаниците. Исто така, не постои можност од злоупотреба на податоци во однос на моменталниот ангажман и позиција на испитаниците, сегашна и мината, како и изнесени погледи кон проблематиката. Станува збор за целосно транспарентно истражување кое што ќе биде споделено со целната група во моментот на завршувањето со цел да имаат директен увид во добиените податоци.

Карактеристики на примерок

Анкетниот прашалник, наменет за интервју, кој е применет во рамки на емпириското истражување во овој труд, својот легитимитет за примена во дадена ситуација и рамка на перцепција на одреден сооднос на ставовите на испитаниците кон истражувачките прашања, го добива на основа на предходно детална анализа на поставената теоретска рамка, како и истата прилагодена на општествените потреби и прилики.

Во однос на структурата на самиот прашалник и димензиите на прашања кои ги испитува, станува збор за анкетен прашалник, претставен во два дела. Првиот дел се однесува на општи, демографски податоци за испитаници. Основна цел за овие податоци е да се увиди профилот на испитаникот, со цел потоа да се увиди веродостојноста и кредибилитетот на сумирање, понатамошна обработка, како и комбинирање на добиените податоци во повеќе насоки, со цел да се добијат оригинални препораки за идни истражувања но и практики на безбедносниот систем во македонското општество и пошироко. Овој дел се состои од четири прашања. Нивната

димензија се однесува на неколку варијабли: пол; возраст; етничка припадност; работно искуство/позиција.

Вториот дел од анкетниот прашалник наменет за интервју, опфаќа прашања кои се од отворен карактер, а се директно поврзани со проблематиката. Основната цел е од овие прашања да се добие реална слика за перцепцијата на секој од испитаниците, воедно истакнати (минати или сегашни) носители на функции во рамки на македонското општество, како и експерти кои ја анализирале во свои дела или тековно се посветени на анализа на оваа проблематика. Овој дел од анкетниот прашалник за интервју, опфаќа вкупно шест прашања.

Прашањата во анкетниот прашалник за интервју се формирани на начин на кој се дозволува увид во нивото на разбирање, владеење но и увид на начинот на кој испитаниците се справуваат со проблематиката.

Категориите на испитаници кои се опфатени, се со цел да се увиди различно ниво и пристап на анализа на иста проблематика.

Резултати и дискусија од истражувањето

Целта на емпириското истражување е да се развие теза која ќе даде проникливи заклучоци за моменталната состојба но и реални перспективи за идната состојба, кога станува збор за координација на безбедносниот систем на Република Северна Македонија. Имено, севкупно, применетата емпириска рамка, односно истражувачкиот капацитет, имаше за цел да посочи кои се постоечките позитивни капацитети како и реални можности за подобрување на безбедносната координација. Исто така, од особена важност е да се увиди причинско-последничниот однос во рамки на оваа проблематика.

Во однос на демографските податоци во рамките на ова истражување добиени се следните податоци на групата на испитаници (изразено во проценти %):

1) Пол

Машки	Женски
54	46

2) Возраст

од 18-29 год.	од 30-49 год.	50 год. и повеќе
2	37	61

3) Етничка припадност

Македонец	Албанец	Турчин	Ром	Друго
45	28	12	4	11

4) Професија

Аналитичар	Јавен функционер/Јавна администрација	Универзитетски професор/експерт
24	44	32

5) Вкупен работен стаж

до 5 години	од 5-10 години	од 11-20 години	над 20 години
/	9	39	52

Истражувањето е извршено на целна група на територијата на Република Северна македонија, односно не е земено испитување на испитаници само од одреден регион.

Анализа и интерпретација на податоци

Истражувањето ги оствари следните резултати:

1. На прашањето: *“Дали е обезбедено потребното ниво на координација помеѓу безбедносните институции?”,* врз основа на сублимирање на ставовите на соговорниците, врз основа на ставот кој натежнува, од страна на соговорниците добиени се следните коментари:

- Координацијата помеѓу безбедносните институции во Северна Македонија во последните години е забележана како предизвик, но и како област која е во континуиран процес на развој. Иако постојат институции кои ја имаат основната одговорност за безбедноста на земјата, како што се Министерството за внатрешни работи, Агенцијата за национална безбедност и Армијата на Република Македонија, нивната координација не е секогаш оптимална. Ова е особено истакнато во ситуации кои бараат брза и интегрирана реакција на различни предизвици, како што се терористички закани или природни катастрофи. Видливо е реално постоење на механизми за координација, како што се работни групи и координативни тела, сепак, во голема мера нивната ефикасност зависи од нивната структурна и функционална конзистентност. Координацијата, се однесува на структурна, организациска и оперативна димензија, но и влијание од политички контекст, законодавна рамка и регулативи и директиви кои потекнуваат од меѓународна соработка.

Реално искуство на испитаниците:

- *“Иако постојат формални структури на координација, како што е Националниот совет за безбедност или други механизми на стратегиско и оперативно ниво, во реалноста понекогаш се јавуваат проблеми во синхронизацијата на нивните активности.”*
- *“Еден од проблемите е недостатокот на јасно дефинирани и транспарентни протоколи за комуникација и соработка. Во некои случаи, институциите делуваат изолирано или според сопствени цели, наместо да работат заедно во рамките на заедничка стратегија.”*
- *“Политизацијата на безбедносните структури честопати доведува до непотребни тензија и недоверба меѓу институциите. Законот за безбедност и системите на одговорност на институциите многу често се менуваат во зависност од политичките пресврти, што евидентно ги нарушува долгогодишните напори за подобрување на координацијата кои одредени поединци и институции се обидуваат да ги постават во соодветна рамка.”*

- *„Она што е од особена важност за Северна Македонија е дека во континуитет безбедносниот сектор е усогласен со европските и НАТО стандарди, сепак, постои потреба од континуирано прилагодување на законодавството што директно ќе се одрази на поефикасна координација и соработка.“*
- *„Постои недостаток на доверба помеѓу безбедносните институции, со што се отежнува протокот на информации“.*

Сумирано, постои високо ниво на согласност за потребата од унапредување на своите безбедносни капацитети и координацијата помеѓу институциите. Дополнително, важно е и усогласување на националните институции со меѓународните партнери. Разликите во процедурите, протоколите и интересите на различни актери може да создадат предизвици за поделотворно функционирање. Координацијата е директно поврзана и со унапредување на ИТ системите, за да се овозможи квалитетен проток на информации.

2. На прашањето: *“Како се координираат потребните активности на клучните безбедносни актери во државата?”* врз основа на сублимирање на ставовите на соговорниците, врз основа на ставот кој натежнува, од страна на соговорниците добиени се следните коментари:

- Во најголем дел на одговорите на испитаниците, преовладува ставот дека координацијата на безбедносните актери во земјата се заснова на централизирани и децентрализирани канали на комуникација. Додека централизираните, најчесто се креирани преку владини тела и специјални комитети, децентрализираните нудат неформални канали за комуникација помеѓу различни институции, преку различни платформи, како и преку користење на придобивките на дигитализација. Механизмите се јасни за испитаниците, а прецизно се алудира на Националниот совет за безбедност и меѓуинституционалните работни групи. Но, исто така, се истакнува и на важноста на меѓусебно поврзување и обуки, тренинзи, со цел да се земат во предвид и современите форми на безбедносни ризици, особено сајбер нападите.

Реално искуство на испитаниците:

- *“Тешкотиите во преносот на информации меѓу различните институции, во голема мера предизвикаат задоцнување во реагирањето што влијае и на крајниот исход.”*
- *“Координираните активности имаат потреба од повисоки финансии, вложени за опрема за олеснување како на комуницирањето така и на размената на квалитетни информации.”*
- *Оперативните постапки, често пати се забавена поради мноштво на административни процедури и формалности помеѓу клучни безбедносни институции.”*
- *Земјата е важно да ги применува позитивните практики од ЕУ и НАТО, бидејќи потребата од координирана размена на информации помеѓу безбедносни и разузнавачки служби и институции е нужна, на начин на кој ќе се применуваат поефикасни операции против закани.”*
- *Важно е зајакнување на безбедносните капацитети, од технички аспект, за да може да се имплементираат посложени оперативни модели.”*

Помеѓу испитаниците преовладува ставот дека координацијата на безбедносните актери е од несомнена важност за националната безбедност. Оваа потреба е своевиден предизвик, бидејќи истиот зависи од техничко-технолошкиот напредок на земјата, подготвеноста за соработка меѓуинституционална, во домашни и меѓународни рамки, што се должи на важноста на имплементирање на клучни механизми за ефикасно делување. Паралелно, сето тоа се однесува и на потребата од унапредување на законодавните процеси и регулативи но и севкупно, процедури и практики.

3. На прашањето: *“Дали се превземаат одредени активности да се подобри координацијата на национално ниво?”* врз основа на сублимирање на ставовите на соговорниците, врз основа на ставот кој натежнува, од страна на соговорниците добиени се следните коментари:

- Голем дел од испитаниците се сложни дека на национално ниво постои напредок во однос на координацијата во безбедносниот систем, сепак, истото не е изолиран процес кој зависи само од волја и поседување на

соодветни материјални и човечки ресурси туку и постоечката законодавна и институционална рамка која го контролира соодносот на процедурите. Според испитаниците, сето тоа е важно да биде поткрепено со доквалификација на кадарот, но и внесување на нови, релевантни институции во процесите на планирање и реализација на безбедносните стратегии и капацитети. На сето ова, предходник се низа на етнички и социјални тензии на тлото на Северна Македонија, кои последователно креираа реформи во системското функционирање, со потреба токму за интензивирање на координацијата помеѓу различните институции во безбедносниот сектор.

Реално искуство на испитаниците:

- *“Безбедносниот сектор е недоволно усогласен, постојат институционални бариери, што резултира со различни разбирање на процедурите и операциите, како резултат на недостиг на ефикасна координација.”*
- *“Потребно е модернизирање на опремата за комуникација во безбедносните институции. Без сето ова, координацијата е значително отежната и не дава ефикасни резултати, особено на долг рок.”*
- *“Функционалноста на безбедносните институции е директно поврзана со нужни реформи во безбедносниот сектор, преку кои би се создале поефикасни и координирани механизми за соработка помеѓу институциите.”*
- *“Не смее да се занемари потребата од регионална соработка, од аспект на регионални иницијативи, заеднички обуки, размена на информации помеѓу безбедносните и разузнавачки служби, полиција и војска, со цел взаемен напредок.”*
- *Безбедносните институции бележат напредок во својата координација, особено преку пројавени платформи за меѓусебно комуницирање и размена на информации.”*
- *„Недостасува координација при кризни ситуации, во такви случаи постои забавеност и нецелосно функционирање.”*

- *“Нужен проблем за подобрување на координацијата во безбедносниот систем е јасно дефинирање на улоги и одговорности при различни безбедносни агенции, особено при нивно делување во кризни ситуации.”*

Помеѓу испитаниците, преовладува ставот дека подобрување на координација на национално ниво во безбедносниот сектор мора да постои, напредок е постигнат, но мора да се продолжи со усовршување, како и усогласување на институционалните процеси, инфраструктура и континуирани едукации. Се истакнува важноста на имплементација на позитивни практики од ЕУ и НАТО институционалните капацитети, со цел креирање на долгорочни иновативни и применливи практики.

4. На прашањето: *“Дали правилно се лоцираат проблемите во делот на обезбедување на координација?”*, врз основа на сублимирање на ставовите на соговорниците, врз основа на ставот кој натежнува, од страна на соговорниците добиени се следните коментари:

- Според ставот на испитаниците, проблемската рамка во координацијата на безбедносниот систем е евидентна, а најчесто е видлива преку недостаток на јасни и интегрирани процедури, но и постоечки социо-културни и организациски бариери. Во одредени случаи, постојат и системски правила и процедури, но на терен се забележливи низа на недостатоци, за кои нема доволно време за реакција, особено во критични ситуации. Испитаниците, во голема мера го истакнуваат и недостатокот на соодветни софтверски платформи за размена на податоци и информации. Проблемите се лоцирани во следното: недостаток на комуникација помеѓу клучни институции; недостаток од заеднички протоколи (правни и оперативни); недоволна размена на податоци (релевантни), на начин на кој во реално потребно време можат да не се споделат критички информации.

Реално искуство на испитаниците:

- *“Проблемите не се доволно утврдени, а во многу случаи и се погрешно утврдени.. не постои јасна методологија во тој домен, како и се соочуваме во недостаток на објективни анализи извештаи кои ја отсликуваат реалната состојба.”*
- *“Секторот не бележи континуирана проценка на состојбата, што посочува на системска слабост.”*
- *“Највидлив проблем кој се локализира е постоење на повеќе безбедносни актери кои е потребно да комуницираат меѓусебно поради секојдневна заштита на безбедносна на земјата, сепак покажуваат многу бариери за поттикнување на ефективна соработка.”*
- *“Иако дискутираме за внатрешно безбедносно координирање, истото не е изолирано од надворешни фактори, меѓународни организации и слично со што се посочува на потребата од глобална поврзаност и взаемно делување.”*
- *“Постои потреба од модернизација и институционални реформи, инфраструктурни вложувања и поттикнување на ефективна меѓусебна соработка.”*

Постои согласност помеѓу испитаниците дека иако постојат низа на иницијативи за подобрување на соработката помеѓу различни безбедносни чинители, сепак постојат и пројавени проблеми, пречки, произлезени од различни проценки. Следствено, потребно е да се обрне повеќе внимание на подобрување на оперативните стандарди, континуирано реформирање но и политички консензус за долгорочен и стратешки напредок.

5. На прашањето: *“Кои се начините на перманентно подобрување на начинот на кој се остварува самата координација?”* врз основа на сублимирање на ставовите на соговорниците, врз основа на ставот кој натежнува, од страна на соговорниците добиени се следните коментари:

- Според ставот на испитаниците, подобрување на реалната состојба е можно доколку се стави акцент на стручноста на работата помеѓу безбедносните

тимови од различни институции. Во тој контекст, се истакнува важноста на платформите за размена на информации, но истите да обезбедат брза и точна комуникација меѓу различни институциски капацитети. Испитаниците посочуваат дека важно е да се направи разлика помеѓу кризно делување и секојдневна размена на информации, особено преку соодветна подготовка и адаптација. Слабостите можат да бидат евидентирани само преку редовна евалуација на постигнатите резултати.

Реално искуство на испитаниците:

- *“Во овој контекст, потребно е да се земат во предвид повеќе фактори: политички, правни, технолошки, човечки ресурси, со цел да се понуди сеопфатен стратешки пристап.”*
- *“Важно е одмерување на индивидуалните капацитети на безбедносните структури, полиција, разузнавачки служби, војска и други инволвирани тела.”*
- *“Потребно е да се пронајде решение за да се надмине предизвикот на интеграција на напредни технолошки решенија. Не е исклучена можноста за имплементација на напредни платформи за размена на податоци, рано-предупредување и детекција на безбедносни ризици и закани.”*
- *“Потребно е континуирано известирање во обука и развој.. тимовите постојано се менуваат, важно е кадарот да биде во тек со реалната состојба, како според регулативите и процедурите така и на терен, при самиот процес на имплементација.”*
- *“Да се иницира на подобрување на правната рамка со помош на која би се регулираше односите помеѓу безбедносните агенции за поефикасна размена на информации.”*

Според поголем дел од испитаниците, за да се случи подобрување на состојбата со поефикасна координација на безбедносниот систем во Северна Македонија, потребна е примена на холистички пристап, кој би опфаќал, правна рамка, технолошка иновација, политички консензус, меѓународна соработка и континуирана едукација. На

овој начин, се очекува долгорочен пристап и стратегија, со можност за подобрување на ефикасноста и ефективноста на севкупниот безбедносен систем.

6. На прашањето: *“Кои чекори треба да се превземат во перспектива за таа да се подобри?*, врз основа на сублимирање на ставовите на соговорниците, врз основа на ставот кој натежнува, од страна на соговорниците добиени се следните коментари:

- Според ставот на испитаниците, преовладуваат неколку области на кои е потребно да се обрне внимание за подобрување на идните перспективи. Станува збор за потребата од воведување на дигитализација во комуникацискиот процес и трансфер на информации, воедначување а протоколите за координација и комуницирање, со поедноставни и појасни процедури, зајакнување на меѓународните капацитети на соработка, особено од геополитички аспект и стапување во алијанси и сојузништва, како и редовен мониторинг и евалуација со цел новиот циклус да ги отстрани пречките а да ги унапреди позитивните можности.

Реално искуство на испитаниците:

- *“Имаме реален проблем со дефинирање на надлежностите на институциите, често пати истакнуваат дека одредено дејство не е во нивна надлежност, и потоа има проблем со крајниот резултат.”*
- *„Се додека не се постават централизирани платформи за размена на податоци, кои ќе бидат пред се безбедни за употреба, не може да се говори за ефективна координација на безбедносниот систем во земјата.”*
- *„Низ самиот процес, да се иницира на заштита на приватноста, а за тоа да се почитуваат како националните така и меѓународни (европски) правила и стандарди.”*
- *“Унапредувањето на кадарот постанува неминовно. Технологиите постојано се менуваат и напредуваат, службите ги менуваат кадрите, но јасен континуитет мора да постои.”*
- *“Потребна е комбинирана обука на кадар, тимови од различни области, полиција, разузнавачки служби, војска но и цивили, се со цел*

да се обезбеди интегративен пристап при различни безбедносни ситуации.“

- *“Дигитализацијата и технолошкиот напредок постануваат неминовност, но низ сиот овој процес не смее да не се овозможи размена на безбедни информации, на основа на што мониторингот е особено важен.“*
- *Северна Македонија мора да продолжи во континуитет да станува дел од меѓународни организации, групации и слично, кои што ќе разменуваат новитети, информации, и ќе споделуваат можности за взаемен напредок.“*
- *“Да се иницира на јавни кампањи за подигнување на јавната свест, бидејќи безбедноста не е изолиран процес и истата не зависи само од институционалниот капацитет.“*

Според поголем дел од испитаниците, постои реална можност за напредок на Северна Македонија на патот кон поефикасна координација на безбедносниот систем. За да се одржи тоа ниво и во континуитет да се подобрува, паралелно треба да се обезбеди развој на безбедносните институции, но и да се иницира на технолошки придобивки, како и иницирање на меѓународни соработки.

ЗАКЛУЧОЦИ

Според наведените податоци, анализирани и интерпретирани, можат да се извлечат следните заклучоци, кои што се однесуваат на подобрување на координацијата на безбедносниот систем на Република Северна Македонија:

- **Поголема транспарентност, доверба и ефективна соработка** помеѓу безбедносните институции придонесуваат кон создавање на подобри услови за справување со современите безбедносни закани.
- **Јасно дефинираните улоги и одговорности** на различните безбедносни агенции се суштински за подобрување на координацијата и за ефикасно дејствување, особено во кризни ситуации.

- Политичката **поддршка** е клучна за одржливо и континуирано спроведување на реформите во безбедносниот сектор, со акцент на зачувување на независноста и професионалноста на безбедносните органи.

ПРЕПОРАКИ

- Институциите треба да се фокусираат на интеграција и синхронизација на своите активности, подобрување на комуникацијата и размена на информации со цел да се овозможи поефикасна и сеопфатна безбедност.
- Се препорачува ревидирање на постојните закони и процедури со цел да се олесни и забрза соработката помеѓу различните безбедносни институции и актери.
- Да се организираат редовни обуки за меѓуинституционална соработка, кои ќе придонесат за запознавање со капацитетите и можностите на инволвираните актери и ќе ја зајакнат нивната подготвеност за заедничко делување во кризни ситуации.
- Да се обезбеди соодветна финансиска, техничка и технолошка поддршка за унапредување на координацијата и ефикасноста на безбедносниот систем.
- Да се иницира проширена соработка со меѓународни организации, вклучително и поддршка од ЕУ и НАТО, со адаптација на позитивните стандарди согласно со националните капацитети.
- Се препорачува прифаќање на холистички пристап во делувањето, кој ќе ги вклучува правните, социолошките и едукативните аспекти, поткрепен со меѓународната легислатива и практика.
- Да се интегрираат современи технолошки решенија за рана детекција на безбедносни ризици и закани, со цел превентивно дејствување и побрза реакција.

7. КООРДИНАЦИЈА НА ДРЖАВНАТА ВЛАСТ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ВО ОБЛАСТА НА ОДБРАНАТА И БЕЗБЕДНОСТА

Заради обезбедување на потребните услови за воспоставување на организиран систем за заштита на националната безбедност на Република Северна Македонија, покрај останатото, од голема важност е да има воспоставена добра и нормативно регулирана меѓусебна координација и соработка помеѓу носителите на државните функции за стратегиските прашањата поврзани со безбедноста и одбраната, но и да е имплементирана и оперативната координација на субјектите во системот за управување со кризи.

Во сложени безбедносни услови од голема важност за безбедносниот сектор на Република Северна Македонија е да постои усогласеност на политиките и ставовите меѓу Претседателот на Републиката со Владата и Парламентот, зашто во одредени ситуации имаме состојба на кохабитација, која покрај манифестирањето на политичка криза во државата доведува и до проблематизирање на процесот на одлучување за важни безбедносни прашања. Уште повеќе ова е битно, затоа што, Претседателот на Собранието на Република Северна Македонија во својство на член на Советот за безбедност има одредени надлежности во процесот на донесување на одлуки за безбедносни прашања кои се важни за координирано и синхронизирано решавање на одредени проблеми во рамки на системот за управување со кризи. Од тие причини, на комуникацијата и координацијата помеѓу органите на државната власт и институциите за управување во областа на безбедноста во Република Северна Македонија треба да се придава постојано значење. Во согласност со дадените надлежности пропишани во Уставот на Република Северна Македонија и Законот за одбрана, Претседателот на Република Северна Македонија во својство на Врховен командант на вооружените сили, командувањето со армијата го остварува преку началникот на Генералштабот на Армијата на Република Северна Македонија, додека пак, Министерството за одбрана е надлежно да ги обезбеди потребните човечки, материјални и финансиски услови за успешно преземање и извршување на борбените дејства, преку примена на принципите на едностарешинство, субординација и единство во командувањето при употреба на силите и средствата

Во исто време, улогата на Претседателот е поврзана и со одговорноста за координирање на субјектите на безбедносната заедница во Република Северна

Македонија во врска со остварување на системот на националната безбедност. Покрај командувањето со вооружените сили Претседателот има улога и на координатор на безбедносната заедница во Република Северна Македонија. Нема дилема дека сите прашања кои се од исклучителна важност за безбедноста и одбраната на државата се одговорност и на Претседателот на државата. Значи, освен Владата исто така многу е јасна и важна улогата на Претседателот на државата, за сите прашања поврзани со националната безбедност. Во овој контекст особено е важно овие клучни државни авторитети да дејствуваат заеднички и координирано, односно да работат во правец на заемна соработка и координација. Решавањето на сложените безбедносни проблеми е невозможна без координирани усилби на Претседателот на државата, Премиерот и Претседателот на Собранието, но исто така, реформите на безбедносниот сектор се тешко изводливи без соодветна поддршка од горенаведените институции која се изразува како заеднички и координиран напор за реконструирање на безбедносниот сектор во насока на обезбедување на потребната ефикасност и функционалност.

Советот за безбедност на Република Северна Македонија е посебен орган на Републиката, во функција на проценување на актуелните безбедносни состојби во Република Северна Македонија и за изнаоѓање, утврдување и давање на мислења, насоки и предлози за остварување на безбедносната и одбранбената политика поврзани со одбраната и заштитата на државата, кои ги доставуваат до Претседателот на Републиката, до Собранието на Република Северна Македонија и до Владата на Република Северна Македонија како основа за понатамошни политички консултации околу нивно прифаќање, усвојување или земање во предвид, но без институционална или оперативна улога. Претседателот на Републиката е претседател на Советот за безбедност на Република Северна Македонија. Советот за безбедност го сочинуваат: Претседателот на Републиката, Претседателот на Собранието, Претседателот на Владата, министрите кои раководат со органите на државната управа во областите на безбедноста, одбраната и надворешните работи и тројца членови кои ги именува Претседателот на Републиката.

Советот за безбедност всушност претставува само тело во кое треба да се разгледуваат и разменуваат потребните информации од безбедносната сфера и претставува место каде што носителите на клучните политички функции во државата ги усогласуваат потребните ставови во врска со обезбедување на потребна комуникација и координација помеѓу субјетите во областа на безбедноста и одбраната, првенствено

насочени кон заштита на виталните интереси на државата. Притоа, донесените заклучоци, препораки и насоки на Советот за безбедност не се задолжителни или обврзувачки за постапување. Од досегашното функционирање на Советот за безбедност, праксата ни покажува дека тој дејствува инцидентно, односно се свикнува само кога ќе настане кризата, односно нема континуитет во работата. Непостоењето на стандарден систем на функционирање, непостоењето на стандарден систем за донесување одлуки и неопостоењето на стандардни процедури каде би важеле неговите одлуки, ја отсликуваат неговата неформална улога во системот на националната безбедност на државата, заради што, потребата од изнаоѓање на решение за неговата положба и функции во безбедносната сфера на државата треба да се бара преку негово конституирање врз основа на предложено и со закон усвоено решение.

Владата како централно тело на извршната власт извршува различни задачи во различни области што подразбира дека таа извршува повеќе функции истовремено како: политичката, управувачката, социјалната, образовната итн. Аналогно на тоа, Владата е одговорна и за остварување на безбедносната и на одбранбената функција која подразбира водење и креирање на безбедносната и на одбранбената политика во земјата, како и справување со конкретни безбедносни проблеми. Нејзина најголема предност е тоа што во случаи кога е загрозен мирот и стабилноста на земјата таа има можност преку соодветните безбедносни институции брзо и ефикасно да реагира. Тука не треба да се заборави дека Владата треба да дејствува во согласност со одлуките на Парламентот и со декретите на Претседателот што во основа ќе значи дека постои делотворна извршна власт која нема да биде склона кон злоупотреба.⁸⁶

Ова е особено важно прашање затоа што во голем број случаи под изговорот дека се штити законитоста и уставноста, се користи силата и моќта за слабеење или елиминирање на политичките противници и неистомисленици. Во сферата на безбедноста и одбраната, Владата својата политика ја спроведува преку соодветните ресори за внатрешни работи и за одбрана. На чело на министерствата за внатрешни работи и за одбрана стојат министри. Овие министри се одговорни за спроведување на безбедносната и одбранбената политика и за внатрешната димензија на самата организација, како и за распределбата на моќта во нејзини рамки.

⁸⁶ Митревска М. ... (и др.), Превенција и менаџирање на конфликти: случај Македонија: (нова безбедносна парадигма), Бомат графикс, Скопје, 2009.

Напорите кои ги вложуваше Владата на Република Северна Македонија и нејзините органи и тела и потребата за обединување на одделните системи за управување со кризи — превенција, рано предупредување и справување со евентуални кризи во Република Северна Македонија кои дејствуваа парцијално, во 2005 година резултираа со донесување на Законот за управување со кризи, со што се овозможи функционирање на единствен систем за управување со кризи, со кој треба да се обезбедува навремено, брзо и координирано дејствување при согледани ризици и опасности, а во рамки на уставните и законските овластувања на институциите за управување со безбедноста во Република Северна Македонија. Основна карактеристика на овој закон е таа, што со него се воведува можноста за прогласување на „кризна состојба“ во државата или на одредена нејзина територија, наспроти дотогашните „воена“ и „вонредна“ состојба кои ги предвидува Уставот како највисок правен акт во државата.

Друга битна карактеристика на овој закон е тоа што целосните негови механизми се во надлежност на Владата и владините тела кои се формираат со истиот закон. Ова значи дека, Владата има законска можност да прогласи кризна состојба доколку ризиците и опасностите се од таков карактер што директно го загрозуваат уставниот поредок и безбедноста на Република Северна Македонија или дел од неа, а за кои не постојат услови за прогласување на воена или вонредна состојба.

Со воспоставувањето на системот за управување со кризи во Република Северна Македонија се постигна неговата основна цел, на едно место да се остваруваат консултациите и комуникацијата помеѓу субјектите на безбедносниот сектор и државното раководство, заради усогласување и координација на мерките и активностите во врска со преземање на ефикасна и навремена употреба на расположливите сили и ресурси и остварување на потребната соработка во превенирањето или по настанатата и прогласена кризна состојба во државата. Појдовната основа за уредување на областа на кризниот менаџмент, односно управувањето со кризи во Република Северна Македонија се наоѓа во Националната концепција за безбедност и одбрана, која беше донесена во 2003 година од страна на Собранието. Во неа беа изнесени погледите и се дадоа основните препораки за начинот на функционирање на системот за управување со кризи во Република Северна Македонија.

Заради предлагање на одлуки и обезбедување на постојани консултации, координација, навремена реакција, ефикасност и соодветно искористување на расположливите ресурси во случај на кризна состојба, како и обезбедување навремена, квалитетна и реална процена на загрозеноста на безбедноста на Република Северна Македонија од ризици и опасности, во системот за управување со кризи се формираат Управувачки комитет и Група за процена и се формира Дирекција за управување со кризи, како самостоен орган на државната управа по положба и функција на Дирекција, со својство на правно лице, а со назив Центар за управување со кризи, во чиј состав има Регионални центри за управување со кризи, Главен штаб и Регионални штабови. Управувачкиот комитет е тело на Владата за координација и управување со системот за управување со кризи, и него го сочинуваат министрите: за внатрешни работи, здравство, транспорт и врски, одбрана, надворешни работи и раководителот на групата за процена. Покрај оваа основна конфигурација на Управувачкиот комитет, во зависност од кризната состојба, по потреба, во работата на Управувачкиот комитет можат да се вклучат и други функционери кои раководат со органите на државната управа, еден претставник од комисијата за одбрана и безбедност на Собранието на Република Северна Македонија од редот на членовите на комисијата од најголемата политичка партија во опозиција и еден претставник од кабинетот на Претседателот на Република Северна Македонија, а исто така, како поддршка можат да се повикаат и експерти. Во зависност од кризната состојба, претседателот на Владата определува лице од составот на Управувачкиот комитет, кое ќе раководи со работата на Управувачкиот комитет а во работата на Управувачкиот комитет по потреба и како поддршка можат да се повикуваат и експерти по одредени области.

Групата за процена, е тело на Владата кое врши постојано проценување на ризиците и опасностите по безбедноста на Републиката и предлага мерки и активности за нивна превенција, рано предупредување и справување со кризна состојба, и него го сочинуваат директорите на Бирото за јавна безбедност, Управата за безбедност и контраразузнавање, Агенцијата за разузнавање; директорите и замениците на директорите на Центарот за управување со кризи и Дирекцијата за заштита и спасување; заменикот на началникот на Генералштабот на Армијата на Република Северна Македонија, како и раководителот на Секторот-Службата за воена безбедност и разузнавање во Министерството за одбрана. По потреба во работата на Групата за процена се повикуват и други претставници на органите на државната управа,

општините и на градот Скопје и експерти за определена област. Со Групата за проценка раководи лице од состав на групата, кое го определува претседателот на Владата. Анализите, препораките и заклучоците, Групата за проценка ги доставува до Управувачкиот комитет, Претседателот на Владата, Претседателот на Републиката и до Претседателот на Собранието.

Во 2011 година Владата на Република Северна Македонија, врз основа на Законот за управување со кризи донесе: „ Уредба за методологијата за загрозеноста на безбедноста на Република Северна Македонија од сите ризици и опасности, нејзината содржина и структура, начинот на чување и аж урирање, како и определувањет о на субјектит е во сист емот за управувањ е со кризи на кои им се дост авува целосна или извод од проценат а” и истата е документ во кој се интегрирани процените на надлежните државни субјекти, за ризици и опасности од нивна надлежност, како и пооделни процени за загрозеноста на подрачјата на општините и градот Скопје и која е во функција на планско, навремено, целесообразно и координирано донесување на одлуки, насоки и препораки за преземање на потребните мерки и активности на субјектите на системот за управување со кризи на национално и локално ниво.

Процената на загрозеност на безбедноста на Република Северна Македонија од сите ризици и опасности се изработува во организиран процес на постојана комуникација, координација и размена на податоци, информации и документи, помеѓу Центарот за управување со кризи и органите на државната управа, кои извршуваат обврски согласно Законот за управување со кризи, а нејзиното ажурирање се врши редовно а по потреба и вонредно, по предлог на еден или повеќе членови на Групата за проценка.

Центарот за управување со кризи организира и дава стручна, организациона, административна и друга поддршка на Управувачкиот комитет и на Групата за проценка, а преку формираниот Главен штаб на Центарот за управување со кризи, како оперативно стручно тело, раководи со активностите за превенција и справување со кризни ситуации. Главниот штаб го сочинуваат министрите: за внатрешни работи, здравство, транспорт и врски, одбрана, надворешни работи, потоа, раководителот на итната медицинска помош во Скопје, директорот на Дирекцијата за заштита и спасување, како и претставници на Армијата на Република Северна Македонија, Агенцијата за разузнавање, Дирекцијата за безбедност на класифицирани информации и Црвениот крст на Република Северна Македонија. Со Центарот за управување со

кризи раководи директор, кој го именува Владата со мандат од четири години а тој воедно раководи и со Главниот штаб.

Заради преземање на мерки и активности за превенција и рано предупредување како и справување со појавени ризици, опасности, кризи, кризни состојби, несреќи и катастрофи, сите учесници во системот на управување со кризи во согласност со законите и другите прописи се должни да обезбедат континуирана и меѓусебна комуникација, координација и соработка за прибирање на податоци и информации, нивна анализа, доставување и информирање за ризиците и опасностите кои можат да ја загорзат безбедноста на Републиката и своите активности да ги координираат со Центарот за управување со кризи. Притоа, Владата со Уредба го има регулирано видот на податоците и информациите, како и начинот и постапката за нивно доставување од страна на субјектите кои учествуваат во системот за управување со кризи до Центарот за управување со кризи. Во Република Северна Македонија чувствително е и прашањето за координација на разузнавачко-безбедносната заедница.

Во моментов во Република Северна Македонија постои дисперзија во безбедносно-разузнавачката активност и таа е организирана во повеќе институции, односно различни ресори и е без заедничко координирање. Помеѓу Агенцијата за разузнавање, Секторот-Службата за воена безбедност и разузнавање при Министерството за одбрана и Управата за безбедност и контраразузнавање при Министерството за внатрешни работи има потреба да постои функционална зависност и поврзаност. Тоа значи дека разузнавачко-безбедносниот систем е подложен на трансформација и покрај тоа што во континуитет се спроведуваат реформите во одбраната и се остваруваат реформите во полицијата. Сепак, без вистинска поставеност на разузнавачките служби нема ефикасност во дејствувањето на системот на национална безбедност.

Од изнесеното произлегува дека во Република Северна Македонија треба да се зајакне координацијата меѓу владините агенции и координацијата помеѓу Владата и другите институции/агенции. Таа се карактеризира со отсуство на формални механизми кои ќе овозможат да се алоцираат правата и одговорностите. Сепак, очигледна голема слабост на тековната институционална рамка во Република Северна Македонија е недостатокот на хоризонтална и на вертикална координација, која резултира во дисперзирани политички ориентации на специфични сектори и потешкотии во обидот да се хармонизираат различни национални, локални и секторски интереси. Како што

потенциравме координацијата во Република Северна Македонија повеќе ќе биде потребна во децентрализираните, дисперзирани агенции и тела, отколку во централизираните, односно на структура која е лоцирана на едно место. Тоа е природно, бидејќи дисперзираните агенции и тела често функционираат во различни услови, одлуките се донесуваат на повеќе места, што ја зголемува потребата од координација, за да не се отстапи од основните поставки во функционирање на целокупниот систем.

8.1. КООРДИНАТИВНО ТЕЛО И НЕГОВАТА УЛОГА ПРИ МЕНАЏМЕНТ НА КРИЗИ И ЦЕНТАРОТ ЗА МЕНАЏМЕНТ НА КРИЗИ

Според Бучковски В., Република Македонија во 2001 година се соочуваше со активности на вооружени екстремистички групи на дел од нејзината територија. Таквите активности го загрозуваа територијалниот интегритет и суверенитет на државата, животот и безбедноста на граѓаните и нивните права, како и регионалниот мир и безбедност. Сузбивањето на екстремистите, воспоставување на мир и безбедност и владеење на правото на целата територија беше прашање од највисок интерес за Република Македонија, но исто така и за соседните земји и за целокупната меѓународна заедница. Кон оваа заложба имаше единствен приод на сите државни политички фактори во Република Македонија, во однос на начинот и методите на справување со конфликтот. На 13 мај 2001 година, со посредство на меѓународната заедница, во Скопје, се формира Влада за национален спас, широка коалиција, во која влегуваат сите парламентарни партии.

Исто така, Бучковски В., наведува дека: „ По формирањето на широката коалиција се формираше и Координативно тело за справување со кризата, во чии рамки се формираше и Центар за менаџирање на кризи. Со Координативното тело раководеше потпретседателот на Владата, а членуваа неколкумина министри по функција (Министерство за внатрешни работи, Министерство за одбрана, Министерство за правда и др.). Оваа тело беше формирано заради надминување на проблемите со координацијата меѓу институциите, како и со претставниците на меѓународната заедница, а во интерес на ефикасно менаџирање на конфликтот. Овие две тела имаа задача да ја зајакнат координацијата меѓу институциите кои беа задолжени да ја остваруваат безбедноста и одбраната на државата, понатаму да ги координираат и

ефикасно да ги обезбедуваат расположивите ресурси на државата, како и да остваруваат соодветна процена на загрозеноста на безбедноста на Република Македонија. Основната задача на Координативното тело за справување со кризи беше да ги координира, насочува и обединува активностите на органите на државната управа во справување со кризата, вклучувајќи ги единиците на армијата и на полицијата и да предлага употреба на единицата за борба против тероризмот.

Координативното тело за справување со кризи беше претставувано од: потпретседателот на Владата, министрите за одбрана, за внатрешни работи, за надворешни работи, за правда, началникот на Генералштабот на Армијата на Република Македонија, директорот на Бирото за јавна безбедност, претставник определен од претседателот на Републиката и од раководителот на Работната група за менаџмент со кризи. Работната група за менаџмент со кризи, односно Центарот за менаџмент со кризи имаше задача како подредено тело на Владата да се ангажира за централизирано собирање информации од сите институции (домашни и странски) и нивна размена со меѓународната зедница. Поконкретно, Центарот за менаџмент со кризи ги имаше следниве задачи: да прибира, да обработува, да анализира и да доставува податоци и информации до Координативното тело за справување со кризи и да предлага мерки и активности за справување со кризни ситуации и да доставува информации до Министерството за одбрана, до Министерството за внатрешни работи и до Агенцијата за разузнавање.⁸⁷

Работната група за менаџмент со кризи успеа да ги обедини информациите и може да се каже дека во голема мера ги оправда очекувањата. Меѓутоа, целосно менаџирање на кризата од страна на оваа група беше невозможно, бидејќи Центарот за менаџмент со кризи немаше законска рамка за три суштински работи: прво, за основите на системот на национална безбедност, кој ќе ја дефинира соработката и координацијата меѓу сите разузнавачко-безбедносни сегменти во државата; второ, непостоење органи и тела во системот за менаџмент со кризи во кој ќе бидат претставени највисоките професионални нивоа од министерствата и од владините агенции во чија надлежност се одбраната и безбедноста на државата, и трето, немањето јасни компетенции и недефинирана извршна сила која најчесто беше во сенка на надлежните министерства,

⁸⁷ Ванковска Б., Дилемите на реформата на безбедносниот сектор во постјугословенските општества: Демократија и/или мир? Списание: „Современа македонска одбрана“, број 12, Министерство за одбрана на Република Македонија“, 2005.

поради што речиси никој не се чувствуваше директно повикан или обврзан да ги почитува и да ги спроведува неговите препораки и решенија.

При постоење на еден ваков правен вакум сосема логично беше што државниот врв, кој секојдневно се состануваше, практично да се исцрпува во непродуктивни дискусии, што најчесто не произведуваа единствени одлуки и ставови за единиците на теренот, за кои продолжија да бидат облигаторни наредбите што доаѓаа од респективните министерства.“

8.2 СИМУЛАЦИСКИ ВЕЖБИ НА СИСТЕМОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КРИЗИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во насока на подобрување на комуникацијата и координацијата, во рамките на сите активности и мерки кои се планираат и спроведуваат во случај на природна катастрофа и криза на определена територија, институциите мора да знаат како да комуницираат со јавноста, но и со медиумите за да им ја олеснат нивната работа. Добрата соработка на овој план ќе овозможи непречено и ефективно работење и преземање на сите мерки и активности од страна на државата и нејзините сили и капацитети за справување со вакви ненадејни состојби. Комуникацијата за време на кризна состојба или криза е составен дел од стратегијата и методологијата на кризниот менаџмент во целост. Овие активности се неопходни и потребно е да се планираат и извежбуваат во нормални околности. Несреќите и катастрофите се непредвидливи.

Тие предизвикуваат голем број материјални штети и човечки загуби. Секојдневно сме сведоци на зголемениот број природни непогоди, катастрофални земјотреси, пожари, поплави, тајфуни, торнада, лизгање на земјиште, техничко-технолошки акциденти. хуманитарни катастрофи предизвикани од суша, глад, конфликти и војни. Сите овие состојби имаат потреба од организиран и системски пристап за нивно совладување и отстранување на последиците од истите и враќање на општеството во нормала.

Правилната изработка на документите, но и самите активности на сите засегнати субјекти во случај на елементарна непогода од поголеми размери, како што се големите шумски пожари, катастрофалните земјотреси, поплавите, несреќите, хавариите во индустриските објекти и слично се планираат и се вежбаат константно и во национални рамки во рамки на одделните одговорни институции и здружено на

регионално или повисоко мултиратерално ниво преку соодветни симулациски и теренски вежби, со цел и во реални услови да може да се одговори на најсоодветен начин. Република Македонија континуирано се залага за координација и за развој на капацитети и способности за управување со кризи, како на национално, така и на регионално и на меѓународно ниво. Искуствата и научените лекции од учеството во меѓународните симулациски вежби ни се драгоцен ресурс во понатамошната обука, во координацијата, во разменувањето на информациите во справувањето со кризите, во согледување на слабостите и во надградбата на националниот систем за управување со кризи.

При сите овие активности евидентна е улогата на медиумите, како и потребата за следење на сите активности и правилно информирање на јавноста за состојбите на теренот и активностите што се спроведуваат од страна на сите инволвирани институции.

Заради промоција на националната и меѓународната/регионалната подготвеност за соработка помеѓу цивилните и воените институции за планирање на постапките за одговор во случај на кризи и за намалување на ефектите од терористичките активности, транснационалните закани или природни катастрофи, а заради зголемување на националните способности за одговор на вакви настани и активности, организирана е и се реализира симулациска мрежа за Југоисточна Европа (SEESIM) иницирана од страна на САД, на Одбранбениот Министерски Процес на Југоисточна Европа. на Министерскиот состанок на заменик-министрите за одбрана одржан во 2000 година во Атина. Мисијата на SEESIM е да се охрабрат нациите за подобрување на сопствените стандардни процедури и прифаќање и промовирање на SEDM и НАТО целите преку разработка на глобално сценарио на планирачки конференции со креирање на поединечни настани. Во 2006 година, во Центарот за управување со кризи се одржа вежбата „СЕЕСИМ 06“.

Како домаќини беа Македонија и Романија со сценарио за земјотреси и поплави во земјите домаќини. „СЕЕСИМ 06“ се прошири во однос на претходните две вежби и понатаму ги тестираше капацитетите за одговор во сценаријата за елементарни непогоди. Одалечени позиции беа сместени во Албанија, Бугарија, Хрватска, Грција, Италија, Македонија, Романија, Словенија, Турција и Украина. Штабот на СЕЕБРИГ

учествуваше како ќелија за одговор од својот штаб во Романија. САД и Шведска беа поддржувачки нации обезбедувајќи експерти за тие области како и друга поддршка. Босна и Херцеговина, Србија, и Црна Гора беа поканети како гости да ја набљудуваат вежбата.

Целите на вежбата „СЕЕСИМ 06“ беа: Вежбање и подобрување на стандардните процедури како и навремено разменување на информации помеѓу националните и регионалните координативни центри со цел да се тренираат Оперативните центри за вонредни состојби и Ќелијата за кризно инжињерство на Штабот на СЕЕБРИГ, како и подобрување на регионалните процеси, вклучувајќи менаџирање со информации, регионален проток на информации, координација на хуманитарната помош, менаџирање со последиците и операциите за одговор при катастрофи.

- Промовирање на национална и регионална подготвеност и соработка помеѓу цивилните и воените планери за вонредни состојби во обид за неутрализирање на потенцијални идни терористи или при активности за ширење на хемиско, биолошко, радиолошко, нуклеарно оружје, или при олеснување на ефектите од катастрофи. Министерството за внатрешни работи како дел од националниот систем за справување со кризи на Република Македонија, преку свои претставници учествува на сите подготвителни сесии за вежбите во сите работни групи за подготовка на самите вежби како и во изготвувањето на националниот сценарио за одржувањето на вежби во Република Македонија. Во Домот на Армијата на Република Македонија во Скопје, во 2012 година се реализира четиридневна „Работшница и вежба за меѓуресурска координација“ во организација на Центарот за управување со кризи и во соработка со Инженерскиот Корпус на САД. Активностите се спроведуваа согласно програмата на активности на Цивилновоеено планирање во вонредни ситуации за 2011 година.

Во фокусот на вниманието беа надлежностите и постапките при кризна состојба во земјата, како резултат на земјотрес, интерресорската комуникација и соработка на надлежните субјекти од системот за управување со кризи, односите со јавноста и остварување на меѓународната соработка. Работилницата се реализира во пленарен формат, со презентации од страна на учесниците на тема “ Меѓуресурска соработка и координацја ” и на неа се обработува меѓународната соработка во контекст на обезбедување и прием на меѓународна помош и координација помеѓу националните и меѓународните тимови за помош. Согласно предвидено сценарио за прогласена кризна

состојба како резултат на земјотрес во земјата, се изврши симулација на работата на Главниот Штаб во системот за управување со кризи, со вклучени активности од областа-односи со јавност и прием на меѓународна помош. Покрај претставници од САД, учество земаа и претставници од Албанија, Бугарија, Босна и Херцеговина, Србија, Хрватска и Црна Гора, како и претставници од резидентното претставништво на ООН во Република Македонија, НАТО и ОБСЕ.

Министерството за одбрана и Армијата на Република Македонија во текот на 2013 година имаа повеќе активности посветени токму на сегментот на кризниот менаџмент и цивилно-воената соработка при големи цивилни несреќи. Ќе ја споменеме вежбата „Здружен напор 13“, која се одржа во текот на месец јуни 2013 година, на Армискиот полигон „Криволак“ и во Центарот за обука „Пепелиште“. Вежбата имаше за цел да покаже на кој начин се координираат и содејствуваат професионалците од различни земји во една заедничка акција, којашто треба да даде одговор на големите катастрофи. Вежбата беше базирана на сценарио за операции за справување со природни катастрофи и укажување хуманитарна помош, предводени од НАТО/ЕУ или ОН.164 Исто така, мошне значајна беше и конференцијата лекции од операции изведени од Евроатлантскиот центар за координација при катастрофи“, која се одржа во Охрид, во 2013 година, во организација на Министерството за одбрана и Центарот за управување со кризи на Република Македонија. Посебен панел на конференцијата беше посветен на односите со јавноста, улогата на медиумите во кризна состојба и кризната комуникација.

Во 2014 година, во Центарот за управување со кризи на Република Македонија се одржа симулациска вежба во рамките на „Анализа функционалност за управување со кризи (СУК) изведена според сценарио подготвено во Военакадемија „Генарал Михајло Апостолски“ од Скопје. На симулациската вежба преку конкретни примери се „проиграа“ стандардите оперативни процедури (СОП) за постапување, во случај на кризни ситуации, на Регионалните центри за управување со кризи и Националниот дежурен оперативен центар на Центарот за управување со кризи. Се работеше според процедурите за меѓуресурска и меѓународна комуникација и координација, како и според стандардите оперативни процедури за комуникација, координација и соработка помеѓу субјектите на системот за управување со кризи, вклучувајќи го и сегментот на формирање и функционирање на заеднички-Медија центар. На крај, претставниците

од двете институции искажаа задоволство од успешно реализираната симулациска вежба и подготвеност за развој и унапредување на соработка

Центарот за управување со кризи на Република Македонија учествуваше во организацијата и изведувањето на симулациската вежба 2014⁸⁸. Носител на вежбата беше Министерството за здравство, а во рамки на реализацијата, покрај Центарот за управување со кризи, учествуваа субјектите надлежни за вакви случувања во рамки на системот за управување со кризи.

Од Центарот за управување со кризи, на подготовките на сценариото и настанот учествуваа лица од секторите кои имаат надлежности и во реална ситуација. Сценариото на симулациската вежба се одвиваше согласно реална претпоставка дека: контролата на летање на македонскиот аеродром „Александар Велики“ во Скопје добива известување од капетанот на патнички авион, кој за половина час треба да слета, дека две лица, студенти од Либериа, покажуваат симптоми на гадење, повраќање и висока температура. Вежбата беше спроведена во заедничка организација на субјектите во системот за управување со кризи во целосна соработка со управата на македонскиот аеродром „Александар Велики“ во Скопје. Целта беше да се покаже подготвеноста на надлежните институции во случај на потреба од преземање итни мерки против можните ризици согласно Меѓународниот здравствен правилник (2005) од Светската здравствена организација.⁸⁸

Покрај Министерство за здравство и Центарот за управување со кризи на Република Македонија, учесници на вежбата „Ебола 2014“ беа и: Здравствен дом Скопје и Итна медицинска помош, Институт за јавно здравје, Центар за јавно здравје - Скопје, Државен санитарен и здравствен инспекторат, Светска Здравствена организација, Црвен Крст на Република Македонија, Министерство за внатрешни работи, Клиника за инфективни болести и фебрилни состојби, Дирекција за заштита и спасување и претставниците од македонскиот аеродром „Александар Велики“ во Скопје.¹⁶⁷ Во месец Септември, 2016 година, во Охрид, под покровителство на амбасадата на САД во Скопје и во соработка со Министерството за одбрана на Република Македонија - според програмата на проектот LADSCA - „Legal Aspects of Defense Support for Civilian Authorities“, се реализира семинар на тема: „Правни аспект и на поддршка на цивилни институции и организации од страна на одбраната/вооружените“, со учество

⁸⁸ 5.Саздовска. М. М. и Дујовски Н., Безбедносен менаџмент, Факултет за безбедност, Скопје, 2009.

на претставници од субјектите инволвирани во кризниот менаџмент во Република Македонија, па така, покрај припадниците од Министерството за одбрана и Армијата на Република Македонија, како учесници на семинарот беа и претставници од Министерството за внатрешни работи, Центарот за управување со кризи, Министерството за надворешни работи, претставници од Владата на РМ и претставници од кабинетот на Претседателот на Република Македонија. Целта на семинарот беше да се направи анализа на веќе постоечката легислатива, практиките и нормите на кои се темели комуникацијата, координацијата и меѓуинституционалната соработка помеѓу субјектите на кризниот менаџмент при решавање на настани во услови кога е прогласена и во услови кога не е прогласена кризна состојба

Исто така, во месец Септември, 2016 година, во Охрид, под покровителство на ОБСЕ и во организација на Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, се организираше и се реализираше меѓународна конференција на тема: „Менаџмент и преговори во кризна ситуација“, со учество на претставници од МВР на Република Македонија, на претставници од Министерствата за внатрешни работи на Словенија, Србија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Унгарија и Хрватска и претставници од научната јавност од Република Македонија. На конференцијата свои излагања имаа реномирани професори од областа на безбедноста и кризниот менаџмент, раководители од специјалните единици во делот на менаџирањето со кризни ситуации, а експертите за преговори во делот на решавањето на кризните ситуации со преговори.

Со тоа, се постигна на едно место да се спојат теоријата и праксата во третирањето на наведената проблематика, а беше од корист и од интерес за сите учесници, а особено за МВР во насока на заложбите за градење и одржување на безбедносни капацитети за справување со современите безбедносни закани и предизвици. Со наведените примери сакаме да укажеме на тоа дека, при кризни состојби обученоста на персоналот е мошне значаен и составен дел на сите операции и активности при управувањето и справувањето со катастрофите и кризните состојби на национално, регионално, но и на меѓународно ниво.

8.3 ЗАЕДНИЧКИТЕ ВЕЖБИ И НИВНО РЕАЛИЗИРАЊЕ ПОМЕЃУ СУБЈЕКТИТЕ ВКЛУЧЕНИ ВО СИСТЕМОТ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КРИЗИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во текот на 2007 година, помеѓу Министерството за внатрешни работи и Армијата на Република Македонија беа реализирани две здружени вежби на полето на кризниот менаџмент и проверка на оперативноста, интероперабилноста на комуникациите и координираноста за заедничко постапување, согласно „Упатството за оперативни и други постапки на Армијата на Република Македонија во поддршка на полицијата во случај на кризна состојба“. Од овие здружени вежби како научени лекции произлезе можноста и потребата за соработка на повеќе нивоа и отвори поле за планирање и реализирање на уште поголема соработка помеѓу двете институции задолжени за безбедноста и зачувувањето на уставниот поредок и интегритетот на Република Македонија.

Во таа насока, од разговори и консултации водени во изминатиот период, меѓу претставници од Министерството за одбрана/Армијата на Република Македонија и Министерството за внатрешни работи произлезена е можноста да ги споделат своите капацитети за обука во функција на користење од страна на соодветни единици од двете министерства и да ја продлабочат соработката на специјалните и посебните единици и другите организациони единици, преку размена на искуства во рамки на обуката со мешовити мали-тактички единици, како практична форма за обука-тимски вежби на припадниците на Министерството за внатрешни работи и Армијата на Република Македонија. Соработката би била во организирање на:⁸⁹

- Тренинг вежби, за увежбување на функционалноста на единиците на Министерството за внатрешни работи и Армијата на Република Македонија за извршување на посебни и специјални задачи, и на комуникациската интероперабилност на оперативните штабови и комуникациските процедури на персоналот, во контекст на разни сценарија за одговор при кризни состојби;

- Здружени оперативно-тактички вежби, организирање на оперативно-тактички вежби заради увежбување на функционалноста на Министерството за внатрешни работи/Армијата на Република Македонија во спроведување на процедурите на

⁸⁹ Котовчевски М., Современи разузнавачки служби, Македонска цивилизација 2001, Скопје, 2002.

персоналот и комуникациската интероперабилност, како и на здружените оперативно тактички постапки на единиците на Министерството за внатрешни работи/Армијата на Република Македонија на полето на националниот систем за справување во кризни состојби (во согласност со постоечките упатства);

- Комуникациски вежби, размена на информации помеѓу двата штаба во Министерството за внатрешни работи и Армијата на Република Македонија по предходно одредени сценарија кои ќе овозможат двата оперативни центра (штаба) да интероперираат во комуникациите и во областите за одговор при кризни состојби, со што ќе се изврши тестирање на упатствата, нивната компатибилност и функционалност во пракса, проверка на системите за комуникација и пренос на информации помеѓу штабовите, и обука на персоналот кој ќе работи во услови на кризна состојба;

- Вежбовни активности за правилна примена на процедурите при употреба на хеликоптерите на Министерството за одбрана/Армијата на Република Македонија од страна на припадниците на Министерството за внатрешни работи и одбрана;

9.СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ

КООРДИНАЦИЈА И МЕЃУСЕБНА СОРАБОТКА НА АРМИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПОЛИЦИЈАТА ПРИ КРИЗНА СОСТОЈБА НА ЈУЖНАТА И СЕВЕРНАТА ДРЖАВНА ГРАНИЦА ВО 2015 ГОДИНА

Со дестабилизацијата и започнувањето на воените конфликти во поновата современа историја на светот, во Сирија, Ирак и Авганистан започна она што е неизбежно при секој воен конфликт, а тоа е мигрантска криза, која не ја заобиколи ниту Република Македонија, наоѓајќи се на патот на т.н. Западно балканска рута на мигранти. Секторот за гранични работи и миграција при Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, од самиот почеток ја воочи новонастаната појава и состојбата на јужната граница, и релативно успешно се справуваше со натпросечното зголемување на бројот на илегални мигранти кои илегално ја поминуваа македонско-грчката граница, како и со наидувањата на поголеми групи кои по секоја цена сакаа да остварат влез во Република Македонија, а кој број дневно се движеше од 2000-3000

мигранти. Меѓутоа, за цело време беше зголемено нивото на претпазливост и се изнаоѓаа начини за спречување или за справување со евентуални безбедносни нарушувања на јавниот ред и мир (предизвикување на тепачки меѓу илегалните мигранти). Како клучни мерки и активности за справување со настанатата состојба, кои беа преземени од страна на Владата на Република Македонија, можат да се споменат:

- Извршените измени во Законот за азил и привремена заштита, на 18 јуни 2015 година, со кои на мигрантите им се овозможи легално и организирано да транзитираат низ државата со издавање на потврда за искажана намера за признавање право на азил и во рок од 72 часа да поднесат барање за признавање право на азил или да ја напуштат државата. Заради регистрација и укажување на хуманитарна и медицинска помош на мигрантите, донесена е одлука да се отворат два привремени транзитни центри на јужната граница-Гевгелија и на северната граница-Табановце, со вкупен капацитет од 2000 места. Ваквите мерки придонесоа да се намали активната на криминалните групи и поединци кои вршеа кривични дела „криумчарење на мигранти”.

- Поради големиот наплив на мигранти, кој започна значително да се зголемува во средината на месец Август 2015 година,¹⁶⁹ а кој доби и загрижувачки размери, на 19.08.2015 година со Одлука на Владата на Република Македонија прогласена е кризна состојба во Република Македонија на подрачјето на јужната и северната државна граница, и според која, надлежните институции отпочнаа со преземање заеднички и координирани мерки и активности заради справување со новонастанатата состојба.

Активиран е системот за управување со кризи во кој партиципираат претставници од различни институции кои имаат свои надлежности.

Оваа мерка овозможи покрај ресурсите на Министерството за внатрешни работи да се користат и ресурсите на државните институции како Армијата на Република Македонија, Дирекцијата за заштита и спасување, локалната самоуправа и други. На тој начин се формира Привремен транзитен центар во Гевгелија во близина на ГК 59, каде се прифаќаат мигрантите, им се издаваат потврди за искажана намера за баратели на азил во Република Македонија, а потоа најчесто со воз (повремено со автобуси и такси возила) се превезуваат до Табановце. Во согласност со Одлуката на Владата на Република Македонија за постоење на кризна состојба на подрачјето на јужната и

северната државна граница, а во врска со зголемениот обем на влез и транзитирање на мигранти низ територијата на Република Македонија, се укажа потреба и можност во преземањето на активности за обезбедување на државната граница да се ангажира и Армијата на Република Македонија, со испраќање и стационирање на воени единици на јужната граница, како асистенција на полицијата. Исто така, Армијата на Република Македонија доби наредба да постави заштитна-жичена ограда на најкритичните места-точки на илегални патеки при што на потегот на полициските станици за ГП и ГН Богородица, Стар Дојран и Меситлија се постави околу 30 км заштитна-жичена ограда.

Со цел успешно справување и ефикасно спречување со илегалната миграција, криумчарењето на мигранти и други нелегални појави, Регионалниот центар за гранични работи Југ за цело време го потпомагаат други организациони единици при Министерството за внатрешни работи особено од Единицата за обука и поддршка, Посебна единица на полицијата, Единицата за брзо распоредување, Единицата за специјални задачи, Регионалниот центар за гранични работи Исток, Секторот за внатрешни работи Струмица, Секторот за внатрешни работи Велес и други, со кои организациони единици се превземаат планирани и оператативно - тактички мерки и активности, за справување со сите негативни и криминални проблеми.

Од месец Декември 2015 година во Република Македонија, согласно билатерални договори на Република Македонија и врз основа на одредбите на Виенската конвенција за полициска соработка има присуство на странски полициски сили од повеќе европски земји: Србија, Хрватска, Словенија, Унгарија, Чешка, Австрија и други, кои заедно со македонски полициски службеници во мешовити патроли вршат служби на граничен надзор и поддршка на Привремениот транзитен центар-Гевгелија, селата во гевгелискиот регион и други места. Со сите мерки и активности што ги презеде власта во Република Северна Македонија, освен силната порака за заедничко справување со ваквата закана за Балканот и Европа, моралната поддршка за начинот на кој Република Македонија се справува со проблемот со мигрантите, постигнати се и позитивни оперативни резултати особено во делот на спречувањето на криумчарење мигранти, во прифатот и профилирањето на мигранти, како и во откривањето на случаи на употреба на фалсификувани документи и сл. Министерството за внатрешни работи на Република Македонија во согласност со Одлуката на Владата на Република Македонија за постоење на кризна состојба на делови од јужната и северната државна граница и „Упатството за оперативни и други постапки на Министерството за внатрешни

работи во услови на кризна состојба во Република Македонија” а со цел одржување на стабилна безбедносна состојба на територијата на Република Македонија, веднаш формира Оперативен штаб кој изготви оперативен план за постапување на вклучените организациони единици, со конкретни мерки и активности во рамки на нивните надлежности за постапување, и во насока на реализација на задачите на Министерството за внатрешни работи во услови на кризна состојба предвидени со упатството и истиот имаше координација со Секторот за известување и координација на состојбите во составот на Министерството за внатрешни работи.⁹⁰

9.1 Стандардни оперативни процедури за координација, комуникација, и соработка помеѓу субјектите во безбедносниот сектор на Република Северна Македонија

Согледувајќи ја потребата од утврдување на системски начин за спроведување на комуникацијата, координацијата и соработката помеѓу субјектите кои се ангажираат во системот за управување со кризи во Република Македонија, Владата на Република Македонија во 2012 година ги донесе „Стандардните оперативни процедури за комуникација, координација и соработка помеѓу субјектите од Системот за управување со кризи во прогласена кризна состојба”, кои како документ, претставуваат есенцијална алатка за реализација на оперативните планови на системот за управување со кризи. Тоа се системски и институционални решенија наменети како практичен прирачник за институциите кои се дел од системот за управување со кризи во услови на прогласена кризна состојба.

Стандардните оперативни процедури како прирачник се наменети најнапред за користење од страна на членовите на Главниот штаб за управување со кризи кој во системот за управување со кризи е оперативно-стручно тело, кое раководи со активностите за превенција и справување со кризни ситуации, потоа за носителите на оперативно-стручните одлуки за справување со кризната состојба, како и за користење од страна на лицата вработени во органите на државната управа кои по потреба се

⁹⁰ Саздовска. М. М. и Дујовски Н., Безбедносен менаџмент, Факултет за безбедност, Скопје, 2009.

упатуваат да извршуваат задачи за определено време во Центарот за управување со кризи.

Следната намена на стандардните оперативни процедури е во функција на стручен материјал за лицата вработени во министерствата и другите органи на државната управа, органите на општините и на градот Скопје, јавните установи и служби, како и трговските друштва кои се од посебно значење за работа во кризна состојба кои се задолжени за подготвување и извршување на работни задачи во врска со превенција и справување со кризна состојба, како и ориентационен стручен материјал за членовите на регионалните штабови за управување со кризи. Имајќи ја во вид содржината и елаборираните активности за справување со кризи, прирачникот истовремено претставува драгоценa литература за сите граѓани кои од личен интерес имаат потреба за проширување на своите знаења од областа на кризниот менаџмент во смисол на градење на капацитетите на отпорност на системот на заканите по безбедноста на граѓаните. Со стандардните оперативни процедури се заокружува и имплементацијата на НАТО-партнерската цел „Менаџирање со итни ситуации вклучувајќи и справување со последици од терористички акти” со што се дава придонес кон зајакнување на меѓународните позиции на Република Македонија за полноправно членство во НАТО.

Стандардните оперативни процедури се дело на заедничкиот напор и ангажирањето на претставниците од повеќе владини институции - субјекти на системот за управување со кризи, кои со својата стручност, професионалност и меѓуресорски пристап овозможува изработка на материјалот со комплексна содржина која е предмет на координирана работа на државните институции (претставници од министерствата за одбрана, внатрешни работи, надворешни работи, здравство, економија, животна средина и просторно планирање, земјоделство, шумарство и водостопанство, транспорт и врски, труд и социјална политика, образование и наука, финансии, култура, како и на претставниците на Агенцијата за разузнавање и дирекциите за радијациона сигурност и за заштита и спасување) Во Министерството за внатрешни работи и во Армијата на Република Македонија, со постоечките законски и подзаконски акти се дефинирани силите и начините на нивно ангажирање, но сепак за нивно целосно имплементирање во праксата недостасуваат подетално разработени стандардни оперативни процедури за постапување и координација со останатите субјектите во системот за управување со кризи. Посебно, потребата од изработка на стандардни процедури за постапување и координација е изразена во Министерството за внатрешни работи на Република

Македонија, пред се, поради разликите што постојат меѓу операциите за реакција во криза рутинските операции на полицијата, па затоа, од големо значење е да се документа експлицитно, организацијата и надлежноста на полицијата, односно, јасно да биде дефинирана и утврдена нејзината мисија и делокруг на работа. Тоа значи, писмените директиви јасно да ги дефинираат надлежностите што ги имаат одговорните старешини во текот на кризната (вонредната) ситуација; потоа, да е утврден начинот на активирање на силите и единиците; и да се запазува процедурата на пренесување на надлежноста за командување од нормална полициска единица на единица која ќе функционира во кризна (вонредна) состојба.

Во обичните, секојдневни активности на една полициска организација, било во администрацијата, било во управата или во тактичките теренски активности, постојат повеќе функции и стандардни задачи кои рутински повторливо се извршуваат. Поради тоа, за да се спречи повторување на истите напатствија и наредби за време на извршувањето на секоја задача, треба да се изготвува стандардно напатствие или наредба од страна на одговорниот старешина на конкретната полициска организација - стандардна оперативна процедура (СОП). Подготвувањето на стандардни процедури за рутински или тактички операции на одговорниот старешина му олеснува во времето потребно за постигнување на потребните припреми за извршување на конкретна задача.

Секоја полициска организација би требало да има одреден број на оперативни процедури засновани врз применливи закони, правила, објавени директиви и насоки од повисоката управа, желбите на одговорните старешини и процедурите кои се развиле врз основа на стекнатото искуство.

За да може да се практикуваат начините и правилата за работа од страна на полициските (и други службеници во субјектите на безбедносниот сектор), потребно е истите да се базираат на реалноста на мисијата на секоја конкретна организациона единица, на оперативните способности и на ограничувањата од објективен и субјективен карактер. Тоа значи дека стандардните оперативни процедури мора повремено да се прегледуваат и ажурираат по потреба. врз основа на добиени наредби од претпоставените старешини, нововоставените оперативни начела и научените

лекции од извршените тактички операции. Препораката е секоја стандардна оперативна процедура, формално да се прегледува и обновува најмалку еднаш годишно.

ЗАКЛУЧОК:

Извршената анализа го дава заклучокот дека координацијата во безбедносниот сектор е основна функција на раководењето чија основна цел е воспоставување на широко хомогени односи на ниво на организацијата, во функција на реализирање на дефинираните цели. Координацијата е интегрален дел во процесот на раководење во безбедносните организации. Најчесто, типот и видот на координацијата во безбедносниот сектор произлегува од природата на проблематиката и начинот на комуникација.

Координацијата е важен услов за ефикасно и ефективно реализирање на организациските цели во безбедносниот сектор во Република Северна Македонија. Координацијата е процесен начин за усогласување и стандардизирање на активностите во рамките на безбедносните институции и без нејзината инкорпорација не можат да се одвиваат функциите на безбедносниот менаџмент.

Од извршената анализа утврден е степенот на ефикасност и ефективност во делот на координацијата во безбедносните служби кои се дел од безбедносниот сектор во Република Северна Македонија. Констатирана е состојба во која преовладува недоволно ниво на координација помеѓу авторитетите во безбедносните организации која подоцна се пресликува во рамките на безбедносниот сектор.

Во современи услови покрај организацијата, координацијата претставува значаен процес кој го практикуваат менаџерските кадри за да може поуспешно да ги постигнат поставените цели на соодветната институција. Координацијата е важна функција во самата организација и во исто време е дисперзирана по територијата на целата земја, со единствена примена на постојните прописи и регулативи во специфичен простор, климатски и други особености на локалитетите во кои се лоцирани нејзините потсистеми.

Координацијата најдобро се остварува кога раководителите на клучните функции може континуирано да остваруваат соработка во одредено тело за координација за да влијаат на донесувањето важни одлуки. На тој начин сигурни сме дека се земени во предвид сите важни моменти и гледишта при решавањето на еден даден проблем. Таму се одлучува во која насока ќе се движат одредени активности и во која фаза од работата какви активности ќе бидат реализирани.

Прогласувањето пандемија од страна на Светската здравствена организација доведе до прогласување вонредна состојба во многу држави низ светот. Во таа насока, важно е да се напомене дека не секоја епидемија предизвикува политички одговор во форма на прогласување вонредна состојба. Исто така, вонредната состојба не е сама по себе здравствена мерка, туку е уставно-правна категорија, која во случајот со Ковид-19 се заснова на одлуката за прогласување епидемија како сериозна опасност за здравјето на луѓето, со што во привремена сила влегуваат посебни правно-уставни инструменти и надлежности, првенствено за здравствена заштита, како и за уредување на општествените односи и активности во одредени области што се посредно и непосредно повлијаени, како што се економијата, образованието, и сл.

Значи вонредната состојба беше реакција за одредена состојба што објективно претставува закана за државата. При воведувањето вонредна состојба, се видоизменуваат функциите на владата, од граѓаните се очекува да го променат своето вообичаено однесување, а одредени или, пак, сите владини тела и агенции може да бидат овластени да ги изготват ги спроведат плановите за подготвеност и опасност, како и да се суспендираат или да се ограничат човековите права и граѓанските слободи.

Одлуката да се прогласи вонредна состојба во одредено државно општествено уредување може да е поттикната од различни причини, како на пример – од вооружена акција насочена против државата од страна на надворешни субјекти или внатрешни елементи, природни катастрофи, граѓански немири, епидемии, пандемии, финансиски и економски кризи и генерален штрајк.

Во основа вонредната состојба не е непозната или не е невообичаена состојба во светски рамки. Сепак, примерите низ историјата и тековните настани илустрираат дека вонредната состојба како правна и политичка мерка може да биде злоупотребена, особено во авторитарните и диктаторските режими, каде може да биде употребена како инструмент што ќе го одржува режимот, под превезот на некакви други појави. Во

насока на дефинирање и дескрипција на вонредната состојба, таа се состои од две компоненти – законска рамка, составена од уставна и законодава основа за вонредната состојба, и оператива рамка, што ги содржи организациската структура и стратегиските планови за справување со вонредната состојба.

Во поглед на законската рамка, оновните принципи се однесуваат на демократската отчетност, почитувањето на човековите права и владеењето на правото за време на вонредни состојби, вклучувајќи го и меѓународното право. При донесување одлука за прогласување вонредна состојба, несомнено настануваат ограничувања на вообичаената економска, граѓанска или политичка активност и права со цел да се решат вонредните околности што довеле до вонредна состојба, кои може целосно да се оправдани. Истовремено, постои опасност дека владата ќе ја искористи вонредната состојба за да воведне непотребни ограничувања на човековите права и граѓанските слободи, да ги неутрализира политичките противници, да носи одлука за одложување избори, референдуми, генерален попис или за други, лични цели што потешко би можело да бидат наметнати во нормални околности. Исто така, има примери што говорат дека постојат земји кадеимат тенденција вонредните состојби да се одржуваат пролонгирано, долго време откако првобитната причина за нивното прогласување веќе се променила. Во таа насока, важно е да се потенцира опасноста дека вонредната состојба, доколку не се менаџира соодветно, може да произведе диктатура.⁹¹

Како општо правило, владите, контролирани од страна на парламентот мора да дадат добро осмислено образложение како за нивната одлука да прогласат вонредна состојба, така и за посебните мерки за да се реши ситуацијата. Повеќето парламенти, исто така, имаат овластување да ја преиспитаат вонредната состојба во редовни интервали и доколку е потребно да ја укинат. Улогата на парламентот е особено значајна во исклучителни состојби што долго траат кога може да се доведе во опасност начелото на цивилна надреденост врз секторот за безбедност.

Вонредната состојба, како уставна категорија, претставува исклучок од редовното уставно функционирање на институциите, и затоа нејзиното прогласување мора да биде строго регулирано, ограничено и оправдано. Анализата на правната рамка и конкретниот случај со прогласувањето на вонредната состојба во 2020 година поради пандемијата со COVID-19, покажува дека македонскиот Устав предвидел солидни

⁹¹ Gyrmati I. and Scott V., Security Sector Governance in the Western Balkans, BadenBaden, 2004.

механизми за заштита на демократскиот поредок и спречување на евентуална злоупотреба на моќта од страна на извршната власт.

Сепак, иако уредбите со законска сила беа донесени во согласност со уставните одредби, нивниот обем, содржина и влијание врз основните човекови права отвораат потреба за подлабока правна и етичка анализа. Особено е значајно прашањето за ангажманот на Армијата во задачи кои излегуваат надвор од нејзината примарна функција. Таквото проширување на нејзините надлежности, иако можеби неопходно во моментот, мора да биде предмет на постојан демократски надзор.

Мое мислење е дека, иако правната рамка овозможи релативно ефикасен институционален одговор, кризата откри и низа системски слабости – особено во однос на распределбата на надлежности, степенот на уставна прецизност за времетраењето на вонредните мерки и обемот на овластувања што можат да се делегираат на Владата. Во иднина, потребно е не само ревидирање на законите и процедурите во вонредни состојби, туку и јасна доработка на уставните одредби со цел подобро институционално балансирање и заштита на основните права дури и во состојби на криза.

Сето ова барем кај граѓаните симболизира одредена издиференцираност, која гледана низ призмата на односите во општеството им дава понагласена улога на вработените во безбедносните сектори во овие околности се како и на здравствените работници кои се најважната карика за надминување на состојбата наспроти другите институции во државата.

Тоа значи дека полицијата и војската како исклучиво автономни социјални ентитети со своите цврсти структурни позиции и со влијанието што го имаат во општеството играат многу важна улога во оваа комплексна и тешка состојба, затоа што сега покрај нивната основна функција мора да се ангажираат индиректно и во зачувување на здравјето на граѓаните, да придонесуваат за авторитетот на државата, а со заштита на највисоките вредности на општеството, односно обезбедувањена основните општествени вредности, нивното значење е далеку поголемо.

ПРЕПОРАКИ:

Имајќи ја предвид моменталната состојба на безбедносниот систем во Република Северна Македонија, препораките кои следат произлегуваат од идентификуваните слабости во капацитетите, човечките ресурси, техничката опременост и дигиталната инфраструктура. Истите се насочени кон подобрување на координацијата помеѓу институциите и зголемување на ефикасноста на системот преку практични и изводливи мерки:

1. Зајакнување на човечките ресурси во безбедносниот сектор

Недостигот од квалификуван кадар и институционална подготвеност го намалува капацитетот за ефикасна координација. Потребно е да се инвестира во континуирана обука, професионален развој и задржување на стручни лица преку подобрени услови за работа.

2. Модернизација на техничката опрема и логистичка поддршка

Голем дел од опремата што ја користат институциите е застарена, што го отежнува навременото реагирање и спроведување на заеднички акции. Неопходна е фокусирана модернизација со приоритет на преносна, комуникациска и заштитна опрема.

3. Развој на интегрирана дигитална платформа за координација

Недостатокот на ефикасни канали за размена на информации ја отежнува интеринституционалната комуникација. Предлог е развој на дигитална платформа што ќе овозможи безбедна и навремена размена на податоци меѓу сите клучни субјекти во системот.

4. Подобрување на меѓуинституционалната соработка преку формализирани механизми.

Иако постојат законски основи за соработка, таа не е секогаш функционална во пракса. Потребно е создавање формализирани процедури и редовни координативни состаноци со јасно дефинирани надлежности и одговорности.

5. Зголемување на буџетските средства за безбедносниот систем

Ограничените финансиски ресурси се пречка за имплементација на реформите. Препорачливо е да се предвиди зголемен буџет за најкритичните области: обука, опрема и технолошка поддршка.

6. Поддршка на научноистражувачки капацитети за безбедносна политика

Интегрирање на академската заедница и експертските тела во процесот на

изработка и евалуација на безбедносните политики ќе овозможи подлабока анализа и долгорочна стратегија заснована на податоци и научен пристап.

7. Јакнење на комуникацијата и довербата помеѓу цивилната и воената компонента за успешна имплементација на реформите

Реформите кај цивилната и кај воената компонента претставуваат вистински предизвик и приоритет за нашата држава. Одттука еден од основните услови за успешно спроведување на реформите е создавање на ефикасна комуникација помеѓу цивилниот и воениот сектор која може да ја зајакне довербата помеѓу овие две компоненти и позитивно да се одрази врз динамиката на реформите.

8. Усогласување и синхронизација на оперативните планови на полицијата и армијата за подобра организација и справување со новите предизвици

За ефикасно спроведувањена потребните активности, нема дилема дека и Полицијата и Армијата заеднички треба да ги усогласат оперативните планови и да ги синхронизираат своите активности за да се намали неизвесноста, но и да се подобри организацијата за работа која апсолутно не е ниту рутинска и не е ниту секојдневна со оглед на новонастанатите околности.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Бакрески О., Координација на безбедносниот систем: принципи и предизвици, Филозофски факултет, Скопје, 2013.
2. Орлиќ Р., Кадровски менаџмент, Зоран Дамњановиќ и синови, (Београд; Планета), Београд, 2005.
3. Симендиќ С. М. и Баровиќ Ћ. Љ., Ефикасност лидерове комуникације, Управљање системима, Војно Дело, Београд, јесен/2012.
4. Лојиќ Р., Организационо понашање, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2011.
5. Саздовска. М. М. и Дујовски Н., Безбедносен менаџмент, Факултет за безбедност, Скопје, 2009.
6. Бакрески О., Основи на безбедносниот менаџмент, Филозофски факултет- Скопје и ВЕБ-ПРИНТ, 2011.
7. Микуновиќ Љ., Современ лексикон на странски зборови и изрази, Наша книга, Скопје, 1990.
8. Бакрески О., Координација на безбедносната заедница во Република Македонија, Филозофски факултет, Скопје, 2005.
9. Гоцевски Т., Образовен менаџмент, Македонска ризница, Куманово, 2003.
10. Чокрески Т., Организационо општество, НИО Студенски збор, Скопје, 1995.
11. Стевановиќ О., Руквођење и командовање, Полицијска академија, Београд, 1999.
12. Шуклев Б., Менаџмент, Економски факултет, Скопје, 2004.
13. Гризо Н., Гелевски С., Давитковски Б., Павловска. Д. А., Административно право: Правен факултет, „Јустинијан Први“, Скопје, 2011,
14. Jane Channa, Security Sector Reform: Issues, Challenges and Prospects, Oxford University Press, Oxford and New York, 2002.
15. Бакрески О. и Милошевиќ М., Современи безбедносни системи: компаративна анализа на земјите од Југоисточна Европа, Аутопринт, Скопје, 2010.

16. Гоцевски Т., Основи на системот на национална одбрана, Филозофски факултет, Скопје, Скопје, 2006.
17. Буцакоски С., Разузнавање, Европски универзитет, Коста Абраш“ АД -Охрид, Скопје, 2005.
18. Котовчевски М., Современи разузнавачки служби, Македонска цивилизација 2001,Скопје, 2002.
19. Котовчевски М , Национална безбедност, Филозофски факултет, Скопје, 2011.
20. Милошевиќ М., Систем државне безбедности, Полициска академија, Београд, 2001.
21. Stajic Lj., Osnovi bezbednosti, Policijska akademija, Beograd, 1999.
22. Бакрески О., Државните органи и одбраната, Македонска ризница, Куманово, 2002.
23. Бакрески О., Координација на безбедносниот сектор — искуства и практики, Филозофски факултет, Скопје, 2006.
24. Арсовски М., Кузев С. и Дамјановски Р., Војната во Македонија во 2001 година, Матица Македонска, Скопје, 2006.
25. Дончев А., Кризен менаџмент, ГРАФОС, Куманово, 2007.
26. Митревска М., Кризен менаџмент, филозофски факултет, Скопје, 2015.
27. Митревска М. ... (и др.), Превенција и менаџирање на конфликти: случај Македонија: (нова безбедносна парадигма), Бомат графикс, Скопје, 2009.
28. Бела книга на одбраната, Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2012.
29. Стојановски Т., Полицијата во демократско општество, 2 Август С- Штип и Астор Д.О.О-Скопје,1997.
30. Нацев З. и Петровски Д., АРМ кон НАТО - концептуален приод и организациски развој, Филозофски факултет-Скопје, Скопје, 2009.
31. Дончев А., Современи безбедносни системи, Графос, Куманово, 2007.

32. Славевски С., Безбедносен систем, Европски универзитет, Скопје, 2009.
33. Димишковски С., Основи на националната безбедност на Република Македонија, НИП Глобус, Скопје, 1996.
34. Савиќ А., Национална безбедност, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.
35. Hadzic M., Uloga parlamenta u reformi sektora bezbednosti u državama Zapadnog Balkana, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2004.
36. Gyrmati I. and Scott V., Security Sector Governance in the Western Balkans, BadenBaden, 2004.
37. Trapans, J. & Fluri, P. H., Defence and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, Volume II - Macedonia, Moldova, Romania, A Self-Assessment Study, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva/Belgrade, 2003.
38. Lauthara Anchal, Dahiya Richa, Effective Leadership is all About Communicating Effectively: Connecting Leadership and Communication, Internacional Journal of Managment & Business Studies, Vol.5, Issue 3, July-Sept 2015, стр.46
39. Симендић С. М., Баровић Ђ. Љ., Ефикасност лидерове комуникације, Управљање системима, Војно Дело, Београд, јесен/2012.
40. Tatalović S., Osnove nacionalne sigurnosti / Siniša Tatalović, Mirko Bilandzić. - Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, 2005.
41. Гоцевски Т., Образовен менаџмент, Македонска ризница, Куманово, 2003.
42. Бакарески О. Координација на безбедносната заедница во Република Македонија, Филозофски факултет, Скопје 2005
43. Чокрески Т. Организационо општество, НИО Студентски збор, Скопје 1995, стр.109
44. Lauthara Anchal, Dahiya Richa, Effective Leadership is all About Communicating . Effectively: Connecting Leadership and Communication, Internacional Journal of Managment & Business Studies, Vol.5, Issue 3, July-Sept 2015, стр.46
45. Стеваноска Б. Улога на организациската структура за ефикасно управување со безбедносниот сектор, Филозофски факултет - Скопје Институт за безбедност одбрана и мир Скопје 2013, стр 124

46. Бакрески О. Државните органи и одбрана, Македонска ризница, Куманово 2002
47. Стратегија за одбрана на РМ (Службен весник на РМ број 30/10)
48. Бакрески О., Координацијата како функција на безбедносниот менаџмент, Современа македонска одбрана, Број 16 Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2013.
49. Атанасовски Т., Аспекти на националната безбедност на Република Македонија. Одбрана на Република Македонија и нејзиниот развој, Институт за социолошки и политичко- правни истражувања, Скопје, 2001.
50. Fluri Philipp and Shalamanov Velizar, Security Sector Reform Does It Work? Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces and George C. Marshall - Bulgaria, Sofia 2003 стр.243-244
51. Славески С., Бакрески О. и Милошевска Т., Концептот за реформи на безбедносниот сектор (систем), Зборник на трудови од меѓународната научна и стручна конференција-Реформите на безбедносниот сектор во Република Македонија и нивното влијание врз борбата против криминалитетот одржана на ден 15.09.2012 година, на Европскиот универзитет - Република Македонија, Скопје, 2012.
- http://wmv.eurm.edu.mk/publikacii/Zborik_Bezbednost_2012_1.pdf
52. Николовски М. и Петревски Б., Реформи во безбедносниот систем на Република Македонија-состојби, достигнувања и перспективи, Зборник на трудови од меѓународната научна и стручна конференција: „Реформите на Безбедносниот сектор во Република Македонија и нивното влијание врз борбата против криминалитетот“, одржана на ден 15.09.2012 година, Европски универзитет - Република Македонија, Скопје, 2012.
53. Национална концепција за безбедност и одбрана, (Службен весник на РМ, број 40/03)
- Министерство за внатрешни работи <https://mvr.gov.mk/default>
54. Закон за координација на Безбедносно-Разузнавачката заедница во Република Северна Македонија
- <https://mvr.gov.mk/Upload/Documents/ZKBRZ%20108-19.pdf>
55. Закон за агенцијата за разузнавање, (Службен весник на РМ, број 19/95).
56. Закон за внатрешни работи, (Службен весник на РМ, број 42/14).
57. Закон за одбрана, пречистен текст, (Службен весник на РМ, број 185/11).

https://ener.gov.mk/files/propisi_files/documents/250_237130368%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D1%82_%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20-%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD%20%D1%82%D0%B5%D0%BA.pdf

58.Национална концепција за безбедност и одбрана

<http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2017/11/Nacionalna-koncepcija-za-bezbednost-i-odbrana.pdf>

59.Устав на Република Македонија, (Службен весник на РМ, број 52/91).

<https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>

60. Закон за управување со кризи.

<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=5d31a15d4>

61.Упатство за начинот на остварување на комуникација, координација и меѓусебно информирање на организационите единици во МВР, МВР на РМ,Февруари, 2007.

62.Упатство за кризна комуникација, (Насоки за комуникација со јавноста), Висока школа за новинарство за потребите на МВР на РМ, проект: Упатство за кризна комуникација (соработка со ОБСЕ), Скопје, 2014.

63.,„Упатство за давање на задачи и координација“, МВР на РМ, Скопје, Октомври 2013 година.

64.Упатство за начинот на остварување комуникација со јавноста, МВР на РМ , Јули 2007.

65.,„Прирачник за начинот на остварување на процесот на брифинг и добрифинг во Бирото за јавна безбедност“, МВР на РМ, Скопје, Декември 2014.

Бела книга на одбраната, Министерство за одбрана на РепубликаМакедонија, Скопје, 2012, стр. 36-37

66.Орлиќ Р., Кадровски менаџмент, ЗоранДамњановиќ и синови, Београд; Планета, Београд, 2005 стр. 92

66.Гоцевски Т., Образовен менаџмент, Македонска ризница, Куманово, 2003

Безбедноста и КОВИД-19 политичко-безбедносен систем, регионални безбедносни предизвици, нови државни актери пред и за време на пандемијата проф.д-р Марјан Ѓуровски проф. д-р Татјана Дронзина проф. д-р Драган Ѓукановиќ

<https://www.kas.de/documents/281657/281706/Belegexemplar+2020+Publ+Security+and+COVID19+MKD.pdf/4ce60c85-8b4c-c611-76ee-b4951e8cc9c2?version=1.0&t=1607077457698>

67.Функционирањето на безбедносниот систем на Република Северна Македонија во време на вонредна кризна состојба, Цане Т. Мојаноски, Марјан Николовски, Драгана Батиќ, Никола Дујовски, Марјан Ѓуровски, Гордана Ристевска -Димитровска, Агим Нухиу, Ајтен Рамадани

68.Научно стручна дебата „Функционирање на безбедносниот систем во кризна и сложена безбедносна состојба“

69.Уредба за видот на податоците и информациите и за начинот и постапката на нивно доставување до центарот за управување со кризи, (Службен весник на РМ, број 9/07).

70.Стандардни оперативни процедури за комуникација, координација и соработка помеѓу субјектите од системот за управување со кризи во прогласена кризна состојба, Влада на РМ, Скопје, 2012.

71.Агенција за разузнавање - АР

<https://www.ia.gov.mk/>

72.Vodic kroz Informacionu Bezbednost u Republici Srbiji Autori: Irina Rizmal Vladimir Radunović Đorđe Krivokapić

<https://www.osce.org/files/f/documents/b/b/272206.pdf>

73.Баранова, Е.К. Информационная безопасность и защита информации: Учебное пособие / Е.К. Баранова, А.В. Бабаши. - М.: Риор, 2018.

74.Информациона Безбедност као елемент националне безбедности. Чедомир Герзић

http://www.rizik.vtsns.edu.rs/RSE_2020/radovi/05/RIZIK_05_4.pdf

75.OEBS i savremeni bezbednosni izazovi Zbirka eseja, Grupa autora

<https://www.osce.org/files/f/documents/b/f/216971.pdf>

76.Bezbednost Zapadnok Balkana, Časopis Beogradske škole za studij, Broj 7-8 Oktobar2007 – Mart 2008.

https://www.files.ethz.ch/isn/57543/Full_7-8_2008_Serbian.pdf

77.Нацев З., Функционирање на одбранбениот систем во конфликтот од 2001 година, Современа македонска одбрана“, број 6, Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2003.

78.Ѓуровски М. Безбедносни политики и концепти, Факултет за безбедност – Скопје,

СПИСАНИЈА И ПУБЛИКАЦИИ

1. Стевановска Б., Улога на организациската структура за ефикасно управување со безбедносниот сектор, Безбедносни дијалози, Број 1 , Филозофски факултет - Скопје, Институт за безбедност, одбрана и мир, Скопје, 2013.
2. Marvić I., Smjernice operativnog postupanja pri vertikalnoj komunikaciji rukovoditelja prema policiskim službenicima, Policijska sigurnost, Vol.20, No. 3, (MUP, Hrvatska), Policijska akademija, Zagreb, 2011.
3. Luthra Anchal, Dahiya Richa, Effective Leadership is all About Communicating Effectively: Connecting Leadership and Communication, International Journal of Management & Business Studies, Vol. 5, Issue 3, July - Sept 2015.
4. Dragišić Z., Bezbednosni menadžment, Službeni glasnik i Univerzitet u BeograduFakultet bezbednosti, Beograd, 2007.
5. Бакрески О., Координацијата како функција на безбедносниот менаџмент, Современа македонска одбрана, Број 16, Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2013.
6. Симендић С. М., Баровић Ђ. Љ., Ефикасност лидере комуникације, Управљање системима, Војно Дело, Београд, јесен/2012.
7. Pušeljčić M. i Orlović A., Dimenzije policijske organizacijske strukture, Policijska sigurnost, Vol. 19 No.2, (MUP, Hrvatska), Policijska akademija, Zagreb, 2010.
8. Rajic B., Strk D., Operativno-komunikacijski centar policije - komparativna analiza rada i organizacije bavarskog i hrvatskog modela, (stručni rad), Policija i Sigurnost, Vol.24 No.2, (MUP, Hrvatska), Policijska akademija, Zagreb, 2015.
9. Pavic R., Filipovic H., Operativno-komunikacijski centar policije kao središnja služba policije i servis građana, (stručni rad), Policija i Sigurnost, Vol.22 No.4, (MUP, Hrvatska), Policijska akademija, Zagreb, 2013.

10. Balgac L, Prikaz konferencije "Upravljanje policijom u 21. stoljeću" u kontekstu novih koncepata policijskog rada", Policija i Sigurnost, Vol.23 No.2, (MUP, Hrvatska), Policijska akademija, Zagreb, 2014.
11. П.Бакрески О., Безбедносниот сектор како специфичен облик на организација, Безбедносни дијалози, Број 1., Филозофски факултет-Скопје, Институт за безбедност, одбрана и мир, Скопје, 2010.
12. Славески С., Бакрески О. и Милошевска Т., Концептот за реформи на безбедносниот сектор (систем), Зборник на трудови од меѓународната научна и стручна конференција-Реформите на безбедносниот сектор во Република Македонија и нивното влијание врз борбата против криминалитетот одржана на 127 ден 15.09.2012 година, на Европскиот универзитет - Република Македонија, Скопје, 2012.
13. Мијалковић С., Обавештајно-безбедносне службе и национална безбедност, Теоријско стручни часопис - Безбедност, број 1, МУП РС, Београд, 2011.
14. Mijalkovic S., O krizi nacionalnog istema bezbednosti Republike Srbije, Revija za bezbednost, broj 5, (online), Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2007.
15. Mijalkovic S., Kriumcarenje migranata i reforma nacionalnog sistema bezbednosti, Revija za bezbednost, broj 3, (online), Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2008.
16. Pantelic N., Reforma policije u Srbiji, Revija za bezbednost, broj 2, (online), Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2008.
17. Vankovska B., Vidjenje nacionalne bezbednosti nasuprot ljudskoj bezbednosti u Makedoniji: Razgovor gluvih, Revija za bezbednost, broj 1, (online), Centar za bezbednosne studije, Beograd, 2004.
18. Tatalović S., Osnove nacionalne sigurnosti / Siniša Tatalović, Mirko Bilandzić. - Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, 2005.
19. Славески С., Разузнавачка поддршка на безбедносната политика на ЕУ, Списание „Современа македонска одбрана“, број 20, Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2013.
20. . Јовановски З., Разузнавачките компоненти во процесот на донесување одлука во здружената оперативна команда на Армијата на Република Македонија, Списание

„Современа македонска одбрана“, број 21, Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2013.

21. Богдановски А., Зајакнување на надзорот врз безбедносно-разузнавачките служби во Западен Балкан Студија на случај: Македонија, DCAF, стр. 9, Преземено на ден 20/09/16 од: file:///C:/Users/Administrator/Downloads/macedonia_macl.pdf.

22. Нацев З., Функционирање на одбранбениот систем во конфликтот од 2001 година, Современа македонска одбрана“, број 6, Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2003.

23. Ристоска Ж. и Ѓуров Л., Важноста на обуката за односи со јавноста и комуникацијата во кризна состојба, Меѓународно научно списание за одбрана, безбедност и мир „Современа македонска одбрана“, број 26, Министерство за одбрана на Република Македонија, Скопје, 2014.

24. Ванковска Б., Дилемите на реформата на безбедносниот сектор во постјугословенските општества: Демократија и/или мир? Списание: „Современа македонска одбрана“, број 12, Министерство за одбрана на Република Македонија“, 2005.

25. Драган Р. Симић, Наука о безбедности – Савремени пристапи безбедности, Службени лист СРЈ, Факултет политичких наука, Београд, 2002.

ДОКТОРСКИ ДИСЕРТАЦИИ И МАГИСТЕРСКИ ТРУДОВИ

1. Стојановски Т., „Функциите на полицијата во демократско општество“ (докторска дисертација), Универзитет „Св. Кирил и Методиј“-Скопје, Факултет за безбедност, Скопје, 1996.

2. Митевски С., Организација и функционирање на полицијата во Република Македонија во современи услови, магистерски труд, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, - Скопје, Филозофски факултет - Институт за безбедност, одбрана и мир, Скопје, 2010.

3. Станковски А., Меѓузависноста и соработката на полициските и армиските сили во функција на јакнење на безбедносниот систем на Република Македонија - магистерски труд, Универзитет „Св. Кирил и Методиј,, - Скопје, Филозофски факултет — Институт за безбедност, одбрана и мир, Скопје, 2011.

4. Станковски Т., „Менаџирањето на полицијата во остварување на безбедносната функција“, магистерски труд, Скопје, 2011.

Нацев А., „Агентурниот метод на разузнавачките служби, со посебен осврт на неговата примена во работата на ЦИА во период 1999 - 2009 година според анализа на јавни (отворени) извори, магистерски труд, Скопје,